

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
Η ΣΑΤΙΡΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρὸς τοὺς ἐταίρους, 121-122

Ἐμεῖς καὶ τὰ ἀρχαῖα:

B.X. ΠΕΤΡΑΚΟΥ: Ἡ σάτιρα καὶ τὰ μνημεῖα, 123-194

[Οἱ Ἀρχαῖοι, τὰ μνημεῖα καὶ ὁ πόλεμος τοῦ '40, 127-131· Οἱ Ἀρχαῖοι καὶ τὰ σύγχρονα ὄπλα, 132-134· Τὸ μυστήριον τοῦ Ἐφήβου τῶν Ἀντικυθέρων, 135-147· Ὁ λύκος θὰ φύλαγε τὰ πρόβατα, 148-151· Ἡ ὀριστικὴ λύση, 152-153· Ἡ περιφρόνηση τῶν γειτόνων καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν Ἑλλήνων, 154-157· Ὁ σημερινὸς δρόμος γιὰ τὴν πρόοδο, 158-159· Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος, 160-165· Τὰ μάρμαρα τῆς Ἀκροπόλεως, 166-169·

Οἱ ἐκθέσεις ἀρχαίων στὸ Ἐξωτερικόν, 170-180· Ἡ Ἱερὰ Ὀδός, 181·

Τὸ Μουσεῖο τῆς Λωζάννης, 182-183· Ποικίλα, 184-194]

B.X. ΠΕΤΡΑΚΟΥ: Οἱ «ἀρχαῖες γλῶσσες» κι ἐμεῖς, 195-201

B.X. ΠΕΤΡΑΚΟΥ: Ὁ Κανονισμὸς Δημοσιευμάτων, 202-203

Κανονισμὸς Δημοσιευμάτων, 205-210

Ὁ Μέντωρ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδιφικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιον, Ἰούνιον, Ὀκτώβριον καὶ Δεκέμβριον κάθε ἔτους μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως.

Ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια Ἀντωνίου Χριστοδοῦλου

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήναι, Fax (01) 3644 996

ISSN 1105-7181

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ • ΤΕΥΧΟΣ 56 • ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2000

Πρὸς τοὺς ἐταίρους

Τὸ τεῦχος τοῦτο τοῦ Μέντορος εἶναι ἀφιερωμένο σὲ σύγχρο-
νο κοινωνικὸ θέμα, στὸ πῶς εἶδαν οἱ Ἕλληνες καλλιτέχνες ζη-
τήματα ποὺ ἔχουν σχέση μετὰ τὰ ἀρχαῖα μας. Ἀνάμεσα στὰ δη-
μοσιεύμενα ἑλληνικὰ σχέδια ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ξένων, γιὰ
τὸν πόλεμο τοῦ '40, γιὰ τὴ φθορὰ τοῦ περιβάλλοντος καὶ γιὰ τὰ
μάρμαρα τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἡ ἀναδημοσίευση τῶν ἑλληνικῶν σχεδίων γίνεται μετὰ τὴν
ἄδεια τῶν καλλιτεχνῶν, ἡ ὁποία δόθηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ
Ἐταιρεία μετὰ τὴ μεσολάβηση τοῦ Ὄργανισμοῦ Πνευματικῆς
Ἰδιοκτησίας καὶ τὴ φροντίδα τῆς Διευθυντρίας τοῦ κυρίας Διο-
νυσίας Καλλινίκου καὶ τῆς παλαιᾶς συνεργάτιδός μου κυρίας
Ἐλένης Τουμπανάκη. Τὶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴ βοήθειά τους.

Ὅσο καὶ ἂν ἡ συλλογὴ ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι ἔλλιπής, τὸ πη-
γαῖο σατιρικὸ ταλέντο ὄλων τῶν καλλιτεχνῶν γίνεται φανερὸ μετὰ
τὰ ἔργα ποὺ δημοσιεύονται, ἔργα μετὰ ἐκφραστικὴ λιτότητα
γραμμῶν, προσόν, νομίζω, κυρίως τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν.
Οἱ λιτές αὐτές, καὶ φευγαλέες καμιά φορά, γραμμὲς κρύβουν
συχρὰ κάτω ἀπὸ τὴν εὐθυμὴ μάσκα, πικρία γιὰ ὅ,τι συμβαίνει.

Πρέπει να γυρίσουμε πίσω, στον αγώνα του '40, για να τους ιδούμε πραγματικά αισιόδοξους. Οί ίδιοι θα ήθελαν να είναι αλλιώς τα σημερινά πράγματα και να μὴν αισθάνονται ανίσχυροι ἐμπρὸς σὲ ὅσα σατιρίζουν και ἡ πέννα τους να ἀπέδιδε τὴν αισιοδοξία τῶν Ἑλλήνων και ὄχι σκεπτικισμό και ἀπογοήτευση.

Ὁ Μέντωρ εὐχαριστεῖ τοὺς καλλιτέχνες ποὺ ἐκφράζουν μὲ τὴν τέχνη τους, ὅ,τι ὁ καθένας μας θὰ ἤθελε νὰ εἰπεῖ: πρῶτα πρῶτα τίς κυρίες Ἑλένη Καλαμάρα και Μαρία Μποστταντζόγλου, γιὰ τὴ συγκατάθεσή τους νὰ ἀναδημοσιευθοῦν σχέδια τῶν ἀξέχαστων συζύγων τους, και κατόπιν τίς κυρίες Κατερίνα Σχοινᾶ και Βάσω Χρυσικάκη και τοὺς κυρίους Κώστα Ἄγγελόπουλο, Ἀμφίωνα, Κώστα Γρηγοριάδη, Γιάννη Ἰωάννου, Γιάννη Καλαϊτζῆ, Γιάννη Κυριακόπουλο, Ἡλία Μακρῆ, Κώστα Μητρόπουλο, Ἀντώνη Πάσσαρη, Βαγγέλη Παυλίδη, Στάθη Σταυρόπουλο. Χωρὶς νὰ τοὺς γνωρίζουμε προσωπικά οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς, τοὺς ἀναζητοῦμε καθημερινὰ στὶς ἐφημερίδες και τοὺς αισθανόμαστε οἰκείους, γιὰτὶ ἐπικοινωνοῦν μαζί μας μὲ τὸ χιοῦμορ τους, τίς ιδέες και τὰ σχέδιά τους. Τὸ ἔργο τους βοηθαίει στὴν αὐτογνωσία τῶν Ἑλλήνων.

Εἶχε ὀλοκληρωθεῖ ἡ τυπογραφικὴ ἐργασία τοῦ τεύχους τούτου ὅταν ἔλαβα γνώση τῆς ἔκδοσης βιβλίου γιὰ τοὺς Ἑλληνας γελοιογράφους: Ἑλληνας γελοιογράφοι τοῦ 20οῦ αἰῶνα, 1901-1999. Ἐπιμέλεια Γήσης Παπαγεωργίου, Πρόλογος Φρέντυ Γερμανός, κείμενα Κώστας Γεωργουσόπουλος (Ἐκδόσεις Ἀστραία). Τὸ βιβλίο ἀποτελεῖ πανόραμα τῆς ἐλληνικῆς γελοιογραφίας και προσφέρει συνοπτικὴ ἀλλὰ πλήρη εἰκόνα τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ κλάδου τῆς κοινωνικῆς και πολιτικῆς κριτικῆς.

B.X.II.

Η ΣΑΤΙΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Τὰ ἀρχαῖα ἔχουν, ὅπως τὸ γνωρίζουν οἱ περισσότεροί, πολ-
λαπλή σημασία γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Πρῶτα πρῶτα χρηματική.
Παρὰ τὴ γνωστὴ καὶ καθ' ὑπερβολὴν χρησιμοποιημένη φράση
τοῦ Μακρυγιάννη, πολλοὶ Ἕλληνες τοῦ νέου ἐλληνικοῦ κρά-
τους εἶχαν τὶς ἀπόψεις τῶν στρατιωτῶν ποὺ ἤθελαν νὰ πουλή-
σουν τὰ ἀγάλματα, ὄχι τὶς ἀπόψεις τοῦ στρατηγοῦ. Τοῦτο ἀπο-
δεικνύεται πολὺ εὐκόλα. Ἀρκεῖ κανεὶς νὰ ἐρευνήσῃ τὸ Ἀρχεῖο
τῆς Ὑπηρεσίας τῶν πρώτων χρόνων μετὰ τὴν ἰδρυσή της, τὸ
1834, καὶ νὰ φυλλομετρήσῃ τὶς αἰτήσεις χορήγησης ἀμοιβῆς
γιὰ εὕρεση ἢ παράδοση ἀρχαίων καὶ τοὺς φορτικούς τρόπους
ποὺ μεταχειρίζονταν οἱ ἐνδιαφερόμενοι γιὰ νὰ λάβουν τὴν ἀμοι-
βή, μετὰ τῶν ὁποίων ἦταν βέβαια καὶ ἡ ἐπίκληση τῶν ὑπηρε-
σιῶν ποὺ προσέφεραν κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἄν δὲν πεισθεῖ, ἅς με-
λετήσῃ τὸ φαινόμενο τῆς νόμιμης καὶ παράνομης συστημα-
τικῆς τυμβωρυχίας καὶ ἀρχαιοκαπηλίας ποὺ ἀσκοῦσαν, μὲ τὴν
ὑποστήριξη τῶν πολιτικῶν καὶ εἰδικῶς τῶν ὑπουργῶν Παιδείας
καὶ τοῦ κομματικοῦ κύκλου τους, ἄτομα μὲ κοινωνικὴ θέση στὸ
κράτος. Ὀλόκληρος ὁ βίος τοῦ Παναγιώτη Σταματάκη ἀνα-
λώθηκε στὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀρχαιοκαπήλων καὶ μόλις ἀπὸ
τὸ 1899 καὶ μετὰ, μὲ τὴν ψήφιση τοῦ νόμου ΒΧΜΣ', ἄρχισε
νὰ ἀλλάζῃ λίγο λίγο ἡ κατάστασις πρὸς τὸ καλύτερο.

Τραγικὰ παραστατικὴ τῶν συνθηκῶν, ποὺ εἶχαν δημιουργή-
σει στὴν Ὑπηρεσία τὰ κοινὰ συμφέροντα τυμβωρύχων, ἀρχαιο-
καπήλων καὶ πολιτικῶν, εἶναι ἡ ἀπὸ 7 Ἰανουαρίου 1874 ἐπι-
στολὴ τοῦ Παναγιώτη Σταματάκη πρὸς τὸν Γενικὸ Ἐφορο
τῶν Ἀρχαιοτήτων Παναγιώτη Εὐστρατιάδη, ποὺ ἔχω δημοσι-
εῦσει (ΑΕ 1987, 85-86). Τότε, ὅπως λέγει ὁ Σταματάκης,
«ὕμεῖς», δηλ. ὁ Εὐστρατιάδης, «ἀγανακτήσαντες διὰ τὴν
ἀναιδῆ παράβασιν τοῦ νόμου καὶ τὴν εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν γρα-
φεῖον συσσώρευσιν καὶ ἐπίθεσιν τῶν ἀρχαιοκαπήλων, ἐκλείσατε
τὸ γραφεῖον ὡς οὐδὲν σημαίνοντες». Οἱ περιπτώσεις τῆς νόμι-
μης καὶ ὑποστηριζόμενης ἀπὸ τοὺς πολιτικούς ἀρχαιοκαπηλίας

είναι πλήθος και εξηγούν όσα λέγει ο Salomon Reinach για τὸ φαινόμενο αὐτὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας (Ὁ Μέντωρ 55, 2000, 94-114).

Τὰ ἴδια χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα ἀνθοῦσε σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ ἀρχαιοκαπηλία, σχηματίστηκε καὶ ἡ ἰδεαλιστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὰ μνημεῖα τῶν λίγων Ἑλλήνων ἀρχαιολατρῶν, ἡ ὁποία μεταδόθηκε καὶ στοὺς πολλοὺς παραμορφωμένη. Οἱ πρῶτοι τὰ θαύμαζαν καὶ τὰ ἀγαποῦσαν—μερικοὶ ἔχουν ἀκόμη σήμερα τὶς ἴδιες ἀντιλήψεις— γιὰ τὴν ὁμορφιά τους, τὴν ἱστορικὴ σημασία τους καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀξία τους. Οἱ πολλοὶ ὅμως, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν τὶς ἀναγκαῖες γνώσεις γιὰ νὰ ἐκτιμῆσουν τὰ ἀρχαῖα ὡς ἀπόλυτες ἀξίες, δηλαδὴ ὡς πηγὲς ἐπιστημονικῶν γνώσεων, καὶ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ ὡς καλλιτεχνήματα, συγκρατοῦν μόνο τὸ ὅτι τὰ μνημεῖα εἶναι ἔργα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, τῶν προγόνων, τὰ θεωροῦν ὡς τὰ ἀνώτερα δημιουργήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ πιστεύουν ὅτι εἶναι κληρονόμοι τῶν τότε Ἑλλήνων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνήκουν σὲ ἀνώτερη βαθμίδα. Ὅταν συμβεῖ κάτι πού θίγει τὰ μνημεῖα, ἐξανίστανται, διαμαρτύρονται, ὄχι πάντοτε βέβαια, καὶ ἐνίοτε γίνονται καὶ μαχητικοί. Ὅσο καὶ ἂν οἱ ἐνέργειές τους βασίζονται σὲ ἀντιλήψεις κακὰ θεμελιωμένες, δὲν παύουν φυσικὰ νὰ εἶναι καλές, γιὰτὶ σκοπὸς τους εἶναι ἡ προστασία τῶν ἀρχαίων λειψάνων καὶ ἡ διαφύλαξή τους.

Ἡ μεγάλη ἀξία τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀφθονία τους καὶ τὸ ὅτι κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνοικοδόμησης ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, τὰ συναντᾶμε σὲ κάθε βῆμα μας, σὲ κάθε ἐνέργειά μας, ὑπῆρξαν οἱ αἰτίες πού ἀπόκτησαν καὶ πολιτικὴ σημασία καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἔγιναν θέματα ἔμπνευσης γιὰ τοὺς καλλιτέχνες. Οἱ ἐκθέσεις στὸ Ἐξωτερικό, ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ συνακόλουθη φθορὰ τῶν μνημείων, οἱ σχέσεις μὲ τὶς γύρω μας χώρες καὶ ἡ ἐκ μέρους τους ἀπόπειρα σφετερισμοῦ, ἔστω καὶ θεωρητικῶς, τῆς πατρότητας τῶν ἑλληνικῶν μνημείων καὶ συμβόλων, ἡ ἀρπαγὴ τῶν ἀρχαίων ἀπὸ τὸν Ἕλγιν, τὰ δημόσια ἔργα καὶ οἱ καταστροφὲς πού προκαλοῦν, οἱ διαμάχες

τῶν ὑπουργῶν γιὰ τὸ μερίδιο προστασίας τῶν μνημείων, τὰ αὐθαίρετα κτίσματα κοντὰ σὲ ἀρχαῖα, οἱ πυρκαγιές τῶν δασῶν καὶ ἡ οἰκοπεδοποίηση ποὺ ἀκολουθεῖ τῶν κηρυγμένων ὡς προστατευόμενων χώρων, εἶναι τὰ κύρια θέματα ποὺ ἐμπνέουν τοὺς καλλιτέχνες.

Δὲν γνωρίζω ἂν σὲ ἄλλες χῶρες συμβαίνει τὸ ἴδιο. Πιθανῶς τοῦτο γίνεται στὴν Ἰταλία ὅπου δημιουργοῦνται τὰ ἴδια ζητήματα. Σὲ δύο πρόσφατα ξένα βιβλία¹ σατιρίζονται μὲ καλὴ διάθεση, σχεδιογραφικῶς, ἀρχαιολόγοι ἢ πολιτικὰ ζητήματα μὲ ἐγκεφαλικὸ τρόπο, χωρὶς τὴ δροσιὰ καὶ τὴ συνήθως πικρὴ διάθεση τῶν Ἑλλήνων γελοιογράφων, οἱ ὁποῖοι, ἀναμιγνύοντας τὰ ἀρχαῖα στὰ θέματά τους, καυτηριάζουν πολιτικές πράξεις καὶ κοινωνικὲς καταστάσεις. Ὁ Κλάδεος τῆς Ὀλυμπίας ἐκφράζει τὴ θλίψη τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸν ἀφανισμὸ τῶν δασῶν καὶ τὴν καταστροφὴ τοῦ τόπου ποὺ προκαλοῦν οἱ καταπατητὲς μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν πολιτικῶν. Συγχρόνως ὑπενθυμίζει ὅτι παράλληλα πρὸς τὴν καταστροφὴ αὐτὴ συντηρεῖται ἡ ψευδὴς ἰδέα τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν μέσο πλουτισμοῦ ἀντικοινωνικῶν στοιχείων, παράλληλο καὶ ἐξίσου ζημιογόνον, ὅπως ἀποδεικνύεται τώρα ποὺ βρισκόμαστε πολὺ κοντὰ στὸ 2004, μὲ τὴν οἰκοπεδοποίηση καὶ τὰ λατομεῖα καὶ τὶς βλαπτικὲς βιομηχανίες κοντὰ σὲ οἰκισμούς.

Ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια συγκέντρωνα τὶς γελοιογραφίες τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν ποὺ εἶχαν σχέση μὲ τὰ ἀρχαῖα τοῦ τόπου μας καὶ τὴ μοίρα τους. Ἡ μικρὴ συλλογὴ ποὺ σχηματίσα ἀναδημοσιεύεται ἐδῶ σχολιασμένη. Ἐπειτα ἀπὸ τόσον καιρὸ ἀπὸ τὴν πρώτη δημοσίευσή τους, δὲν εἶναι εὐκόλο, ἰδίως γιὰ τοὺς νεώτερους, νὰ συνδεθοῦν αὐτὲς μὲ τὰ γεγονότα ποὺ προκαλέσαν τὴ φιλοτέχνησή τους. Ἰπάρχουν ἀκόμη πολλὲς

1. Max Kunze (ἐπιμ.), *Antike(n) auf die Schippe genommen. Bilder und Motive aus der Alten Welt in der Karikatur* (1998), καὶ Rachel Hood, *Faces of Archeology in Greece. Caricatures by Piet de Jong* (1998).

πού δὲν τὶς γνωρίζω καὶ μερικές τὶς ὁποῖες γιὰ λόγους σκοπιμότητας δὲν δημοσιεύω, γιατί ἐκεῖνοι πού σατιρίζονται συμβαίνει νὰ μὴν ἔχουν χιοῦμορ καὶ δὲν ἀρέσκονται νὰ τοὺς ὑπενθυμίζει κανεὶς, ὅτι ἔβλαψαν τὸν τόπο, ἔστω καὶ στὸν τομέα τῶν ἀρχαίων. Κάποτε θὰ δημοσιευθοῦν, ὅταν ἡ ἀντίδρασή τους δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ βλάψει καὶ ἄλλο τὰ μνημεῖα!

Παρά τὸ ὅτι τὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν εὐθυμογράφων σκοπὸ ἔχουν καὶ τὴ δημιουργία καλῆς διάθεσης, αὐτή, καὶ ὅταν ἐπιτυγχάνεται, εἶναι ἐντελῶς πρόσκαιρη. Μετὰ τὸ πρῶτο χαμόγελο ἀκολουθεῖ δυσθυμία, γιατί ἡ γελοιογραφία ἐπιβεβαιώνει μία κακὴ κατάσταση πού δὲν διορθώνεται. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ τεύχους τούτου θὰ ἰδεῖ, ὅτι ὅσα σατιρίζονται ἔχουν μεγάλη ἡλικία — ἂν ἦσαν παιδιὰ θὰ εἶχαν κάνει καὶ τὴ στρατιωτικὴ θητεία τους— καὶ οὔτε βελτιώθηκαν, οὔτε ἡ σημερινὴ κατάστασή τους δίνει σημάδια γιὰ κάτι τέτοιο.

Ἡ κατάταξη τῶν ἔργων εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸν θεματικὴ. Ἡ χρονολογικὴ ἐξέτασή τους ἴσως βοηθοῦσε νὰ ἀντιληφθεῖ ὁ ἀναγνώστης καλύτερα τὴν πορεία τῆς χρήσης καὶ ἐκμετάλλευσης τῶν ἀρχαίων μνημείων ἀπὸ τὴν πολιτικὴ καὶ τὰ ἀντικοινωνικὰ συμφέροντα, θὰ ὑποχρέωνε ὅμως στὴν ἐπανάληψη σχολίων γιὰ τὰ ἴδια ζητήματα.

Ὁ Νέρων τοῦ 20οῦ αἰώνα.
Τοῦ Γιώργου Λυδάκη
(δημοσιευμένη στίς
7 Νοεμβρίου 1940.
Ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ
τὸν Ριζοσπάστη τῆς
14 Μαΐου 1995).

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ, ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ '40

Ἄρχῃ τοῦ ἀφιερώματος γίνεται μὲ λίγες εἰκόνες ξένων, γιὰ τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα τοῦ 1940-41, χαρακτηριστικὲς τοῦ πνεύματος σύνδεσης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μὲ τὴν τότε ἀγωνιζόμενῃ χώρα μας. Εἶναι πλῆθος ὅσες δημοσιεύτηκαν σὲ ἀγγλικὲς καὶ ἀμερικανικὲς ἐφημερίδες, πολλὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀναδημοσιεύτηκαν, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, σὲ εἰδικὰ ἀφιερώματα πρὸς τιμὴν τῆς Ἑλλάδος². Οἱ γελοιογραφίες αὐτὲς εἶναι πολὺτιμες γιὰ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο διακατέχονται. Ἡ σύγκρισή τους μὲ τὶς γελοιογραφίες τῶν ἡμερῶν μας δίνει εὐκαιρία γιὰ σκέψεις.

Στὴν εἰκόνα 1 ἡ χαλκὴ Ἀθηνᾶ Πρόμαχος τοῦ Φειδίου στὴν Ἀκρόπολη ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἐνῶ ὁ εὐζωνος εἶναι ὁ ἄξιος ἀπόγονος.

Ἡ εἰκόνα 2 δείχνει τὴ δέσμη, τὸ 1941, Ἑλλάδα ὡς «σκέλαβα ἀρ. 15». Μὲ τὸν ἀριθμὸ ὁ ζωγράφος ὑπονοεῖ τὶς χῶρες ποὺ εἶχε κατακτήσει ἡ ναζιστικὴ Γερμανία: Αὐστρία, Τσεχοσλοβακία τὸ 1938, Πολωνία τὸ 1939, Νορβηγία, Δανία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ὀλλανδία, Γαλλία τὸ 1940, Γιουγκοσλαβία, Ἑλλάδα τὸ 1941, σύνολο 11. Σ' αὐτές, γιὰ νὰ γίνουν 15, πρέπει νὰ προστεθοῦν οἱ ὑπὸ τὴν ἐπιρροή τῆς Γερμανίας χῶρες, Βουλγαρία, Ρουμανία, Ἰσπανία, Ἰταλία!

Οἱ εἰκόνες 1-2 δὲν ἀνήκουν στὴ σάτιρα τῶν γύρω ἀπὸ τὰ μνημεῖα ἐνεργειῶν. Οἱ σύμμαχοι παινεύοντας τοὺς Ἑλληνας μαχητὲς ἢ δείχνοντας τὰ πάθη τῆς Ἑλλάδος προσπαθοῦσαν νὰ ἐνισχύσουν τὸ ἠθικὸ τοῦ λαοῦ τους, οἱ Ἀγγλοὶ, ἢ νὰ τὸν προΐδεάσουν γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ ζητήσουν σὲ λίγο, ὅπως

---

2. *Salute to Greece*, edited by S. - L. Hourmouziou (London 1942), καὶ *Lest we forget: That noble and immortal nation, Greece*, Compiled and edited by Georgios J. Karamanos, *The Athenian Press* (New York 1943).

1

οί Ἀμερικανοί, πού ἐτοιμάζονταν νά λάβουν μέρος στόν πόλεμο στό πλευρό τῶν συμμάχων.

Στήν Ἑλλάδα δημοσιεύονταν κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου, στίς ἐφημερίδες καί στά περιοδικά, γελοιογραφίες μέ τίς ὁποῖες σατιρίζονταν οἱ Ἰταλοί, οἱ ὁποῖες ὅμως δέν ἔχουν σχέση μέ τὸ θέμα τοῦ τεύχους τούτου. Τά ταχυδρομεῖα ἐξ ἄλλου δέν πρόλαβαν νά ἐκδώσουν σειρές πού ἀφοροῦσαν τὸν ἀγώνα τοῦ στρατοῦ.

2

Μετά τον πόλεμο, το 1945, εκδόθηκαν δύο γνωστότατα γραμματόσημα, το ένα εικόνιζε τή Δόξα του Νικολάου Γύζη και το δεύτερο τὸ *OXI* με τήν εικόνα δωρικοῦ κίονος μπρός ἀπό τόν ὁποῖο κυματίζει ἡ ἑλληνική σημαία. Πολύ ἀργότερα, τὸ 1947, κυκλοφόρησε ἡ σειρά τῆς Νίκης, πού περιελάμβανε 9 γραμματόσημα ἀναμνηστικά τῶν γεγονότων τοῦ πολέμου.

3

Στην εικόνα 3 ο Μουσολίνι απλώνει τὸ χέρι του γιὰ νὰ ἀρπάξει ἓναν ἀρχαῖο ἀμφορέα πὺ συμβολίζει τὴν Ἑλλάδα, διακοσμημένο μὲ ὀπλίτες πὺ ξεπηδοῦν καὶ ὀρμοῦν ἐναντίον τοῦ δικτάτορα. Ἡ λεζάντα εἶναι χαρακτηριστική: He thought it was still life (νόμισε ὅτι ἦταν νεκρὴ φύση).

Ἡ γελοιογραφία 4 εἰκονίζει εὐζωνο νὰ δείχνει σὲ Ἄγγλο στρατιωτικὸ ἀρχαῖο ναὸ ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔχει ἀφαιρεθεῖ μιὰ κολόνα λέγοντας: You see, we put the fifth one away for the

duration (Βλέπετε, βγάλαμε τήν πέμπτη, γιά ὅσο χρόνο θά διαρκεῖ ὁ πόλεμος). Μὲ τὸν ὄρο fifth (δηλ. column) ὁ ζωγράφος ὑπονοεῖ τήν πέμπτη φάλαγγα, ὅπως πρῶτος τήν εἶχε χαρακτηρίσει ἔτσι ὁ Ἰσπανός στρατηγός Emilio Mola (1887-1937) τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1936: «Ὅταν ρωτήθηκε ἀπὸ ομάδα ξένων δημοσιογράφων ποιά ἀπὸ τίς τέσσερις φάλαγγές του θά καταλάμβανε τὴ Μαδρίτη ἀπάντησε, ὅτι αὐτὴ θά ἦταν ἡ πέμπτη φάλαγγα, τῶν κρυφῶν ἐθνικιστῶν ὀπαδῶν μέσα στὴν πόλη»³. Ἐτσι καὶ ὁ εὐζωνος, γνώστης τῶν πραγμάτων, φρόντισε νὰ καθαρίσει τὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς πεμπτοφαναγιγίτες. Πολλοὶ θά θυμοῦνται τίς ἀφίσεις πού διένειμε τότε ἡ Κυβέρνηση, μὲ τίς ὁποῖες ἐφιστοῦσε τὴν προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων στοὺς κατασκόπους, τοὺς γερμανόφιλους καὶ τοὺς ἰταλόφιλους.

3. Hugh Thomas, *The Spanish Civil war*, Penguin (1990³) 470.

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΟΠΛΑ

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ὑπῆρξε πηγὴ ἔμπνευσης γιὰ ὅλους, σχεδόν, τοὺς Εὐρωπαίους καὶ κυρίως γιὰ τοὺς Γερμανούς, στὴ λογοτεχνία τῶν ὁποίων οἱ ἑλληνικοὶ μῦθοι ἔχουν, τὰ παλαιότερα χρόνια, μεγάλη θέση. Τοῦτο ὀφείλεται καὶ στὸ ἐκπαιδευτικὸ τους σύστημα, στὸ ὁποῖο τὸ κλασικὸ γυμνάσιο ἀποτελέσεν τὸ θεμέλιο τῆς ἀνυπέβλητης ἀνθισθῆς τῶν κλασικῶν σπουδῶν κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα καὶ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 20οῦ. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενο, ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου χρησιμοποιήθηκε ἀρχαῖος ἑλληνικὸς μῦθος γιὰ τὴν εἰκονογράφηση στρατιωτικοῦ ἐγχειριδίου.

Τὸ 1943 ὁ Γερμανὸς στρατάρχης Heinz Guderian (1888-1954), ἐπιθεωρητὴς τῶν τεθωρακισμένων τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ (Inspektor der Panzer Truppe) φρόντισεν γιὰ τὴ σύνταξη ἐγχειριδίου χρήσης τῶν ἀρμάτων μάχης «Τίγρης» καὶ «Πάνθηρ» (1942-) τὸ ὁποῖο, προλογικῶς, διανθίστηκε μὲ τὸν μῦθο τῆς Πενθεσίλειας, τῆς βασίλισσας τῶν Ἀμαζόνων ποὺ βοήθησε τοὺς Τρῶες ἀλλὰ σκοτώθηκε ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα. Τὸν μῦθο εἶχε δραματοποιήσει (1808) ὁ Heinrich Kleist (1777-1811) καὶ τὸ ἔργο του αὐτό (*Penthesilea*) καὶ τὰ ἄρματα μάχης «Panther» ὑπονοεῖ ἢ παραλλαγὴ Πανθερσίλεια-Panthersilea ποὺ συνόδευε τὴν εἰκόνα τῶν ἀρχαίων ὀπλιτῶν στὸ ἐγχειρίδιο (5).

Μὲ σύντομο χιουμοριστικὸ κείμενο ἀκόμα σχολιαζόταν ἡ εἰκόνα τοῦ χειριστῆ τοῦ ἄρματος κατὰ τὴ στιγμή τῆς ἀναγνώρισης τοῦ ἀντίπαλου ἐχθρικοῦ ἄρματος (6):

Στὴν Τροία μπροστά,

— ἔτσι τὸ θέλησε ἡ μοῖρα —

ἀντάμωσε κάποτε σὲ ἀνοιχτὴ πεδιάδα

ὁ Ἀχιλλέας τῶν Ἀμαζόνων τὴ βασίλισσα.

Μιὰ μονομαχία, ἔτσι σκέφτηκε, μπορεῖ καὶ νὰ ἀξίζει τὸν κόπο.

Γεμάτος θαυμασμὸ κι' ὅμως ψυχρὸς, παρατηρεῖ τὴν ὁμορφιά
της.

5

6

Κι' όμως, ἐπειδὴ κανένας ἄνθρωπος δὲν εἶναι τέλειος,
 ἔτσι καὶ ἡ πριγκίπισσα εἶχε τὰ ἐλαττώματά της.
 Ἐκόμα ὅμως καὶ κάποιος σὰν τὸν Ἀχιλλέα γιὰ νὰ τὰ ἰδεῖ
 θᾶπρεπε πρῶτα κάτι νὰ καταλαβαίνει ἀπὸ αὐτά.

Ἡ ἴδια βασικὴ ἀρχὴ ἰσχύει καὶ γιὰ κάθε τύπο ἄρματος.
 Τὴν πρώτη τὴ μαθαίνει κιόλας κάθε νεοσύλλεκτος:
 Νᾶχεις τὸ μυαλό σου καθαρό, νᾶναι τὸ αἷμα σου ἤρεμο.
 Ἡ δεύτερη: Ἄσε τὸν ἀντίπαλό σου νᾶρχεται καταπάνω σου,
 ὥσπου νὰ μπορέσει κάποιος νὰ τὸν τσακίσει μὲ σιγουριά.
 Ὅμως ὁ τύπος τὸ σκάει, ἔ, τότε πιά σταθερά,
 ἄρπαξέ τον γρήγορα ἀπὸ τὸ γιλέκο.
 Τί λογίων εἶναι αὐτός; Κύτταξέ τον καλά.
 Πότε μπορεῖ αὐτὸς νὰ σὲ ἔχει; Πότε ἐσύ μπορεῖς αὐτόν;
 Ἐνταλμα συλλήψεως καὶ ἀπὸ ποῦ θὰ τὸν ἀρπάξεις;
 Στὰ ἀδύνατα σημεῖα του θὰ τὸν συντρίψεις.
 Κάθε ἄρμα πρέπει νὰ μπορεῖ νὰ σπάσει,
 ξέρεις δὰ καὶ τὸν τύπο του καὶ τίς ἀδυναμίες του.
 Κύττα γι' αὐτὸ τοὺς πίνακες βολῆς καὶ ἀναγνώρισης τῶν
 ἀρμάτων ποὺ εἶναι συνημμένοι στὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ ἀλφαβητα-
 ρίου.

Τὴν ἱστορία μᾶς τὴν δίνει ὁ Kleist ντυμένη σὲ σοβαρὸ ροῦχο.
 Ἐδῶ ὥστόσο παρουσιάζεται μεταμορφωμένη σὲ ἱστοριοῦλα.

(Μετάφραση Γ.Σ.Δ.)

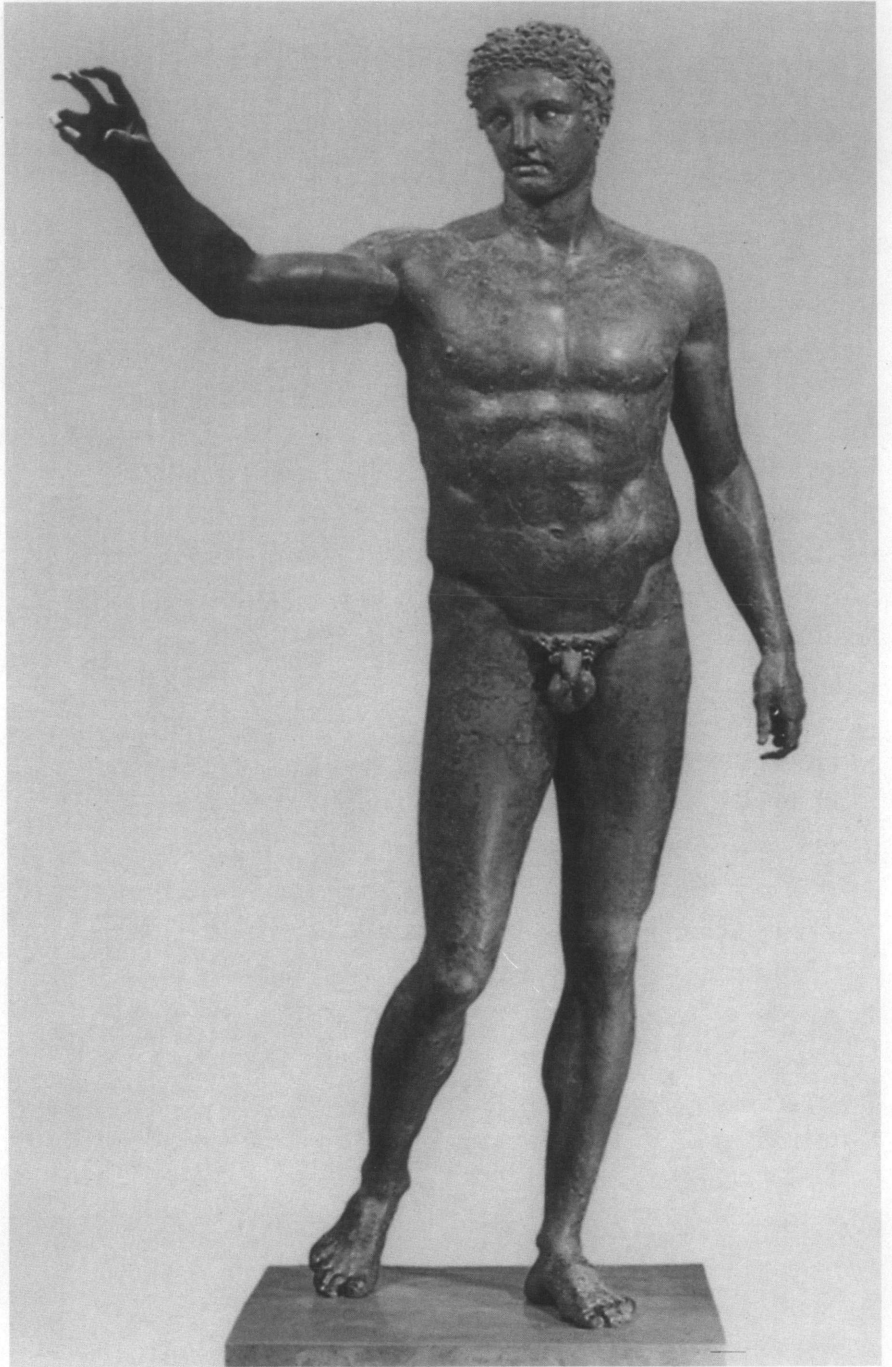

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ

Τò ναυάγιο τῶν Ἀντικυθήρων ὑπῆρξε μεγάλη ἀρχαιολογικὴ ἀνακάλυψη τοῦ 1900 καὶ τοῦ 1901 καὶ τὰ δημοσιεύματα στὶς ἐφημερίδες ὑπῆρξαν πολλὰ, ἄρθρα καὶ ἐπιστολὲς ἀρχαιολόγων, μὲ τίς ὁποῖες γίνονταν προσπάθειες ἐρμηνείας τῶν εὐρημάτων καὶ κυρίως τοῦ χαλκοῦ ἀγάλματος τοῦ νέου ποῦ ἐπονομάστηκε ᾽Εφηβος τῶν Ἀντικυθήρων (EM 13396). Ὑπῆρξαν ἀμέσως καὶ ἀρκετὰ ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα, τοῦ Ἰωάννου Σβορώνου, τοῦ Βαλέριου Στάη, τοῦ Κωνσταντίνου Ράδου. Τò 1969 δημοσιεύτηκε (AE 1969, 59-79 πίν. 1-4) μελέτη τοῦ Χρήστου Καρούζου γιὰ τὴ δεύτερη ἀνασύσταση τοῦ ἀγάλματος τοῦ νέου καὶ τò 1972 συνολικὴ μελέτη γιὰ τὰ γλυπτὰ τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων (Peter Cornelis Bol, Die Skulpturen des Schiffsfundes von Antikythera, AM, 2 Beiheft, Berlin 1972). Ὁ ᾽Εφηβος τῶν Ἀντικυθήρων ἔχει σχολιασθεῖ καὶ ἐρμηνευθεῖ ἀπὸ ὄλους τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἀρχαίας τέχνης ποῦ εἰδικεύονται στὴν πλαστικὴ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.

Οἱ ἀντιγινωμίες τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων, ὅπως ἐμφανίζονταν στὸν Τύπο, σχετικὰ μὲ τὴ ταυτότητα τοῦ χαλκοῦ νέου καὶ τοῦ ἀντικειμένου ποῦ κρατοῦσε, φυσικὸ ἦταν νὰ προκαλέσουν ἐνδιαφέρον στοὺς πολλοὺς ἀλλὰ καὶ νὰ κεντρίσουν τὴ σατιρικὴ διάθεση τῶν δημοσιογράφων. Ἀποτέλεσμα ἦταν ἓνα συστηματικὸ ἀφιέρωμα γιὰ τὸ ζήτημα στὸ ᾽Αστὺ τῆς Κυριακῆς 1 Ἀπριλίου 1901, ἀφιέρωμα ὅμως γελοιογραφικὸ, ἔργο, ὡς πρὸς τὴν εἰκονογράφηση, τοῦ Στεφάνου Ξενοπούλου (1852-1952), ἀδελφοῦ τοῦ Γρηγορίου καὶ συνεργάτη τῆς Ἑταιρείας.

Ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ ἀφιερώματος, γνώστης τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν, παρουσίασε τίς γνώμες 16 Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων γιὰ τὸ ἀντικείμενο ποῦ κρατοῦσε ὁ νέος τῶν Ἀντικυθήρων μὲ τὸ ὑψωμένο καὶ προτεταμένο δεξιὸ χεῖρι του, κάτι σφαιρικό. Ἡ Σέμνη Καρούζου (AE 1969, 60) νομίζει ὅτι πιθανῶς εἰκονίζεται Πάρις ἢ Περσεύς. Ὁ Fr. Chamoux (RA

1968, 161 κέ.) τὸν θεωρεῖ Ἡρακλέα. Εἰκασίες ὅμως θὰ γίνον-
ται συνεχῶς χωρὶς καμιά νὰ ἔχει τὴν τιμὴ νὰ ἐπαληθευθεῖ.

Τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαιολόγων τῆς Ἀθήνας εἶναι παραμορ-
φωμένα, εὐκόλα ὅμως ἀναγνωρίζονται. Ὁ Ἀσχολούδης εἶναι ὁ
Στυλιανὸς Λυκούδης, ὁ Φωστηριάδης εἶναι ὁ Γεώργιος Σωτη-
ριάδης. Στὸ κατάλληλο σημεῖο δίνονται οἱ ἀναγκαῖες διευκρινή-
σεις.

Οἱ ψευδοαρχαιολόγοι μεταχειρίζονται χωρὶα ἀρχαίων συγ-
γραφέων γιὰ νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ ἄγαλμα, τὰ ὅποια εἴτε εἶναι
φτιαχτά, εἴτε εἶναι πραγματικά ἀλλὰ παραμορφωμένα. Ὁ Πα-
ραπάνος (Καραπάνος) παραθέτει χωρὶο τοῦ Νόννου, τὸ ὅποιο
εἶναι τοῦ περιηγητῆ Παυσανία, παραμορφωμένο.

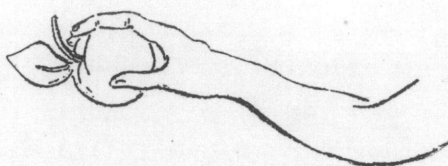
Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴ του σημασία ὁ Ἔφηβος τῶν
Ἀντικυθέρων ἀπέκτησε καὶ κομματικὴ. Ὁ Στέφανος Ξενο-
πουλος πάλι, τὸν εἰκονίζει (24) ἔτοιμο νὰ ρίξει τὸ σφαιρίδιο στὴν
κάλπη ποὺ κρατεῖ ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης (Σπ. Μαρχεζίνη,
Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος 4, 110-111).

Ο ΕΦΗΒΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ⁴

Πρὸς λύσιν τοῦ ἐκκρεμοῦς ζητήματος τοῦ ποῖον παριστάνει
καὶ τί ἀκριβῶς ἐκράτει εἰς τὴν τεταμένην δεξιὰν ὁ ἔφηβος τῶν
Ἀντικυθέρων ἐσκέφθημεν νὰ ζητήσωμεν τὴν γνώμην παντὸς
ἀρχαιολόγου καὶ ἀρχαιοματοῦς τῆς πρωτευούσης, ἣν καὶ παρα-
θέτομεν ἐνταῦθα:

4. Τὸ Ἄστυ, Κυριακὴ 1 Ἀπριλίου 1901.

7

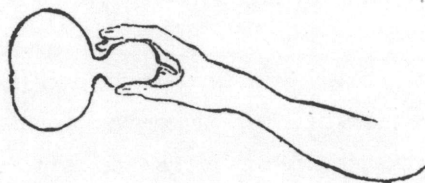
Ὁ κ. Ἀσχολούδης, τὸν ὁποῖον πρῶτον ἐπεσκέφθην, μοὶ εἶπεν: Τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου παρέχει ὁ ἐξηγητὴς Ἡλιόδωρος, ὅστις γράφει:

Μᾶλλον δὲ Πάρις ὁ τοῦ θείου εἴδους διαιτητῆς ἐπαφροδίτως τὴν κεφαλὴν προσκλινόμενος καὶ τῇ καλλίστῃ τὸ μῆλον διδούς.

Καὶ ἀναφυλλίσας μικρὸν βιβλίариον συνεπλήρωσεν ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον:

... Οὐκ ἔχων γένεια ἐπὶ ξυροῦ γὰρ ἀκμῆς πάντα δι' αὐτὸν ἐληλύθασιν, οὐ κιθῶνα ποικίλον χειριδωτόν, κοθῶνια γὰρ ἐνθάδε εὐρεῖν οὐκ ἀπήλπιζεν ...

[Στυλιανὸς Λυκούδης (1878-1958), ἀντιναύαρχος, ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε μελέτες γιὰ ζητήματα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ γιὰ τὸν Ἔφηβο τῶν Ἀντικυθήρων].

8

Ὁ κ. Φωστηριάδης: Περὶ αὐτοῦ – μοὶ λέγει – ταῦτα γράφει ὁ χαριτωμένος μας Λουκιανός:

... Ὁ χαλκοῦς, ὁ εὐγραμμος, ὁ εὐπερίγραφος, ὁ τὴν διάταξιν τῆς κόμης χαρίεις, ὁ σός, ὦ Ἑρμῆ, ἀδελφός ἐστιν ὁ ἀγοραῖος, ὁ περὶ τὴν Ποικίλην ... κολοκύντην τῇ δεξιᾷ δίχ' ὀργάνου ἀνέχων. μᾶλλον δ' ἀνάπλεων ἀνέμῳ ταγηνιστῶ ...

[Γεώργιος Σωτηριάδης (1852-1942), Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἀκαδημαϊκός].

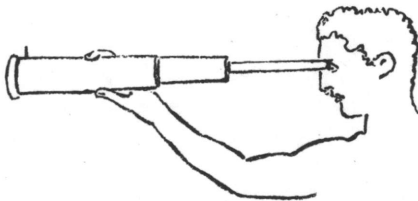

9

Ὁ κ. **Βουρνιώτης**: Διόνυσος – μοι λέγει – θεωρεῖται ἀπὸ τὸν Ἡγήσανδρον γράφοντα:

... Διόνυσος οὔτοσί, οὐ φαλλὸν κρατῶν, οὐ κισσὸν ἀναδούμενος, ἀλλὰ βότρυν εὐχυμον, εὐτραφῆ τῆς Ἰνδικῆς στρατείας οἰονεὶ γέρας ἐπιδεικνύμενος. Ὅρα δὲ καὶ ῥάθυμον τὸ τοῦ θεοῦ εἶδος καὶ μειδιάμα ἐπανθοῦν τῶ προσώπῳ καὶ τὸ κάλλος ἅπαν γυμνόν, μηδεμιᾶς ἀμπεχούσης ἐσθῆτος ...

[Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης (1872-1945), Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἀκαδημαϊκός].

10

Ὁ κ. **Βυζαθηναῖος** μὲ παραπέμπει εἰς τὸν μυσταγωγὸν Ἀλκέταν λέγοντα:

... Τίς δ' ὁ γυμνήτης οὔτοσιν ὁ καλός, ὁ τῇ δεξιᾷ διόπτραν κρατῶν καὶ τῆλε πάμπαν ἀποσκοπούμενος; – Φрукτωρός ἐστιν ἀποσκοπῶν πρὸς Κελτικὴν καὶ Σκυθίαν πυρσοῦς ὀθνείων φрукτωριῶν σημήνασθαι προσδοκῶν καὶ τὴν ἀν' Ἑλλάδα πᾶσαν καὶ μέσας Ἀθήνας ἐπικαθημένην παχυλὴν ἀγνοίας ἀχλὺν οὔτω λυθῆναι ἐλπίζων ...

[Γαβριὴλ Βυζαντινός (†1910), Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ Διευθυντῆς τῆς Ὑπηρεσίας τὸ 1910].

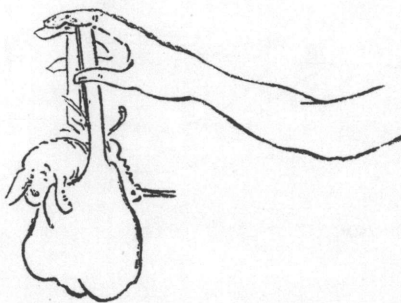

11

Ὁ κ. Φούντας μᾶλλον φρονεῖ, ὅτι ἡ παράστασις εἶνε ἀλληγορική, εἰς αὐτὴν δ' ἀναφέρεται τὸ παρὰ τοῦ Ἀθηναίου λεγόμενον:

... Ἐν δὲ τῷ θεάτρῳ τῆς ἀγορᾶς ἀνάκειται γεγυμνωμένος κῆρυξ χαλκοῦ ἀπαλόν τι βλέπων καὶ σεσηρὸς μειδιῶν αἶρει δὲ τῇ δεξιᾷ κότινον ὡσεὶ μέλλων νενικηκότα χορηγὸν στεφανῶσαι ... ἔργον τουτὶ ἀγαστοῦ Στρογγυλίωνος τῶν τὰ μάλιστα θεᾶς ἄξιον ...

[Χρῆστος Τσουντας (1857-1934), ᾿Εφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ἀκαδημαϊκός].

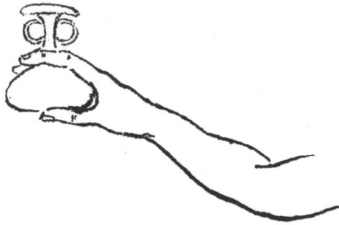
12

Ὁ κ. Ἀστεριώτης εἰς τὰ σφζόμενα τοῦ Πολέμωνος εὐρίσκει, ὅτι τὸ ζήτημα λύει τὸ ἐξῆς χωρίον:

... Βάθρον τε πεποίηται χαλκοῦ καὶ ἀνδριάς ἐπ' αὐτοῦ τῷ καλῷ θηρευτῇ Ἀκταίων ἐοικώς, οἶον δὴ οἱ γραφεῖς καὶ Πολύγνωτος καὶ Μίκων εἰκάζειν εἰώθασιν. Ὅρα δὲ καὶ τ' ὄμμα αἰδοῖ συμμιγῆς καὶ ἡρέμα τὴν κεφαλὴν κεκλικυῖαν κάκ πήρας τὰ τῆς θήρας ἐπιδεικνύμενος λάφουρα τὴν Ἀγροτέραν ἄδειν μοι δοκεῖ ...

[Παναγιώτης Καστριώτης (1859-1930), "Εφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, Διευθυντῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου].

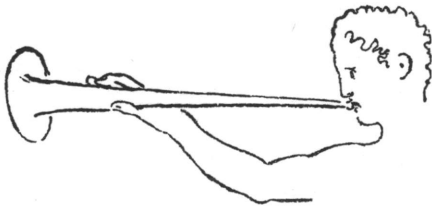

13

Ὁ κ. **Μαλωνᾶς** νομίζει, ὅτι προσαρμόζεται μᾶλλον ἢ ἐξῆς ἐκ τῶν ἐκφράσεων τοῦ Ἀριστάρχου περικοπή:

... Τούτου δ' ἀπαντικρὺ ἄλλα ἐστὶν ἀναθήματα ἐπὶ στοίχου, ὡς δ' αὐτῶς καὶ τοῦ καλοῦ Γανυμήδους ἀγαλμα χαλκοῦν ἀμφορίσκον κρατοῦντος, τοῦδ' ἀτεχνῶς οὐ κάλλιον ἄλλο ιδέσθαι, ἐξῆς δ' Ἐνδυμίωνος καὶ Ναρκίσσου καὶ Φάωνος ....

[Κυριάκος Μυλωνᾶς (1836-1914), ὑφηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο].

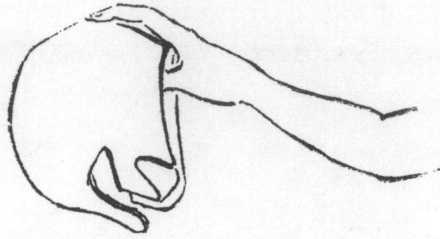

14

Ὁ κ. **Παμφύλιος** ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ Δικαίαρχος ἐξηγεῖ μᾶλλον τὸ πρᾶγμα γράφων:

... Ἐκ δὲ τῆς ἀγορᾶς ἐξιόντων Ἠγέλεως εἰστήκει χαλκοῦς, ἔργον Ἀριστωνεῖδα τοῦ Ἐμμενίδου. Εἴκασται δὲ νεανίσκῳ καλῷ, οὐ τὸ κάλλος γεγύμνωται, σάλπιγγος δ' ἄκροις ἀπτόμενος χεῖλεσι, τοῖς Ἑλλησι διδάσκει τὸν ἐναρμόνιον ψόφον ...

[Δημήτριος Φίλιος (1844-1907), "Εφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, Διευθυντῆς τῆς Ἀκροπόλεως].

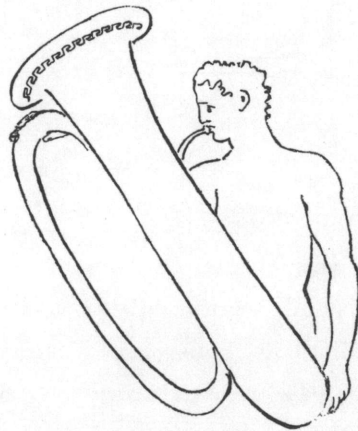

15

Ὁ κ. Παραπάνος, ὡς ἐκ τῆς στάσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς θέσεως τῆς δεξιᾶς, φρονεῖ, ὅτι παριστάνει ρήτορα ἀγορεύοντα ἐπ' ἐκκλησίας λαοῦ ἢ μᾶλλον εἰκονικὸν ἀνδριάντα τοῦ Πύκτου Κρεύγα διαμαρτυρομένου κατὰ τοῦ ὑπερβάντος ἐν τῇ πάλῃ τὰ συγκείμενα Δαμοξένου καὶ καταθέτοντος τὸ κράνος του. Τὴν γνώμην του δὲ ταύτην στηρίζει εἰς τὸ ἐξῆς χωρίον τοῦ Νόννου:

... Τῷ Κρεύγα δὲ τὴν νίκην τεθνεῶτι ἔδοσαν καὶ ἀνέθεσαν εἰκόνα αὐτοῦ χαλκῆν ἐν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Λυκίου ... Κρεύγας εἰς κράνος ὄρᾳ κατέχων τῇ δεξιᾷ καὶ ἀνάθημα δίδωσι τῇ πόλει ...

[Κωνσταντῖνος Καραπάνος (1840-1911), πολιτευτῆς καὶ ἀρχαιολόγος, ὁ ἀνασκαφεὺς τῆς Δωδώνης].

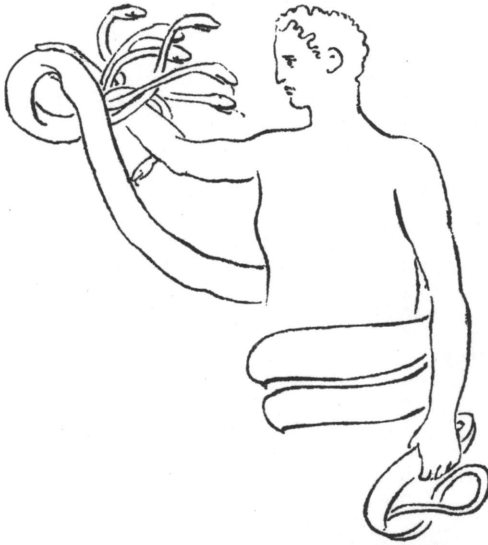
16

Ὁ κ. Λαΐδης, συνδυάζων χωρία τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ τοῦ Ἀθηναίου, συνάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἰκονίζει Ἀπόλλωνα χαλκό-

κερας ἑλικτὸν κρατοῦντα, πιστεύει δέ, ὅτι, ἂν εὐρεθῇ τὸ βάθρον αὐτοῦ, θὰ λυθῇ ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὲρ τῆς γνώμης του, διότι ἐπ' αὐτοῦ εἶνε χαραγμένον τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα:

Χαλκῶν ὀργάνων εὐρετάν, Μουσαγέταν Ἀπόλλωνα Ἀρκαδίας ἀνέθεντο αὐλατρίδες.

[Πιθανῶς εἶναι ὁ Γεώργιος Νικολαΐδης (1820-1907), Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑταιρείας καὶ ἀνασκαφεύς].

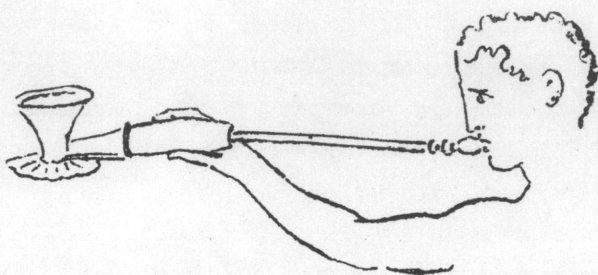
17

Ὁ κ. Σκλιᾶς ἔχων ἀνά χεῖρας τὸν Πλούταρχον ἀναγινώσκει:

... Θηβαίοις δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐστὶ τῶν Προϊτίδων καὶ τὸ Ἰολάου καλούμενον γυμνάσιον καὶ τούτου χαλκοῦς ἀνδριάς, ἔργον, ὡς φασὶ, Σιλανίωνος. Ἰσταται δ' ὁ νεανικὸς ἦρωρ γυμνός, ἀτάραχος, ἀπωθῶν τὴν περὶ τὸν πάγκαλον χρῶτα ἐλισσομένην Λερναίαν, πρὶν ταύτην τὸν ἐραστήν κατατοξεύσας ...

[Ἀνδρέας Σκλιᾶς (1861-1922), Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου].

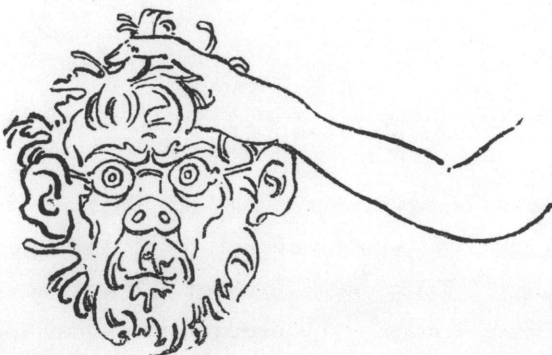

18

Ὁ κ. Ταμπάκογλος ἀποκρούων πᾶσαν ἄλλην γνώμην μὲ βεβαιοῖ, ὅτι μόνος ὁ Φιλόστρατος δίδει τὴν προσήκουσαν λύσιν λέγων:

... Ἐπιφανέστατον δὲ τῆς ἀγορᾶς ἔστιν, ἦν στοὰν Περσικὴν ὀνομάζουσιν ἀπὸ λαφύρων ποιηθεῖσαν τῶν Μηδικῶν, εἰσὶ δ' ἐπὶ τῶν κίωνων Πέρσαι εἰργασμένοι χαλκῶ καὶ ἄλλοι καὶ ... μειράκιον καλόν, εἰκῶν νεανίσκου Λυδοῦ. Τοῦτον, φασίν, ἀεὶ τῷ Ζέρξη παρήμενον καὶ περὶ τυκτὰ διακονοῦντα καὶ θεραπεύοντα πλεῖστον τοὺς Ἕλληνας ὠφελήσασθαι. Ἐφ' ᾧ καὶ θανόντα ἀνδριάντος συριγγοφόρου ἐτίμησαν ...

[Δημήτριος Καμπούρογλος (1852-1942), λόγιος, ιστοριοδίφης, ἀκαδημαϊκός, ἀνέσκαψε τὸ ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης στὴν Ἱερὰ Ὁδό].

19

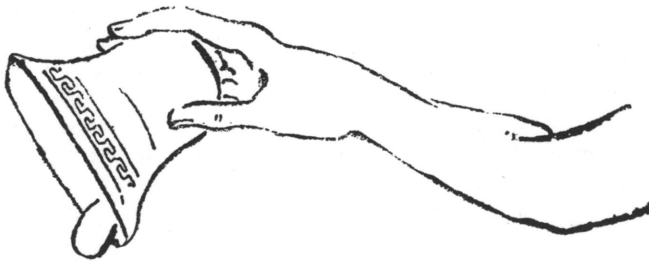
Ὁ κ. Βαρόνος ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως ἀνοίξας τὸν περιηγητὴν Πausανίαν μοὶ ἀνέγνωσεν:

... Ἐξῆς δὲ τοῖς ἥρωσιν ἐπειρασμένα Ἀργείων ἔστιν ἔργα
... καὶ Περσεὺς ἐς ἐπίδειξιν τείνων τήν, ἣν ἀπέταμε, κεφαλὴν
τῆς Μεδούσης...

Πρὸς ἀπόκρουσιν δὲ τῶν ἐγερθεῖσων ἀντιλογιῶν συνεπλή-
ρωσε τὸ χωρίον τοῦτο διὰ τοῦ Σχολιαστοῦ παρατηροῦντος:

... Οὐ φέρει κυνῆν, ἵνα μὴ τοῖς κοινοῖς τῶν βροτῶν ἀρίγνω-
τος πέλη· οὐκ ἀναρτᾷ πήραν, ἵνα πείραν τῆς καθ' ἡμᾶς ...
[Ἴσως σοφίας] σχῆ· οὐχὶ πτερωτὰ πέδιλα, ἀπέδοτο γὰρ τῷ
δεδανεικότι Ἑρμῆ ...

[Ἰωάννης Σβορώνος (1863-1922), νομισματικὸς καὶ ἀρ-
χαιολόγος, Διευθυντὴς τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου].

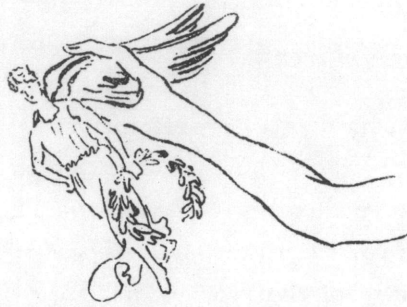
20

Ὁ κ. **Καπαβίας** ἀκολουθῶν τὸν εἰρμὸν τῶν σκέψεων τοῦ Λι-
βανίου:

... Κωδωνοφόρος – μοὶ λέγει – οὔτοσί ἐπὶ τὸν πύργον τοῦ
τείχους ἔστῳς καὶ σημαίνων τοῖς πολιορκουμένοις νυκτὸς ἔφο-
δον τῶν πολεμίων ...

Ἡ γνώμη αὕτη μ' ἔκαμε νὰ σκεφθῶ μὴ ὁ κωδωνοφόρος
του, ἀντὶ ν' ἀναγγέλλῃ ἐχθρικήν ἐπίθεσιν, μὲ εἰδοποιῆ τοῦναν-
τίον νὰ δώσω πέρας εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην, τὴν ὁποίαν νομί-
ζω, ὅτι καὶ δι' ἄλλους λόγους πρέπει νὰ κλείσω.

[Παναγῆς Καββαδίας (1850-1928), Ἐφορος τῶν Ἀρχαι-
οτήτων, Γενικὸς Ἐφορος, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου,
ἀκαδημαϊκός].

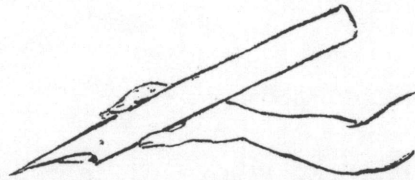
21

Ὁ κ. Πανσοφύλης θεωρεῖ ὡσαύτως τὸν ἀνδριάντα εἰκονικόν, μαρτύρεται δὲ πρὸς τοῦτο τὸν Καλλίστρατον γράφοντα:

... Καὶ εἰκὼν Ἀλκιβιάδου χαλκῇ ἐγήγερται ἐκ ταύτης, ὡς οἶμαι, τῆς αἰτίας. Ἐπὶ ταῖς ἀγαθαῖς, ἀγγελίαις τῶν κατ' Ἀσίαν τροπαίων μεθ' ἥττας ἐπαλλήλους οἱ Ἀθηναῖοι θαρρήσαντες καὶ ταῖς φρεσὶ μᾶλλον ἐξεστηκότες, ταύτην πρὸ τοῦ Βουλευτηρίου ἔστησαν τὴν εἰκόνα. Ἀλκιβιάδην Νίκης λαβόμενον καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀποπτῆναι πλέον πρὸς Λακεδαιμονίους τὰ πτερὰ τίλλεσθαι οἰονεῖ προέμενον ...

[Θεμιστοκλῆς Σοφύλης (1860-1949), ὑφηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο, πρωθυπουργός].

22

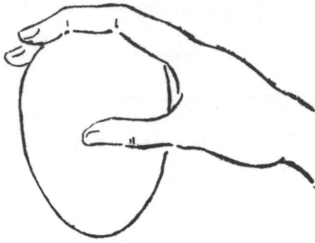

Ὁ κ. Λεωνάρδος ἀναφυλλίσας τὸν Οὐάρωνα σταματᾷ εἰς τὸ ἐξῆς χωρίον:

...Est ibidem ex aere statua nuda, formosa. Ecquisnam vero ille sit, variat interpretum sermo. Sunt enim qui Paridem esse dicant et alii Perseum esse putant. Sed ego ex calamo tento maxime adducor, ut primum poetarum graecorum Orpheum esse putem...

[Βασίλειος Λεονάρδος (1857-1930), Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, Διευθυντῆς τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου].

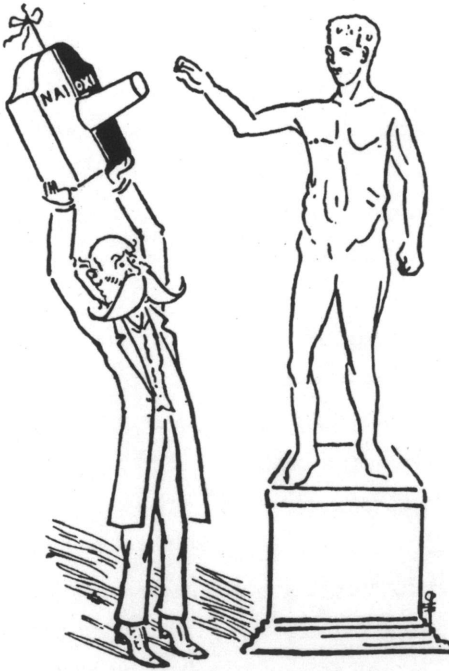

23

Ἡ γνώμη τοῦ «Ἄστεως»:

Ὁ ἔφηβος τῶν Ἀντικυθέρων φαίνεται, ὅτι ἦτο καλὸς χριστιανὸς καὶ δὲν ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα του ἄλλο πρᾶγμα παρά ἓν αὐγὸ λαμπριάτικο.

24

Τοῦ Στέφανου Ξενοπούλου

(Σπ. Μαρκεζίνη, Πολιτικὴ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος 4, 110-111).

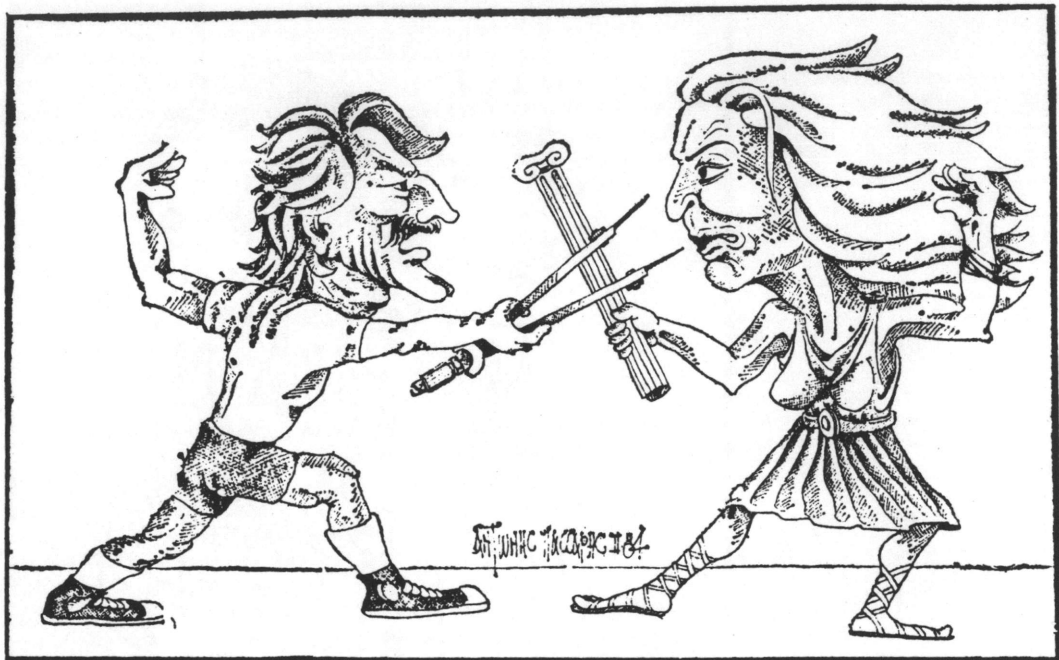
Ο ΛΥΚΟΣ ΘΑ ΦΥΛΑΓΕ ΤΑ ΠΡΟΒΑΤΑ

Ἡ οικονομικὴ σημασία τῶν μνημείων ἢ ἡ ἐπίδραση τὴν ὁποία ἔχουν στὴν ἐλεύθερη χρῆση τῆς γῆς ἢ στὴν κατασκευὴ ἐγκαταστάσεων κοντά τους, ἦταν ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἡ Κυβέρνηση ἀποφάσισε, τὸ 1984, νὰ ἀνατεθεῖ ἡ εὐθύνη τῆς προστασίας τῶν μνημείων καὶ τοῦ τοπίου σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ φιλόρχαια ὑπουργεῖα, τὸ ὙΧΟΠ. Ὡς δικαιολογία εἶχε προβληθεῖ «ἡ πρόθεση τῆς κυβέρνησης γιὰ μιὰ καλύτερη καὶ ταχύτερη ἐξυπηρέτηση τῶν ἰδιωτῶν» (*Τὸ Βῆμα*, 12 Φεβρουαρίου 1984).

Εἶναι γνωστὴ ἡ παράδοση τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων, ὅπως λεγόταν παλαιότερα, ἀπὸ τὸν 19ο αἰῶνα, στὴν προστασία τῶν ἀρχαίων. Φρούρια ὀλόκληρα ξηλώθηκαν γιὰ νὰ κατασκευαστοῦν γέφυρες, ἔργο στὸ ὁποῖο ὡς συναγωνιστὲς εἶχε τὴν ἐπίσης φιλόρχαιη Τοπικὴ. Αὐτοδιοίκηση πού συνεχίζει τὴν εὐγενικὴ παράδοσή της ἕως σήμερα.

Τὸ σχέδιο ματαιώθηκε κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος του. Τὸ ὙΧΟΠ ἀπέκτησε καὶ αὐτὸ κάποια ἀρμοδιότητα σὲ νεώτερα κτίρια ἀλλὰ ὄχι στὰ μνημεῖα. Ἡ τότε διαμάχη μεταξύ Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ὙΧΟΠ ἀποτυπώθηκε σὲ μερικὲς γελοιογραφίες, οἱ ὁποῖες ὅμως ὑποδηλώνουν τὴ σοβαρότητα τῆς σύγκρουσης καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου πού διέτρεξαν, τότε, τὰ μνημεῖα.

Ἡ ἀνάληψη τῆς φροντίδας τῶν μνημείων ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Δημοσίων Ἔργων — ὁ παλαιὸς αὐτὸς τίτλος εἶναι σαφέστερος ὡς πρὸς τὸ ἔργο πού ἐπιτελεῖ τὸ ὑπουργεῖο αὐτὸ καὶ ἀναγκαῖος ὅταν γίνονται ἀναδρομὲς στὸ παρελθόν — δὲν θὰ ξένιζε κανέναν, ἂν τὸ ὑπουργεῖο αὐτὸ δὲν ἦταν ἔνοχο γιὰ ἀσυλλήπτου μεγέθους καταστροφὲς ἀρχαίων, οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς ὁποῖες ἔγιναν ἐνσυνειδήτως γιὰ τὴ δημιουργία τετελεσμένων. Τὸν τελευταῖο καιρὸ διαβάζουμε γιὰ τὰ ἀρχαῖα πού βρίσκονται, ξηλώνονται καὶ καταστρέφονται χωρὶς νὰ γίνεταί ἔστω καὶ τυπικὸ μνημόσυνό τους. Μετρό, Ψυττάλεια, ἀπτικὴ ὁδός, ἀεροδρόμιο, ἀνήκουν στὰ ἔργα ἐκεῖνα πού καταπίνουν τὰ ἀρχαῖα

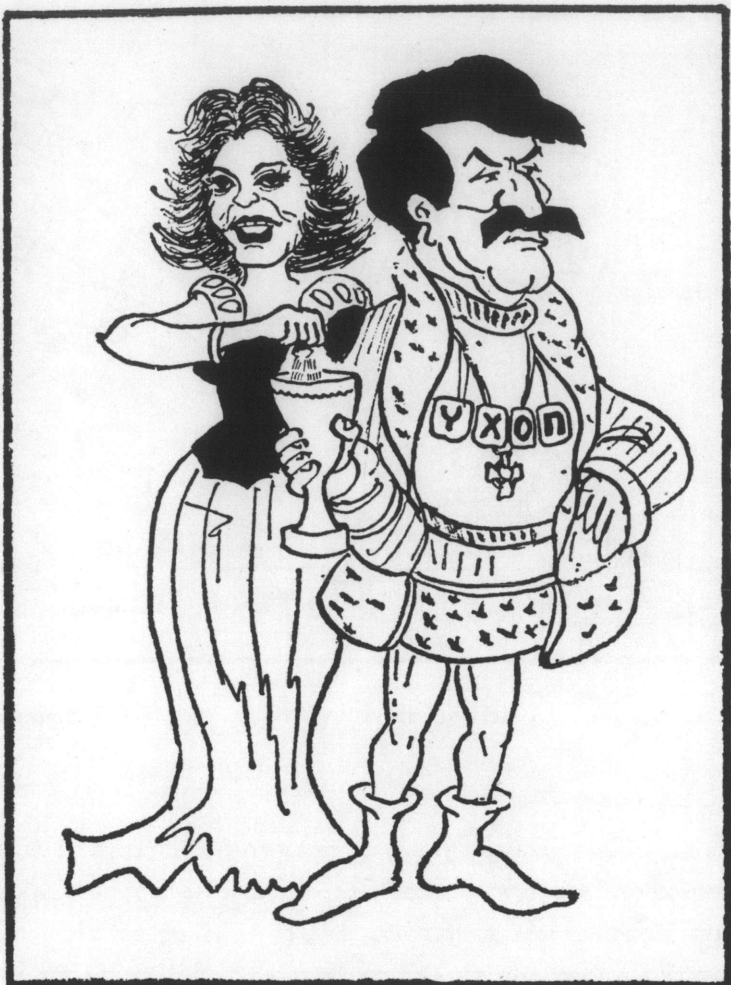

Διαφωνία Τρίτση - Μελίνας. Τοῦ Ἀντώνη Πάσσαρη (Ἡ Καθημερινή, 21 Φεβρουαρίου 1984).

25

χωρίς συζήτηση καὶ χωρὶς ἀντίρρηση. Ἐνίοτε τὸ Ὑπουργεῖο Δημοσίων Ἔργων ἢ οἱ ἐταιρεῖες - ἐργολάβοι προσφέρουν καὶ μερικὰ ἑκατομμύρια σὲ χρέωση τῆς ἐργολαβίας πάντοτε γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ ἀρχαίων πού βρίσκονται κατὰ τὴν ἐκτέλεση ἔργων, καμιά φορὰ ἐκδίδουν καὶ πολυτελέστατα φυλλάδια τὰ ὁποῖα συντάσσουν ἀρχαιολόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐκφράζουν καὶ εὐχαριστίες στὸν γενναϊόδωρο «χορηγό», γιὰ τὰ κόλλυβα.

Ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια οἱ δημοτικὲς ἀρχές, μὲ τὴν ἀνοχή ἢ καὶ τὴν προτροπὴ τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων, ἔβλεπαν τὰ ἀρχαῖα, ὄρατὰ, μνημεῖα ὡς πηγὴ πορισμοῦ λίθων. Ὁ Παναγιώτης Σταματάκης σὲ ἔκθεση του τῆς 10 Αὐγούστου 1871 πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία γιὰ τὰ ἀρχαῖα πού ἐπιθεώρησε σὲ περιοδεία του ἀπὸ τὴν Ἰτέα ἕως τὴ Θήβα διηγεῖται ἓνα σχετικὸ περιστατικὸ:

26

Οί Βοργίες.

Τῆς Βάσως Χρυσικάκη (Ἡ Καθημερινή, 26 Φεβρουαρίου 1984).

«Πρό τινων ἡμερῶν ἐξετέθη ἐνταῦθα [στῆ Θήβα] ὑπὸ τοῦ Ἐπαρχείου εἰς μειοδοσίαν ἢ κατασκευὴ ὁδοῦ, ἀρχομένης ἐκ Καρδίτζης (Ἀκραϊφνίου) μέχρι Τοπόλιας· ἡ ὁδὸς αὕτη, ὡς μανθάνω, θέλει διέλθει πλησίον ἀρχαίας ὁδοῦ, διασωζούσης ἤδη ἐν πλείστοις μέρεσι τὴν ὑποδομὴν τῆς· ἡ ὑποδομὴ ὡς πληροφοροῦμαι παρ' ἀνδρὸς ἐλθόντος ἐκεῖθεν εἶναι ὠκοδομημένη ἐκ με-

27

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου
(*Ὁ Ταχυδρόμος* 14 [1560],
5 Ἀπριλίου 1984).

γάλων δόμων ἐξειργασμένων. Ὁ μηχανικός τῆς ὁδοῦ προϋπέ-
λόγισε τὰς γενησομένας δαπάνας εἰς δρ. 10 χιλ. ὁ δὲ ἐργολάβος,
καλούμενος Κωστῆς Γιακουγιάννου, κατὰ τὴν δημοπρασίαν
κατεβίβασεν αὐτὰς εἰς δρ. 5 χιλ. περίπου. Παρὰ πολλῶν τῶ
ἐγένετο παρατήρησις, ὅτι θέλει ζημειωθῆ, οὗτος ἀπήντησεν,
ὅτι οὐδεμίαν ζημίαν προβλέπει· τὸναντίον προσδοκᾷ κέρδος,
διότι εἰς τὴν νέαν ὁδὸν θέλει μεταχειρισθῆ τοὺς λίθους τῆς
ἀρχαίας».

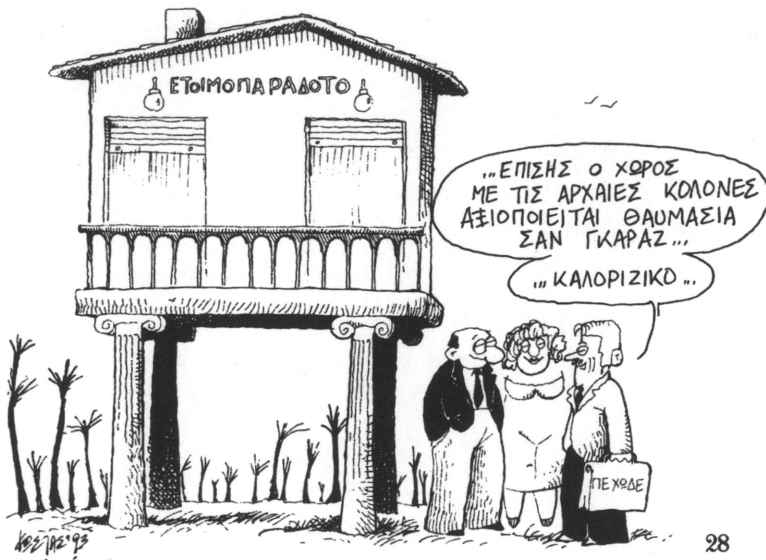
Ἡ εἰκόνα 26 ὑπονοεῖ τὴν καθαρὰ κομματικὴ διαμάχη με-
ταξὺ Μελίνας Μερκούρη καὶ Ἀντώνη Τρίτση γιὰ τὴν ἀρμοδιό-
τητα στὰ ἀρχαῖα μνημεῖα.

Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΛΥΣΗ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1993 ὁ ὑφυπουργὸς ΠΕΧΩΔΕ Χρ. Κατσιγιάννης, μὲ διάταξη ποὺ εἶχε προσθέσει σὲ φορολογικὸ νομοσχέδιο, ὄριζε ὅτι «οἱ ζῶνες ποὺ πρόκειται νὰ πολεοδομήσει τὸ ΥΠΕΧΩΔΕ θὰ ἀποτυπώνονται πιά σὲ χάρτες καὶ ἀποστέλλονται στὰ ὑπουργεῖα Γεωργίας καὶ Πολιτισμοῦ. Τὰ ὑπουργεῖα αὐτὰ θὰ ὑποχρεοῦνται ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τὴν παραλαβὴ τῶν χαρτῶν νὰ σημειώνουν ἐπ' αὐτῶν ἂν ὑπάρχουν περιοχές, οἱ ὁποῖες προστατεύονται ἀπὸ τὴ νομοθεσία γιὰ τὰ δάση καὶ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους. Ἄν δὲν ἀπαντήσουν μέσα στὸ δίμηνο θὰ θεωρεῖται ὅτι δὲν ὑπάρχουν προστατευόμενες περιοχές καὶ τὸ ΥΠΕΧΩΔΕ θὰ προχωρεῖ ἀκάθεκτο στὴν πολεοδόμησι τῶν περιοχῶν αὐτῶν» (Ριζοσπάστης, Τετάρτη 28 Ἰουλίου 1993).

Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ νομοσχεδίου, ἐκτὸς τῆς ψηφοθηρίας, ἦταν ἡ ἱκανοποίηση τῶν αἰτημάτων πολλῶν οἰκοδομικῶν συνεταιρισμῶν, δηλαδὴ ἐπιχειρήσεων συστηματικῆς ἐμπορίας γῆς, ποὺ ἀνήκει σ' ὅλους τοὺς Ἑλληνας, ἐμπορίας δημοσίων ἐκτάσεων, οἱ ὁποῖες μὲ διαδοχικὲς εἰκονικὲς μεταβιβάσεις ἀποκτοῦν νομιμοφανὴ ἰδιοκτήτη. Τὴν ἴδια ἐποχὴ πολυάριθμες πυρκαγιὲς στὴν Ἀττικὴ, στίς περιοχὲς ποὺ διεκδικοῦσαν οἱ συνεταιρισμοί, συμπτωματικὲς, τυχαῖες ἢ σκόπιμες, προετοίμαζαν τὸν ἀποχαρακτηρισμὸ ἐκείνων ποὺ εἶχαν χαρακτηριστεῖ ὡς δασικὲς.

Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα γράφτηκαν γιὰ τὴν καθαρὰ νεοελληνικῆς νοοτροπίας τροπολογία, δύο γελοιογράφοι εἶδαν, μὲ μεγάλη ἀκρίβεια, ποῖο θὰ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς.

28

Του Κώστα Γρηγοριάδη (Ριζοσπάστης, 28 Ιουλίου 1993).

Του Κώστα Αγγελόπουλου (Το Ποντίκι, 29 Ιουλίου 1993).

29

Η ΠΕΡΙΦΡΟΝΗΣΗ ΤΩΝ ΓΕΙΤΟΝΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οἱ Ἕλληνες εἶναι περήφανοι γιὰ τὸ παρελθόν τους καὶ πληγώνονται ὅταν κάποιος ξένος τὸ προσβάλλει ἢ τὸ ἀμφισβητεῖ. Ὅλοι οἱ Ἀρχαῖοι ἦσαν ὠραῖοι καὶ ἀξεπέραστοι, πρῶτοι σ' ὅλες τὶς ἐφευρέσεις καὶ τὶς ἀνακαλύψεις, ἀντίληψη ἢ ὁποῖα ἐπεκτάθηκε καὶ στοὺς νεώτερους οἱ ὁποῖοι, σὰν νὰ μὴ εἶχαν τὴ δική τους σημαντικὴ ἱστορία, τὴν παραμερίζουν καὶ θέλουν νὰ αὐξήσουν τὴ δόξα τους μὲ τὴν ἑλληνικὴ καταγωγή τοῦ Χριστόφορου Κολόμβου καὶ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

Ὅταν κάποιον ξένο κράτος, μὲ δηλώσεις ἐκπροσώπου του ἢ μὲ δημοσιεύματα στὶς ἐφημερίδες του, θίξει τὸ ἑλληνικὸ παρελθὸν ταραζόμεσθε. Δὲν μᾶς ἐνοχλεῖ καθόλου ὅμως τὸ νὰ καταστρέψουμε ἢ νὰ προσβάλλουμε τὸ παρελθὸν αὐτὸ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Τί ἔγινε, ἄραγε, τὸ πεδῖον τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, ἢ Σαλαμίνα; Πῶς ἀκρωτηριάστηκε ἢ Ψυττάλεια καὶ σὲ τί μεταβλήθηκε, τὰ τελευταῖα χρόνια, τὸ νησί αὐτὸ πάνω στὸ ὁποῖο πολέμησε ὁ Ἀριστείδης, ποῖα εἶναι ἡ μορφή τῆς Ἐλευσίνας; Ποιὸς θέλησε νὰ καταβυθίσει τὸν Κεραμεικὸ στὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ὅπως ἔγινε μὲ τὸ περίπτερο τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου; Οἱ Ἕλληνες βέβαια, οἱ ὁποῖοι στὴν πλειονότητά τους δὲν ἔδειξαν καμιὰ εὐαισθησία γιὰ τὶς περιπτώσεις αὐτές, τῶν εἰδικῶν συμπεριλαμβανομένων.

Οἱ προσβολὲς τῶν ξένων μᾶς θίγουν, πολὺ σωστά. Πρέπει ὅμως νὰ μᾶς θίγουν οἱ προσβολὲς καὶ ὅταν προέρχονται ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους.

Ἡ συνήθης δικαιολογία γιὰ τὴν κακὴ μεταχείριση τῶν μνημείων εἶναι ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνονται ἐμπόδια στὴν πρόοδο τοῦ τόπου. Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ μόνον ἀνόητοι ἢ ἀφελεῖς τὸ δέχονται. Ἡ δυσμενὴς στάση μας πρὸς τὰ μνημεῖα δὲν ἦταν ἀναπόφευκτη ἀλλὰ συνέπεια πολιτικῶν ἀποφάσεων ποὺ ἐξυπηρετοῦσαν συμφέροντα τρίτων. Τὰ τσιμέντα τῆς Ἐλευσίνας καὶ τῆς Αὐλίδας, τὸ νέο ἀεροδρόμιο καὶ τὰ πολλὰ διϋλιστήρια τῆς

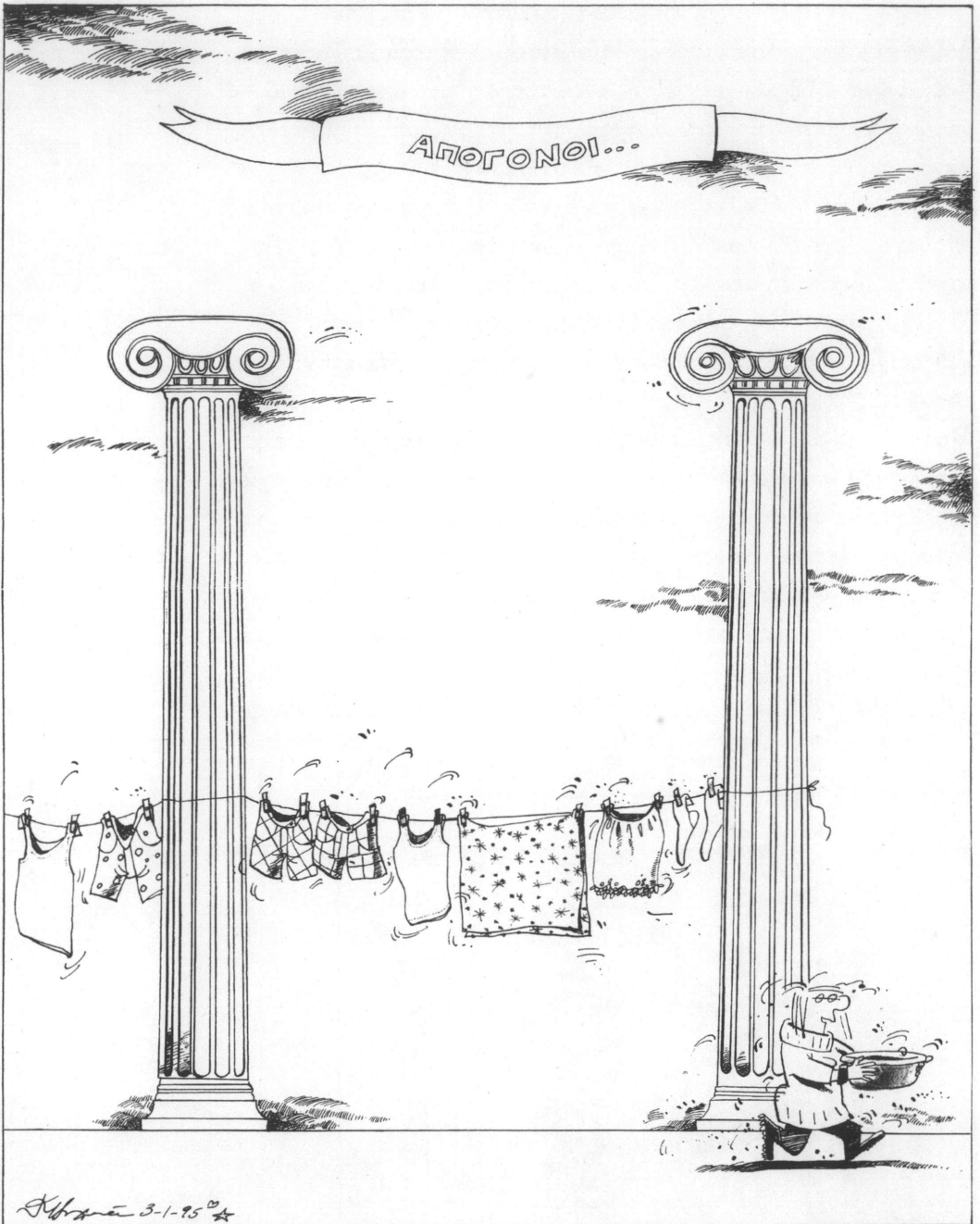

Ἀττικῆς ἦταν δυνατὸν νὰ κατασκευαστοῦν ἄλλοῦ, σὲ τόπους ποὺ εἶχαν προταθεῖ ἔπειτα ἀπὸ μελέτη, χωρὶς νὰ ὑπάρξει ζημιὰ γιὰ κανένα. Μεγάλο μέρος τῆς Πειραιϊκῆς χερσονήσου ἦταν δυνατὸν νὰ διασωθεῖ στὴν ἀρχαία της μορφή, μὲ τὴ θέσπιση ἀπλῆς πολεοδομικῆς διάταξης, εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμο. Θεωρῶ μεγάλο κατόρθωμα, καὶ εἶναι, τὸ ὅτι παρὰ τὶς ἀντιδράσεις τῶν ὑπουργῶν ἔγινε δυνατὸ τὸ ξεμπάζωμα τοῦ τείχους τῆς Πειραιϊκῆς. Ὅταν ἔπειτα ἀπὸ κουραστικὲς προσπάθειες μηνῶν ἡ Μελίνα Μερκούρη συγκατατέθηκε στὴν ἀπομάκρυνση τῶν κέντρων διασκεδάσεως ποὺ εἶχε ἐγκαταστήσει ὁ δήμαρχος τῆς ἐπταετίας πάνω στὰ τείχη, μοῦ ἔδωσε, ἐπὶ τόπου, στὶς 15 Μαρτίου 1982, αὐστηρὲς ὁδηγίες γιὰ τὸν ρυθμὸ κατεδάφισης τῶν λεγομένων «τραπεζοκαθισμάτων». Ἦθελε νὰ γίνεταί σιγὰ σιγὰ, γιὰ νὰ μὴ δημιουργηθεῖ ἔνταση ποὺ θὰ ἔβλαπτε τὸν τότε δήμαρχο Πειραιῶς, ὁ ὁποῖος ἀνῆκε στὸ κυβερνητικὸ κόμμα. Μιὰ τέτοια στάση ἀπέναντι στὰ μνημεῖα δημιουργεῖ ἐνδοτικὴ νοοτροπία ἢ ὁποῖα καταλήγει, τελικὰ, στὴν ἀμβλυνση τῶν ἰδεαλιστικῶν ἀπόψεων ποὺ ἔχουμε γι' αὐτά. Ἔτσι ἡ εἰκόνα τοῦ Ἡλία Μακρῆ (30), παρὰ τὴν ὑπερβολή της, δὲν ὑποδηλώνει

30

Τοῦ Ἡλία Μακρῆ
(Ἡ Καθημερινή,
28 Αὐγούστου 1994).

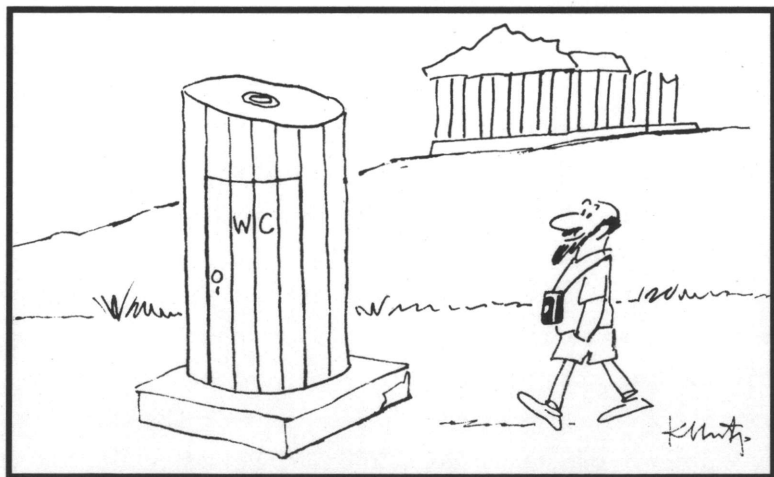
31

Τῆς Κατερίνας Σχοινᾶ (Ἐψίλον, 22 Ἰανουαρίου 1995).

μόνον προσβλητικές πράξεις τῶν γειτονικῶν κρατῶν πρὸς τὸ ἑλληνικό, πού συμβολίζεται μὲ μιὰ ἀρχαία κολόνα, ἀλλὰ καὶ τὴ δική μας στάση πρὸς ὅ,τι χαρακτηρίζουμε ὡς πολιτιστικὴ ἢ ἔθνικὴ ἢ ἀκόμη παγκόσμια ἀρχαία κληρονομιά.

Ἡ εἰκόνα τῆς Κατερίνας Σχοινᾶ (31) εἰκονίζει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο μεταχειρίζονται οἱ Ἕλληνες τὰ μνημεῖα τους. Γιὰ νὰ μὴ μένει καμιὰ ἀμφιβολία ποιὸς ἐννοεῖ ὡς χρήστες τῶν μνημείων, προσθέτει τὸν τίτλο ΑΠΟΓΟΝΟΙ.

Ἡ εἰκόνα τοῦ Κώστα Μητρόπουλου (32) συμπληρώνει τὴν ἀνάλογη τοῦ Ἡλία Μακρῆ. Οἱ τουρίστες θεωροῦν ὡς ξέφραγο ἀμπέλι τὰ μνημεῖα καὶ τὰ μεταχειρίζονται κατὰ τὶς ἀνάγκες τους.

32

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου (Τὸ Βῆμα, 22 Ἰουνίου 1997).

Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ

Ἡ παραχώρηση τῆς δημόσιας περιουσίας σέ ἰδιῶτες – αὐτῆς πού ἔγινε μέ τὰ χρήματα καί τίς προσπάθειες γενεῶν πολιτῶν – δέν ἔχει ἀγγίξει ἀκόμη παρά ἀκροθιγῶς τὰ ἀρχαῖα, μέ τή δημιουργία ἑταιρειῶν πού διαχειρίζονται σημαντικά ἀρχαιολογικά, δηλαδή ἐπιστημονικά, ζητήματα. Οἱ ἑταιρεῖες αὐτές συγκροτοῦνται ἀπό πρόσωπα ἄσχετα πρὸς τὴν ἀρχαιολογία καί τὴν ἱστορία. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μελετῶν καί τοῦ ἔργου τους τὸ βλέπουμε κυρίως στὴ μεγάλη ἐπιχείρηση τῆς «ἐνοποίησης τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων τῆς Ἀθήνας», συνέχεια τῆς ἄλλης ἐπιχείρησης, πεζοδρόμησης πανάρχαιων δρόμων τῆς πόλης. Τῆς δεύτερης ἀπομεινάρια εἶναι τὰ θλιβερά, ὅπως κατάντησαν, πολυτελῆ λιθόστρωτα, στὰ ὁποῖα σταθμεύουν τὰ αὐτοκίνητα τῶν καταστηματαρχῶν τοῦ «ἱστορικοῦ κέντρου» καί τὰ Δ.Χ. μικρὰ φορτηγά.

Στὶς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '90 κύριο πολιτικὸ καί οἰκονομικὸ ζήτημα ἦταν ἡ πώληση, σέ Ἴταλούς ἐπιχειρηματίες, τῆς Ἑλληνικῆς Βιομηχανίας Τσιμέντων ΑΓΕΤ-Ἡρακλῆς, ἡ ὁποία καί πραγματοποιήθηκε. Αὐτὴ τὴν πώληση τονίζει ὁ τότε πρωθυπουργός (16. 3. 92) πρὸς τὸν ὑπουργό του, ὁ ὁποῖος μέ τὴν ἀπάντησή του ὑπονοεῖ τὴν πώληση τῆς Ἀκροπόλεως.

Φυσικὰ κανεῖς δέν διανοήθηκε νὰ πουλήσει τὰ κατὰ χώραν μνημεῖα. Ἔγιναν ὅμως ἀπόπειρες παλαιότερα, καί πρόσφατα, γιὰ τὴν πώληση τῶν ὁμοίων καί πολλαπλῶν κινητῶν ἀρχαίων πού βρίσκονται στὰ μουσεῖα καί τὸ σχετικὸ νομοθετικὸ κείμενο ὑπάρχει ἀπὸ πολλὲς δεκαετίες. Δέν ἔγινε ἕως τώρα χρῆση του, γιατί σέ σχετικὲς ἀπόπειρες ἡ ἀντίδραση ἦταν τόσο σφοδρὴ, ὥστε κανένας πολιτικὸς δέν ἔκρινε φρόνιμο νὰ συνεχίσει τὴν προσπάθεια. Ἀπὸ τὴν ἀτυχῆ σύμβαση μέ τοὺς Γερμανοὺς γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ὀλυμπίας οἱ κυβερνήσεις, καί ἡ Ἑπιθεσία, ἦσαν ἕως τώρα ἀρνητικὲς σέ αἰτήματα παραχωρήσεως ἀρχαίων. Καί τὰ ἀρχαῖα πού θὰ δοθοῦν στοῦ Μουσεῖο τῆς Λωζάννης,

θα δοθοῦν ἐπὶ δανεισμῶν γιὰ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα, μετὰ τὴν πάροδο τοῦ ὁποίου λέγεται ὅτι θα ἐπιστραφοῦν στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ σταλοῦν ἄλλα.

Ἡ εἰκόνα τοῦ Κώστα Μητρόπουλου (33) ἔχει γενικότερη σημασία καὶ ἐφαρμογή. Δὲν ἀφορᾷ μόνον τὴ βιομηχανία τσιμέντων ποὺ πουλήθηκε, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ πολιτικοῦ πνεύματος. Πρὸ δεκαετιῶν θεωρήθηκε ὡς ἐθνικὴ κατάκτηση ἡ ἐκδίωξη τῶν ἐταιρειῶν ποὺ ἐκμεταλλεύονταν τὴν ὑδρευση, τὶς συγκοινωνίες, τὴν ἠλεκτροδότηση τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Σήμερα θεωρεῖται ὡς βάση τῆς προόδου μας ἡ πώληση σὲ ξένους τῶν γιγαντιαίων ὀργανισμῶν ποὺ διαχειρίζονται τὰ κοινὰ αὐτὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα δημιουργήθηκαν μὲ χρήματα καὶ κόπους ἀποκλειστικὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐφ' ὅσον γιὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν καθολικὴ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἰδεολογία ὑπῆρξε τόσο μεγάλη ἀλλαγὴ, μήπως πλησιάζει καὶ ἡ ὥρα τῶν ἀρχαίων;

33

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου (Τὰ Νέα, 16 Μαρτίου 1992).

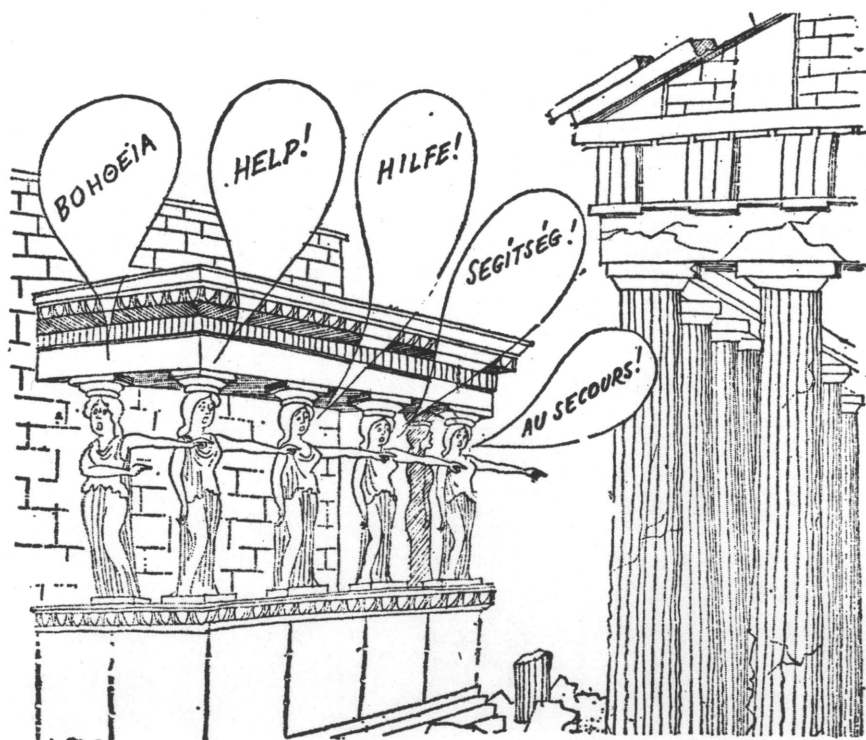
Η ΜΟΛΥΝΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ἡ βαθμιαία αὐξηση τῆς μόλυνσης τῆς ἀτμόσφαιρας τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος εἶναι κυρίως ἐκδήλη στὴν Ἀθήνα, γιὰ τὸ μέγεθος τοῦ φαινομένου καὶ γιὰ τὶς συνέπειες πού ἔχει στὴ δραστηριότητα καὶ τὴ ζωὴ τῶν κατοίκων της. Μὲ τὴν ἀτμοσφαιρική μόλυνση συνδέεται ἡ ἱστοριοῦλα κάποιου ὑπουργοῦ, ὁ ὁποῖος, σὲ αἰτιάσεις γιὰ τὴ δυσμενὴ ἐπίδραση τῶν καυσαερίων κλπ. στὴν ὑγεία τῶν Ἀθηναίων, ἀπάντησε κάπως ἔτσι: «Φέρτε μου ἓναν πού νὰ πέθανε ἀπὸ τὸ νέφος!» Φυσικὰ κανεὶς δὲν πέθανε ἀπὸ τὸ νέφος, ἀλλὰ πολλοὶ ἀπὸ τὶς ἀσθένειες πού προκάλεσε τὸ νέφος. Ἔτσι καὶ τὰ μνημεῖα τῆς Ἀθήνας δὲν καταστρέφονται ἀπὸ τὴ μόλυνση κατ' εὐθείαν, ὅπως κατάστρεψαν αὐτὰ τῆς Ἀκροπόλεως σὲ μιὰ στιγμή οἱ βόμβες τοῦ Μοροζίνι στὸ διάστημα 16-26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1687, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς χημικὲς μεταβολὲς τῆς σύστασης τῆς ἐπιφάνειας τῶν μαρμάρων της. Οἱ γελοιογραφίαι πού ἀκολουθοῦν εἶναι χαρακτηριστικὲς τῆς ἀνησυχίας τοῦ κόσμου καὶ τῶν καλλιτεχνῶν γιὰ τὴν ἀναπόφευκτη φθορὰ τῶν ἀρχαίων μνημείων. Παράλληλα, καὶ ἐξ ἴσου μεγάλα προβλήματα γιὰ τὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων, δημιουργοῦν τὰ ἀπορρίμματα, τὰ ὁποῖα αὐξάνονται ὅπως αὐξάνεται καὶ ἡ πόλη, μέσα στὴν ὁποία τὰ φημισμένα μνημεῖα της ἔγιναν γραφικὴ λεπτομέρεια.

Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ '50, ὡς τὸ τέλος της, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κτιστεῖ κάποια νέα οἰκοδομὴ στὴν εὐρύτατη περιχώρῃ γύρω ἀπὸ τὸν Βράχο, τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο πήγαινε, ἐν σώματι, στὸ χῶρο τῆς νέας οἰκοδομῆς καὶ ἐξέταζε ἀν αὐτὴ θὰ ἔκρυβε, μὲ τὸ ὕψος της, τὴ θεὰ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ἀνάλογη ἦταν ἡ ἀπόφασή του. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ὁ Κώστας Μητρόπουλος μὲ τὴ σύνθεσή του (40) μᾶς διέσωσε μία ἀπὸ τὶς οἰκοδομὲς πού εἶχε ἐγκρίνει τὸ τότε Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο. Οἱ ὑπόλοιπες, γύρω της, πρέπει νὰ ἔχουν ἐγκριθεῖ ἀπὸ Συμβούλιο τῶν χρόνων μας καὶ τὸ ὕψος τους καθορίστηκε ἴσο μὲ τοῦ

Πύργου τῶν Ἀθηνῶν, γιὰ λόγους ἰσότητος τῶν πολιτῶν, ὅπως ἰσχυρίστηκε κάποιος Γενικός Γραμματεὺς τοῦ ΥΠΠΟ ὅταν χορήγησε ὡς Πρόεδρος τοῦ ΚΑΣ ἄδεια λατομείου σὲ ἀρχαιολογικὸ χῶρο. "Ὅλοι οἱ πολίτες ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ ἴσες εὐκαιρίες στὴν καταστροφή τοῦ τόπου, ὅταν μάλιστα ἡ καταστροφή ὠφελεῖ τὸν καταστροφέα, καὶ αὐτοὺς ποὺ τὸν στηρίζουν.

ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΘΛΩΣΗ!

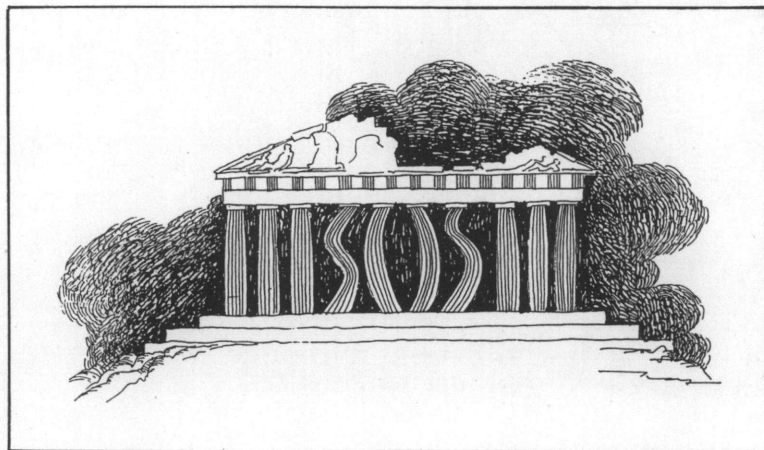
34

Τοῦ Οὐγγρου καλλιτέχνη Ἰστβάν (Πρωινή, 14 Ὀκτωβρίου 1979).

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου
(Τὸ Βῆμα, 22 Ἰουλίου 1984).

35

36

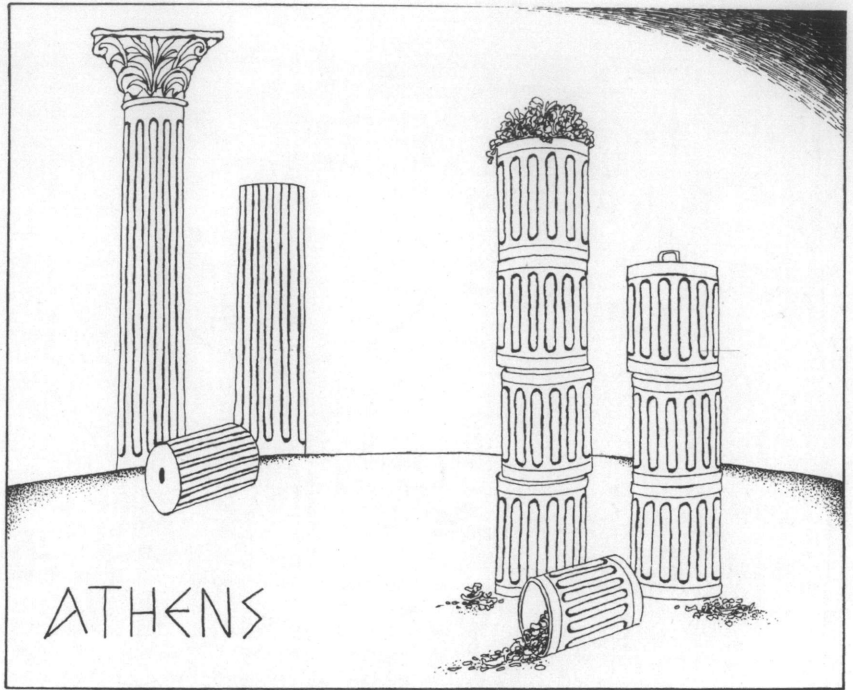
Τοῦ Ἀντώνη Καλαμάρα
(Μεσημβρινή,
6 Αὐγούστου 1984).

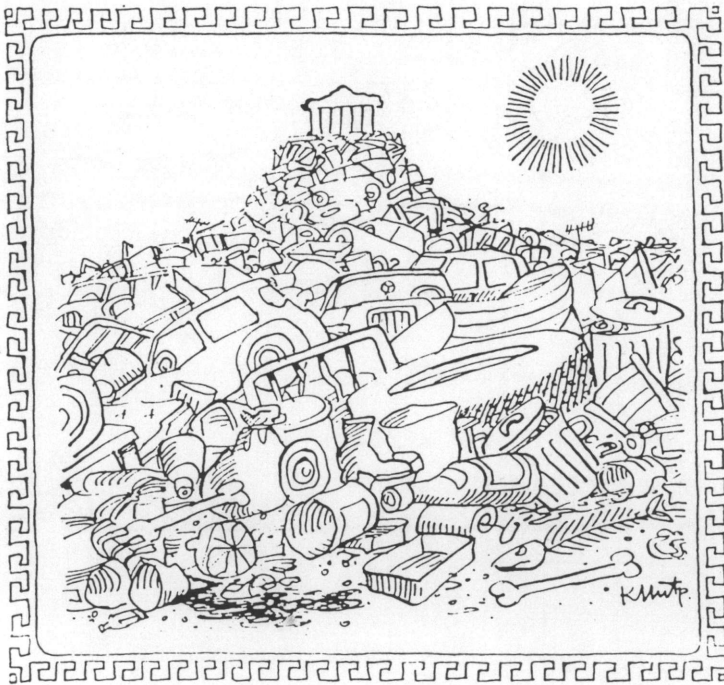

Τοῦ Γιάννη Ἰωάννου (Ἄνταυτοῦ, Καστανιώτης. 1988).

Τοῦ
Γιάννη Κυριακόπουλου
(Κυριακάτικη
Ἐλευθεροτυπία,
12 Μαΐου 1996).

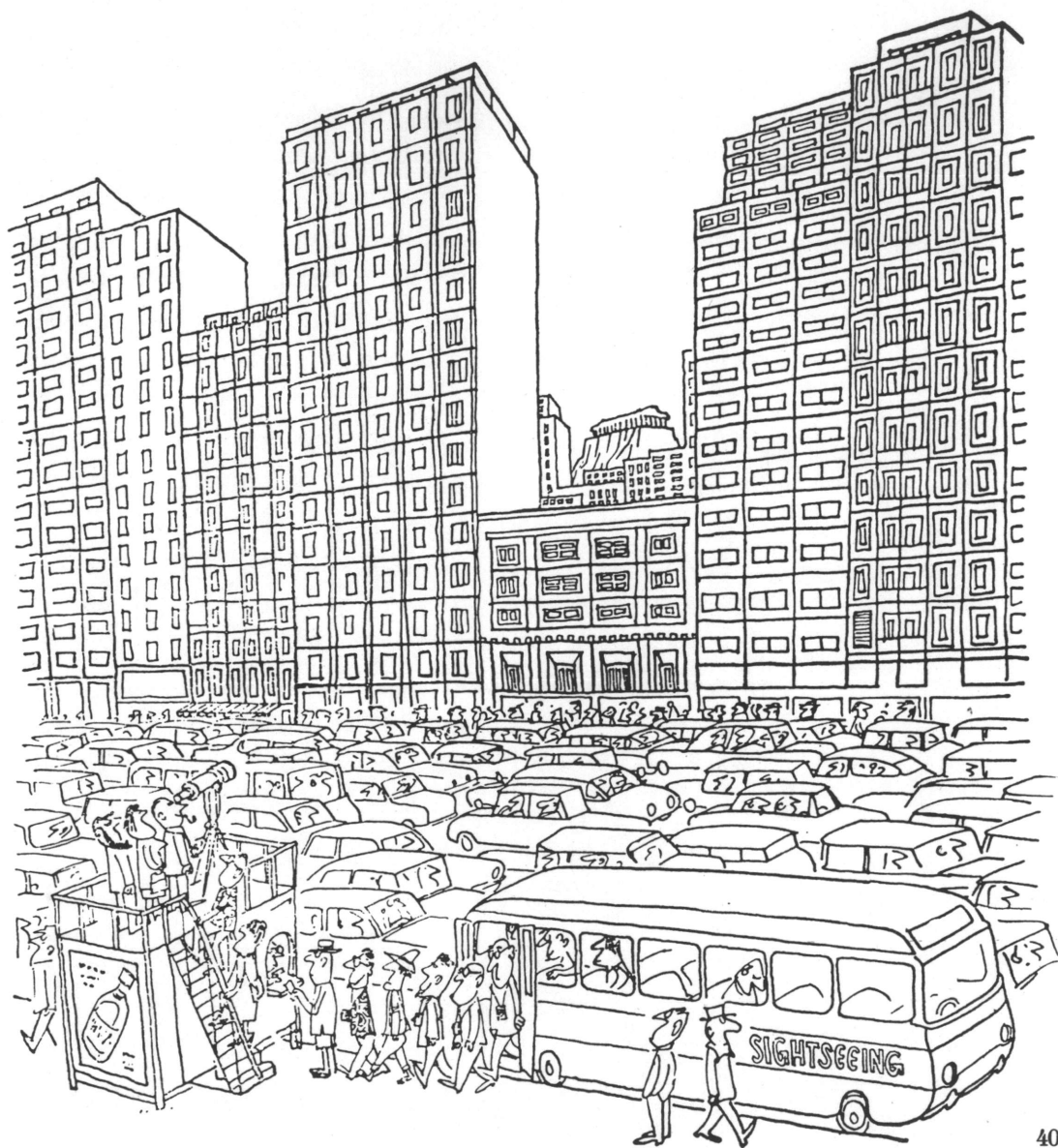

38

39

Τοῦ
Κώστα Μητρόπουλου
(Ἑλλάδα,
Ἑλλάδαρά μας!
Gutenberg).

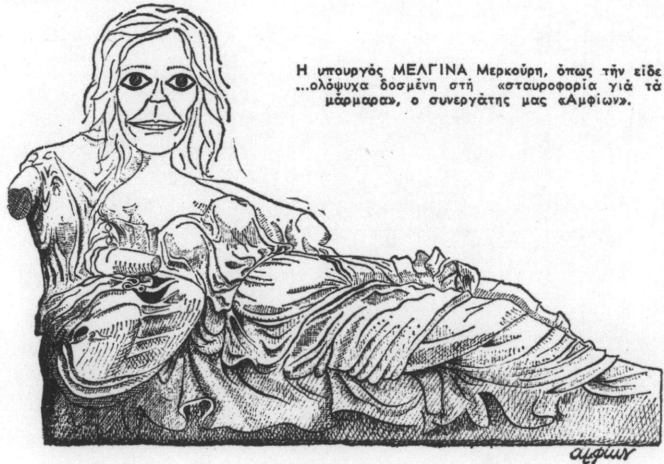

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου (Ἡ κοινωνία τῆς ἀφθονίας, Ἐρμῆς 1974).

ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Ἡ ἐπιστροφή, ἐκ μέρους τοῦ Ἑνωμένου Βασιλείου, τῶν γλυπτῶν τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως, πού ἀφαίρεσε βάρβαρα καί ὡς ἄρπαγας ὁ Elgin, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο καί μέγα ἀρχαιολογικό - πολιτικό ζήτημα, τοῦ ὁποίου ζητήθηκε ἡ λύση λίγα χρόνια μετὰ τὴν ἄρπαγή καί ἔχει ἡλικία μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ ἑλληνικό κράτος. Ἡ φιλολογία γιὰ τὸ ζήτημα εἶναι πολὺ μεγάλη· ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔχει ἐκδώσει δύο τόμους στοὺς ὁποίους γίνεται ἱστορικὴ ἐξέταση τοῦ ζητήματος.

Αἴτημα ἐπιστροφῆς τῶν ἀρχαίων πού ἄρπαξε ὁ Elgin διατυπώθηκε, γιὰ τελευταία φορά, ἀπὸ τὴ Μελίνα Μερκούρη σχεδὸν εὐθὺς ὡς ἔγινε ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ. Οἱ γελοιογραφίες εἶναι χαρακτηριστικὲς τοῦ πνεύματος πού κυριάρχησε κατὰ τὸν σχεδὸν εἰκοσαετὴ χειρισμὸ τοῦ ζητήματος. Ἡ ἀρ. 46, στὴν ὁποία κεντρικὸ πρόσωπο εἶναι ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας Κάρολος, εἰκονίζει τὴ δεξίωση πού ἔγινε πρὸς τιμὴν του στὸ Μέγαρο Μουσικῆς τὸ 1998, ὅπου, ὅπως εἶχε διαδοθεῖ, θὰ λεγόταν κάτι εὐνοϊκὸ γιὰ μᾶς καί γιὰ τὴν ὑπόθεση τῶν μαρμάρων τῆς Ἀκροπόλεως ἐκ μέρους τοῦ φιλοξενουμένου μας.

Ἡ ὑπουργὸς ΜΕΛΙΝΑ Μερκούρη, ὅπως τὴν εἶδε ...ἀλόψυχα δοσμένη στὴ «σταυροφορία γιὰ τὰ μάρμαρα», ὁ συνεργάτης μας «Αἰφίων».

41

αιφίων

Τοῦ Ἀμφίωνος (Ἡ Καθημερινή, 2 Ἰανουαρίου 1984).

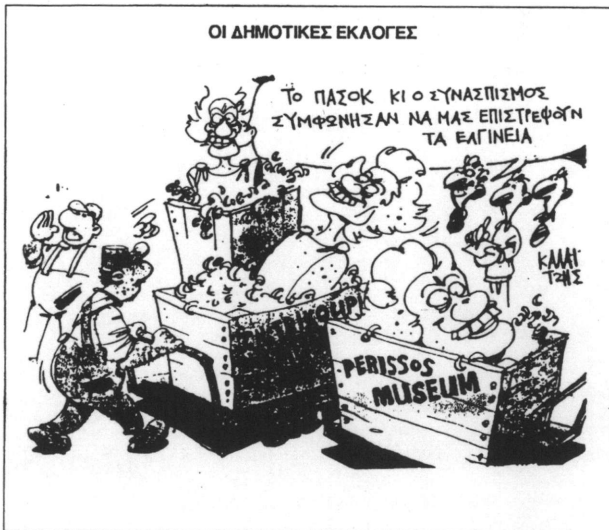

Τοῦ Garland (Ἡ Καθημερινή,
10 Ἰανουαρίου 1984).

Τὰ «Ελγίνεια» καί ὁ Κίννοκ, μέ τή φραστική του γενναιοδωρία — «τά μάρμαρα εἶναι ἐλληνικά καί θά τά επιστρέψουμε στόν Παρθενώνα, ὅταν γίνουμε κυβέρνηση» — κοντεύουν νά εκτοπίσουν ὡς καί τόν... Ὅργουελ, ὡς θέμα τοῦ 1984! Οἱ ἀγγλικές ἐφημερίδες ἔχουν παραλάβει τόν κοκκινομάλλη ἀρχηγό τῶν Εργατικῶν καί τόν... ἐργάζονται κανονικά! Ὁ σοβαρός «Κυριακάτικος Τηλεγράφο» δίνει τή δική του γελοιογραφική ἀπόψη τῶν «Ελγινείων» — μέ τόν Κίννοκ καβάλα, νά κοροϊδεύει τόν εξαγριωμένο εκπρόσωπο τῶν ἐφόρων τοῦ Βρετανικοῦ Μουσειοῦ...

42

43

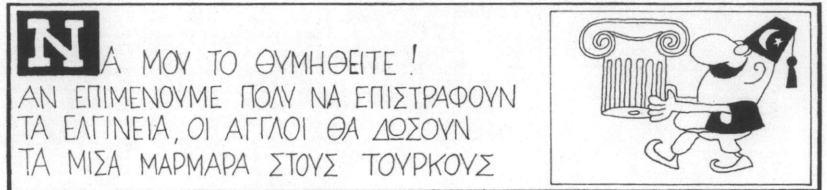
Τοῦ Γιάννη Καλαϊτζῆ
(δημοσιεύτηκε πρώτη φορά
στήν Κυριακάτικη
'Ἐλευθεροτυπία'
ἐδῶ, ἀπό τήν Ἀνατολή
τοῦ Ἁγίου Νικολάου Κρήτης,
τῆς 27 Ἰουλίου 1990).

Του Γιάννη Κυριακόπουλου
(Έλευθεροτυπία,
31 Δεκεμβρίου 1982).

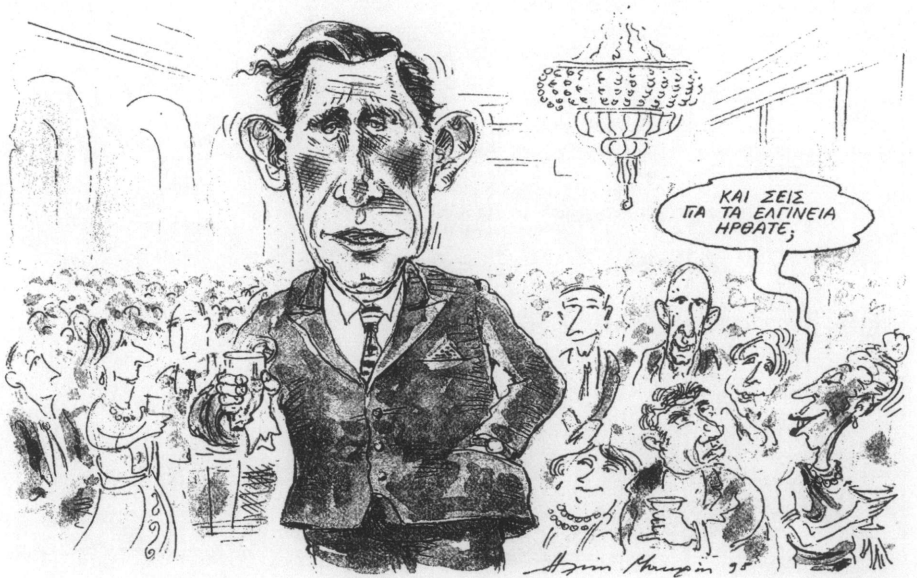

44

Του Γιάννη Κυριακόπουλου (Έπίκαιρα 773, 26 Μαΐου 1983).

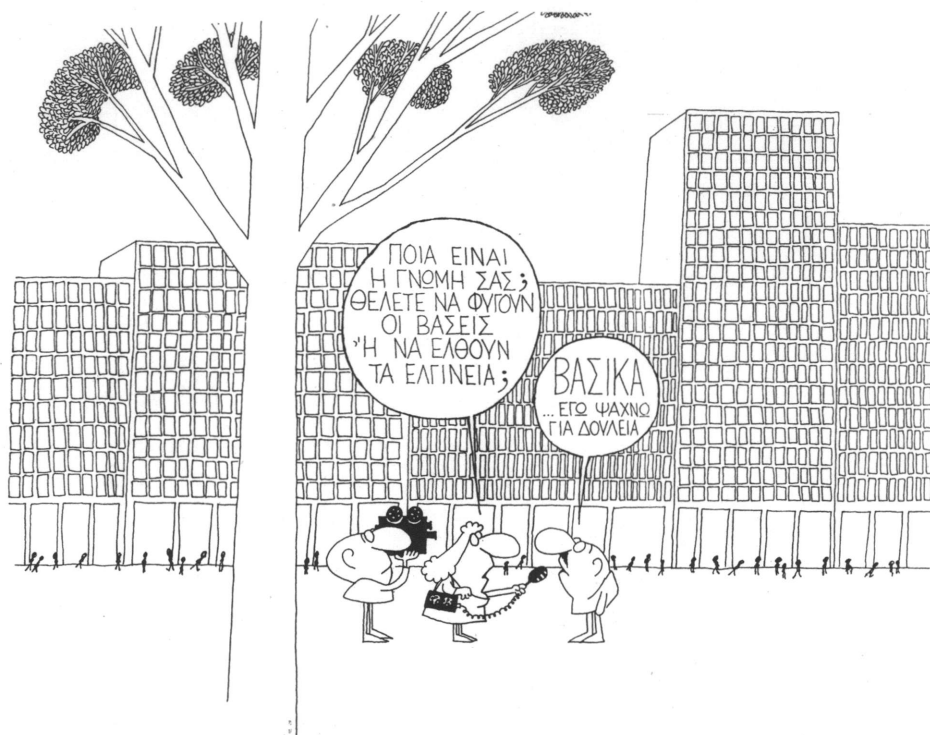

45

46

Του Ήλια Μακρή (Η Καθημερινή, 29 Νοεμβρίου 1998).

47

Του Γιάννη Κυριακόπουλου (Καστρί, ένταυθα, Κάκτος, 1983).

48

«Χριστούλη μου, αυτόν εδώ τον κακομοίρη πρέπει να τον καθάρισαν με αξίνα», λέει η μια κυρία της γελοιογραφίας του βρετανικού περιοδικού «Μινέρβα»

(Ριζοσπάστης, 12 Νοεμβρίου 1999).

ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Τὴν ἱστορία τῶν ἐκθέσεων ἀρχαίων στὸ Ἐξωτερικὸ ἔχω διηγηθεῖ σὲ περισσότερα δημοσιεύματα⁵, καὶ ἔχω δώσει πλήρη κατάλογο ἐκείνων πού ἔγιναν ἀπὸ τὸ 1979 ἕως τὸ 1991. Ἐκτοτε ἔγιναν καὶ ἄλλες, μὲ τὰ ἴδια πάντοτε ἀποτελέσματα. Βεβαίως οἱ συνεχεῖς ἐκθέσεις ἀρχαίων στὸ Ἐξωτερικὸ, καὶ οἱ ἔκτακτες στὸ Ἐσωτερικὸ, ἀποτελοῦν ἓνα νοσηρὸ ἐπιστημονικὸ φαινόμενο, ὅπως ὁ πληθωρισμὸς τῶν συνεδρίων, τῶν συμποσίων, τῶν στρογγυλῶν τραπέζων καὶ τῶν παρομοίων, πού δὲν δημιουργοῦν κανένα ὠφέλιμο ἀποτέλεσμα γιὰ τὰ ἀρχαῖα, γιὰ τὸν τόπο καὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμη. Ὅσο καὶ νὰ προσπαθήσουμε, δὲν θὰ βροῦμε νὰ μᾶς ὠφέλησε πολιτικὰ οὔτε οἰκονομικὰ οὔτε ἀλλιῶς ἢ συνεχιζόμενη περιπέτεια τῆς περιφορᾶς τῶν ἀρχαίων. Μεταβλήθηκαν σὲ παράγοντες ἀνανέωσης τῆς βιτρίνας τῶν ξένων μουσείων, τὰ ὁποῖα, στατικά, ὅπως ἀναγκαστικά εἶναι, ζωντανεῦν μὲ ὅσα πρόθυμα καὶ τακτικὰ ἐξάγουμε. Ἡ ἀξιολόγηση ὅμως τῶν ἐκθέσεων, ἡ ὁποία γίνεται ἄλλωστε αὐτομάτως, δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος. Ἐδῶ θὰ ἰδοῦμε ἂν ἐνέπνευσαν κάποιον σατιρικὸ καλλιτέχνη, ὥστε ἀπὸ αὐτὲς νὰ ἀπομείνει κάτι πού νὰ μᾶς εὐθυμεῖ.

Τὸ 1924 ὁ Henry Morgentau (1856-1946), Ἀμερικανὸς δημοσιολόγος, διπλωμάτης καὶ διορισμένος ἀπὸ τὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, πρότεινε στὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση «πρὸς κάλυψιν τοῦ προσφυγικοῦ δανείου, νὰ προβῶμεν εἰς περιφορὰν τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους ἀνὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀμερικανικὰς μεγαλοπόλεις» (Ἡ Καθημερινή, 11 Μαΐου 1924). Ἡ ἀντίδραση ἦταν καθολικὴ καὶ ἡ ἐπιχείρησις, τὴν ὁποία φαίνεται

5. Δοκίμιον γιὰ τὴν ἀρχαιολογικὴ νομοθεσία (1982) 79-95. Ὁ Μέντωρ 17, 1991, 101-148 κ. ἄ.

εὐνοοῦσε ὁ πρωθυπουργὸς Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου, ματαιώθηκε. Ἡ πρώτη μας εἰκόνα (49) τοῦ ἀργυρολόγου Ἑρμοῦ διασώζει τὴν εὐθυμὴ πλευρὰ τοῦ θέματος.

Ἡ πρώτη ἐξαγωγή ἀρχαίων γιὰ ἔκθεση στὸ Ἐξωτερικὸ ἦταν ἐκείνη ποὺ ἔγινε ἐπὶ Ἰωάννου Μεταξᾶ, γιὰ νὰ ἐκτεθοῦν στὴν Παγκόσμια Ἐκθεση τῆς Νέας Ὑόρκης (1939-1940), καὶ ἀκολούθησε τῆς Κόρης 680 τοῦ μουσείου Ἀκροπόλεως, ἡ ὁποία στάλθηκε στὴν Ὀζάκα τῆς Ἰαπωνίας (Ἐκθεση EXPO 70).

Τὸ 1977 ἡ Κυβέρνηση δημοσίευσε τὸν νόμο 654 ὁ ὁποῖος ἔδωσε στὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκρίνει κατὰ τὴν κρίση του τὴν ἐξαγωγή ἀρχαίων γιὰ ἔκθεση σὲ ξένα μουσεῖα. Ἐφαρμογὴ του ἔγινε τὸ 1978, ὅταν ἀποφασίστηκε νὰ γίνεῖ στὸ Παρίσι ἡ Ἐκθεση τοῦ Αἰγαίου, κατὰ τὴν ἐπίσημη ἐπίσκεψη τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Τσά-

49

Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους ἀργυρολόγος
(Ἡ Καθημερινή, 11 Μαΐου 1924).

του. Ἡ ἀντίδραση στὴν Ἑλλάδα ἦταν καθολικὴ καὶ ἀναπάντεχη γιὰ τὴν τότε Κυβέρνηση, καὶ ἡ φιλολογία ποὺ δημιουργήθηκε μεγάλη καὶ διδακτικὴ. Ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν ἦταν ὁ Δημήτριος Νιάνιας, τὸν ὁποῖο θὰ ἰδοῦμε νὰ σατιρίζεται στὶς γελοιογραφίες ποὺ ἀκολουθοῦν. Ἡ τάξη τῆς παράθεσής τους ἐδῶ εἶναι χρονολογικὴ, ἀκολουθῶ δηλαδὴ τὴ σειρά τῆς πρώτης τους δημοσίευσης. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἰδέα ποὺ διέπει ὅλα τὰ ἔργα, σὲ μερικὰ ὑπονοοῦνται συγκεκριμένες ἐνέργειες τῆς Κυβέρνησης, ὅπως ἡ ἀπόφαση νὰ μὴ σταλοῦν στὸ Παρίσι ἀρχαῖα ἀπὸ τὴν Κρήτη, ἔπειτα ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀντίδραση τῶν Κρητικῶν, ἢ οἱ δηλώσεις τῆς Κόρης τῶν Σιφνίων, μὲ τίς ὁποῖες παραφράζονται δηλώσεις τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴ Σαουδικὴ Ἀραβία καὶ τὴ Συρία (2 Μαρτίου 1979). Δείχνουν πῶς ὁ καλλιτέχνης μετὰ τρεψε μία σοβαροφανὴ δῆλωση σὲ κωμικὴ εἰκόνα, μὲ τὴν ὁποία ἀφαιροῦσε κύρος ἀπὸ τὸν πολιτικὸ.

Στὸ Βῆμα τῆς Κυριακῆς 3 Δεκεμβρίου 1978 δημοσιεύθηκαν τέσσερις συνθέσεις τοῦ Γιάννη Ἰωάννου. Στὶς δύο πρωταγωνιστεῖ ὁ τότε ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ Δημήτριος Νιάνιας (25 Σεπτεμβρίου 1978 ἕως 10 Μαΐου 1980). Καὶ οἱ τέσσερις εἰκόνες ὑπονοοῦν τὴν ἐκκρεμή, τότε, αἴτηση τοῦ Μητροπολιτικοῦ Μουσείου τῆς Νέας Ὑόρκης γιὰ τὸν δανεισμὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀρχαίων. Ὁ κατάλογος τοῦ Μητροπολιτικοῦ περιλάμβανε καὶ τὸν Ἡνίοχο τῶν Δελφῶν, τὸν Ποσειδῶνα τοῦ Ἀρτεμισίου, τὸν Ἑρμῆ τοῦ Πραξιτέλους, τὴ στήλη τῆς Ἡγησοῦς. Ἡ ἀντίδραση τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἔντονη καὶ ἡ ἐπιχείρηση ματαιώθηκε. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὶς εἰκόνες 52 καὶ 53 τὰ ἀρχαῖα ἀπάγουν Ἀμερικανοὶ μὲ τυπικὰ καπέλα καὶ μαῦρα γυαλιά, ἐνῶ στὴν εἰκόνα 51 ὁ ἴδιος ὁ ὑπουργὸς προθυμοποιεῖται νὰ δώσει τὸν Ἡνίοχο στὴν Ἀμερικανίδα τουρίστρια. Ὁ νόμος τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ τῆς εἰκόνας 53 εἶναι ὁ 654/1977.

Κατὰ τὴ μεγάλη λαϊκὴ ἀντίδραση ποὺ ἐκδηλώθηκε, ὅταν ἀποφασίστηκε νὰ γίνῃ στὸ Παρίσι ἡ Ἐκθεση τοῦ Αἰγαίου, οἱ ἀρχαιολόγοι δὲν ὑστέρησαν, τότε, σὲ μαχητικότητα καθὼς καὶ

Του Γιάννη Ίωάννου (Το Βήμα, 3 Δεκεμβρίου 1978).

οί έκκολαπτόμενοι πολιτικοί, ιδεολογικῶς ἀδιάφθοροι ἀκόμη, οἱ ὅποιοι λάμβαναν μέρος σὲ κινητοποιήσεις ἐναντίον τῆς ἐξαγωγῆς ἢ ἔκαναν βάρδια ἔξω ἀπὸ μουσεῖα γιὰ νὰ τὴν ἐμποδίσουν. Γιὰ τὴν τότε Κυβέρνηση ἢ ἀντίδραση ἦταν ἀναπάντεχη καὶ τὴν ἔκπληξη γιὰ τὸ κοινωνικὸ αὐτὸ φαινόμενο ἐκφράζει ὁ πρωθυπουργὸς στὴν εἰκόνα 54. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐξαγωγή τῶν ἀρχαίων χρησιμοποιοῦντο πολλὰ τεχνάσματα ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία. Ἡ προσπάθεια ἀπέτυχε ἐντελῶς στὴν Κρήτη, ὅπου ἔγιναν λαϊκὲς κινητοποιήσεις.

Στὴν εἰκόνα 55 ὑπονοεῖται ὁ Κωνσταντῖνος Τρυπάνης, ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ ἀπὸ 21 Νοεμβρίου 1974 ἕως 28 Νοεμβρίου 1977.

I 28273

Συνεχείς διαδηλώσεις ἔξω ἀπὸ τὸ Μουσεῖο Ἡρακλείου (τέλη Φλεβάρη) παρεμποδίζουν τὴ μεταφορὰ τῶν ἀρχαίων γιὰ ἐκθεσὴ στο εὐωτερικόν. Ὁ Καραμανλῆς, επιστρέφοντας ἀπὸ ταξίδι στὴ Σαουδικὴ Ἀραβία καὶ Συρία, δηλώνει ὅτι αισθάνεται «αηδισμένος» ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ Ἡρακλείου.

54

Τοῦ Γιάννη Ἰωάννου (Ἡ ἄλλη Ἑπταετία, Πολύτυπο. 1981).

Ο Μάρτιος του 1979 ήταν ο κρίσιμος μήνας για την έτοιμασία της Έκθεσης του Αιγαίου. Οι αντιδράσεις, υπηρεσιακές ή λαϊκές, κάμπτονται και, μετά την εξοικείωση των πολλών με την ιδέα, αρχίζουν να προετοιμάζονται οι εκθέσεις πού, άθροες, θα γίνουν κατά το διάστημα 1980-1983 στις ΗΠΑ. Με τις εικόνες 56-67 εικονογραφείται πλήρως η κυβερνητική πολιτική και η λαϊκή αντίληψη για τις εκθέσεις. Συγχρόνως σατιρίζεται και η όψιμη αρχαιολατρεία των Ελλήνων, δημιουργημένη τεχνητά.

55

Του Γιάννη Ίωάννου (Το Βήμα, 28 Φεβρουαρίου 1979).

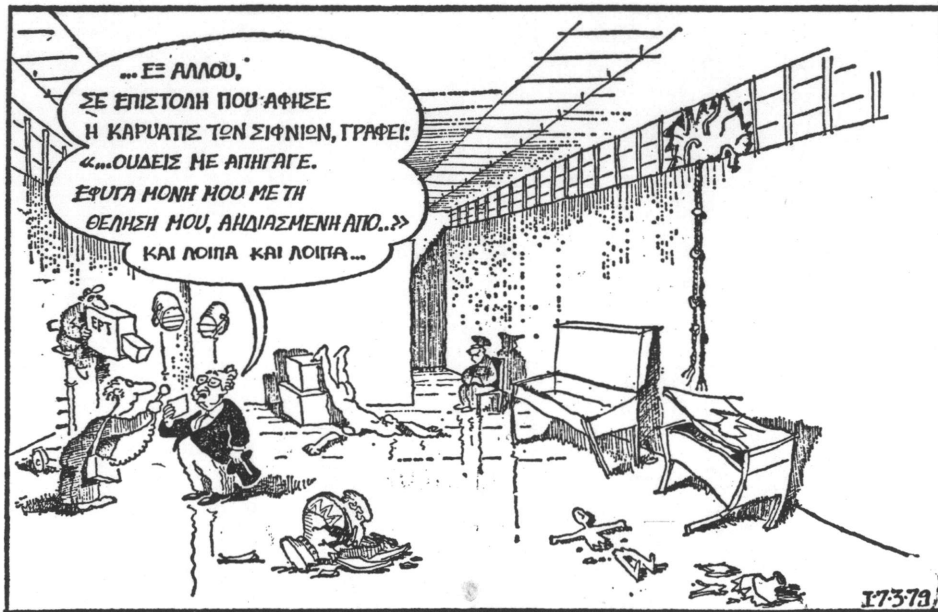
56

Τοῦ Μέντη Μποσταντζόγλου (Πρωινή, 3 Μαρτίου 1979).

57

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου
 (Τά Νέα, 3 Μαρτίου 1979).

58

Τοῦ Γιάννη Ἰωάννου (Τὸ Βῆμα, 8 Μαρτίου 1979).

59

Τοῦ Γιάννη Ἰωάννου
(Τὸ Βῆμα, 14 Μαρτίου 1979).

60

61

62

Του Κώστα Μητρόπουλου (Ο Ταχυδρόμος, 15 Μαρτίου 1979).

63

64

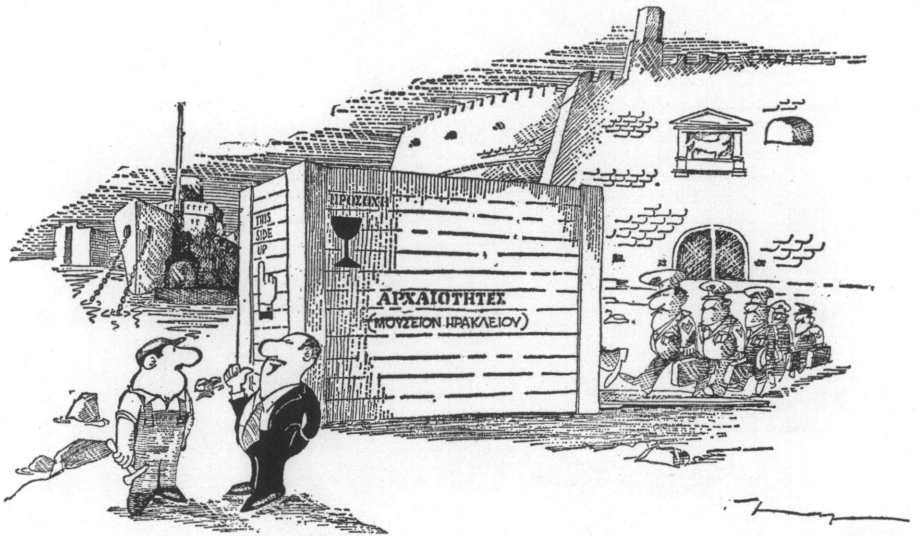

65

Του Κώστα Μητρόπουλου (‘Ο Ταχυδρόμος, 15 Μαρτίου 1979).

66

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου
(*Ὁ Ταχυδρόμος*, 15 Μαρτίου 1979).

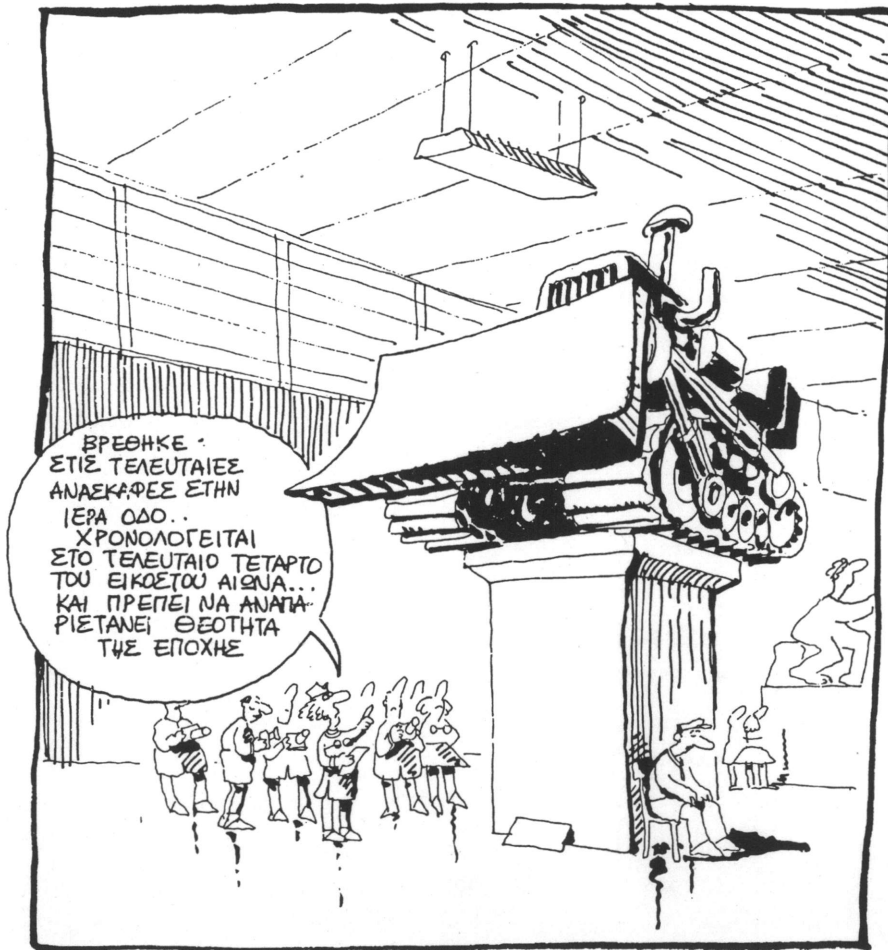
67

—Τελικά μπαίνουν οι χωροφύλακες καὶ δὲν πάει χαμένη η συσκευασία...

Τοῦ Ἀντώνη Καλαμάρα (*Ἐλευθεροτυπία*, 27 Μαρτίου 1979): ὑπονοεῖται ἡ ἀκαρπὴ προσπάθεια τῆς Κυβέρνησης νὰ στείλει ἀρχαῖα τῆς Κρήτης στὸ Παρίσι καὶ ἡ χρῆση τῶν κιβωτιῶν συσκευασίας τους γιὰ τὴν ἐπιστροφή στὴν Ἀθήνα τῶν ἀστυνομικῶν, ποὺ εἶχαν σταλεῖ στὴν Κρήτη γιὰ τὴν τήρηση τῆς τάξης.

Η ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ

Τὸ 1984 τὸ ΥΠΕΧΩΔΕ ἀποφάσισε, ἢ σχεδίασε, τὴ μετατροπὴ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ σὲ ὁδὸ ταχείας κυκλοφορίας. Τὰ ἔργα ἀνακατασκευῆς τοῦ δρόμου θὰ κατάστρεφαν, μὲ βεβαιότητα, ταφικὰ μνημεῖα πού βρίσκονταν κατὰ μῆκος τῆς, καὶ στὶς δύο πλευρές.

68

Τοῦ Γιάννη Ἰωάννου (Σχολιαστῆς 14, 1 Μαΐου 1984).

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ

Ὁ ἐπ' ἀόριστον «δανεισμός» ἀρχαίων τῶν ἐλληνικῶν μουσείων γιὰ ἔκθεσή τους στὸ Ὀλυμπιακὸ Μουσεῖο τῆς Λωζάννης δημιούργησε, τὸ 1991, μεγάλες ἀντιδράσεις ἐκ μέρους μερίδας ἀρχαιολόγων καὶ ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἔκανε εἰδική συνεδρία γιὰ τὴν ἐξέταση τοῦ ζητήματος, τὴν ἀρνητικὴ γνώμη του ἀνακοίνωσε στὸν τότε ὑπουργὸ Πολιτισμοῦ καὶ ἀφιέρωσε τὸ τεῦχος 17, 1991 τοῦ *Μέντορος* στὸ μεγάλο θέμα τῆς ἀρπαγῆς τῶν ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς ξένους, στὶς ἐκθέσεις στὸ Ἐξωτερικὸ καὶ στὸ μουσεῖο τῆς Λωζάννης. Ἀποφεύχθηκε, τότε, ἡ ἀποστολὴ τῶν ἀρχαίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν πολλὰ καὶ σημαντικά, φαίνεται ὅμως ὅτι εἶχαν ὑπογραφεῖ συμβάσεις δεσμευτικές, οἱ ὁποῖες ἐφαρμόζονται τώρα. Κατὰ καιροὺς δημοσιεύονται εἰδήσεις στὶς ἐφημερίδες γιὰ σύνταξη καταλόγων ἀρχαίων ποὺ θὰ ἐκπατριθοῦν μονίμως καὶ ἔχει συσταθεῖ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ γιὰ τὸ διάλεγμα τῶν ἀρχαίων ποὺ θὰ φύγουν. Ὅλες οἱ διαδικασίες γίνονται πλέον κατὰ τρόπο γραφειοκρατικὸ καὶ βαρυστημένο, πράγμα ποὺ δείχνει ὅτι καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ «ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ», γιὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ θὰ ἔχουν τὰ ἀρχαῖα μας στὴν πολιτικὴ ἄλλων κρατῶν ἀπέναντί μας, ἐξέλιπε καὶ ὅτι τὰ ἀρχαῖα μας ἔπαιψαν νὰ ἔχουν τὴν παλιά τους λάμψη καὶ μοναδικότητα.

Τὰ ἀρχαῖα ἐλληνικὰ δημιουργήματα δὲν ἐκφράζουν σήμερα, γιὰ τοὺς περισσότερους, τίποτε τὸ οὐσιαστικὸ, γιὰτὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, παγκοσμίως, τὰ ἔχει παραμερίσει. Ὡς ἔργα πολὺ παλαιῶν ἀνθρώπων χρειάζονται μεγάλη προπαιδεία γιὰ νὰ γίνουν κατανοητά. Ἀναγκαστικὰ μετατρέπονται σὲ θέματα τῆς ἐπικαιρότητας καὶ ὑπόκεινται, αὐτομάτως, στοὺς κανόνες τῆς ἐμπορικότητας. Συνακόλουθο εἶναι, ὅτι «νέα» ἀρχαῖα, τῶν γηγενῶν Αὐστραλῶν, τῶν κατοίκων τῆς Λαπωνίας ἢ ἀφρικανικῶν φυλῶν, θὰ ἐπισκιάσουν κάποτε τὰ ἐλληνικά. Τὸ μουσεῖο τῆς Λωζάννης εἶναι χαρακτηριστικὴ περίπτωση. Ἐμεῖς δανεί-

ζουμε έργα τέχνης ή αντικείμενα επιστημονικής αξίας, και οι άλλοι τὰ παπούτσια με τὰ οποία έτρεξε σέ κάποια Όλυμπιάδα ο δεινά δρομέας ή τò ακόντιο πού χρησιμοποίησε άλλος άθλητής.

69

Του Ήλία Μακρής
(Η Καθημερινή, 7 Ίουλίου 1991).

70

Του Κώστα Μητροπούλου (Τά Νέα, 15 Ίουλίου 1991).

ΠΟΙΚΙΛΙΑ

Στὸ μέρος τοῦτο περιλαμβάνονται ὅσα ἔργα δὲν κατατάσσονται στὶς ὁμάδες πὺ προηγούνται ἢ, ἐνῶ ἔχουν θέμα ἀρχαιολογικό, ἢ σημασία τους εἶναι πολιτική, κομματική ἢ κοινωνική.

Πρῶτο τάσσεται ἔργο τοῦ Κώστα Μητρόπουλου τοῦ 1965 (71). Μὲ αὐτὸ παραλληλίζεται τὸ ζήτημα τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχω γράψει ἐκτενῶς⁶ μὲ τὴν τότε ἐσωτερικὴ κρίση πολιτικοῦ κόμματος. Τὸ πρόσωπο πὺ μνημονεύεται στὴ λεζάντα, ὁ Εὐστάθιος Στίκας, διετέλεσε Διευθυντὴς Ἀναστηλώσεως καὶ κατηγορήθηκε γιὰ ἐπιστημονικὲς ὑπερβάσεις, οἱ ὁποῖες σήμερα ἔχουν ξεπεραστεῖ ἀπὸ μεγαλύτερες!

Οἱ κατεδαφίσεις τῶν παλιῶν σπιτιῶν ἀποτελοῦν τὸ βάθρο πάνω στὸ ὁποῖο κατασκευάστηκε ἡ σημερινὴ ἀρχιτεκτονικὴ

71

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου
(Τὸ Βῆμα, 1965).

- Φαντάσου νὰ μᾶς κουβαληθῇ ὁ Στίκας!

6. Ἡ περιπέτεια τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας στὸν βίο τοῦ Χρήστου Καρούζου (1995) 112 -116, 150 -159.

ἀσχήμια τῆς Ἀθήνας, τοῦ Πειραιᾶ, τῆς Πάτρας καὶ ἄλλων, πολλῶν, πόλεων (72). Χαρακτηριστικὸ τῆς μακάριας κατάστασης, τῆς μετὰ τὸν πόλεμο, ὡς πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ἀθήνας, εἶναι ὅτι τὸ 1945 ὁ Ἀλέξανδρος Νικολοῦδης, καθηγητῆς τοῦ Πολυτεχνείου, ἄφησε στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν κληροδότημα «πρὸς ἴδρυσιν 3 φερωνύμων βραβείων, δι' ὧν θὰ βραβεύωνται αἱ ἀρμονικώτεροι προσόψεις τῶν κατ' ἔτος ἀνε-

72

Τοῦ Κώστα Μητρόπουλου (Ἡ κοινωνία τῆς ἀφθονίας, Ἑρμῆς 1974).

γειρομένων οικοδομῶν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν νεωτέρας ἑλληνικῆς τέχνης». Τὰ βραβεῖα δὲν ἀπονεμήθησαν ποτέ, ἴσως γιατί τὸ κληροδότημα ἐξανεμίστηκε, πιθανότατα ὅμως γιὰ ἔλλειψη προσόψεων!

Ἡ διαδοχὴ τοῦ Κωνσταντίνου Καραμανλῆ στὴν ἀρχηγία τοῦ κόμματός του παραλληλίζεται ἀπὸ τὸν Γιάννη Ἰωάννου (73) μὲ τὴ διαδοχὴ τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο. Ἦταν πρόσφατη τότε, τὸ 1977, ἡ ἀνακοίνωση, ἀπὸ τὸν Μανόλη Ἀνδρόνικο, τῆς ἀνακάλυψης τοῦ βασιλικοῦ τάφου τῆς Βεργίνας.

Ὁ Γιάννης Κυριακόπουλος ἐξηγεῖ, γιατί οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἀνεβαίνουν στὴν Ἀκρόπολη γιὰ νὰ ἰδοῦν τὰ μνημεῖα τῆς (74). Εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀναψυκτικῶν καὶ ἐδεσμάτων. Ἄν ἐπανέλθει στὸ θέμα, θὰ ἀξίζε νὰ μᾶς δείξει τὰ πλήθη πού συνωθοῦνται πάνω

73

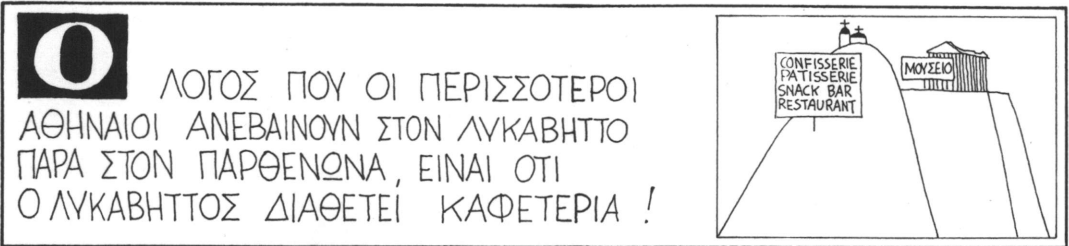
I. ΖΟΓΡΑΦΟΣ

Τοῦ Γιάννη Ἰωάννου (Ἡ ἄλλη Ἑπταετία, Πολύτυπο, 1981).

στὸν Βράχο κατὰ τὴν πανσέληνο τοῦ Αὐγούστου. Βλέπουν ἄραγε περισσότερο μὲ τὸ φεγγάρι, ἢ ἡ σελήνη ἀσκεῖ ἔλξη ἐπάνω στοὺς ἐπισκέπτες τῶν σκοτεινῶν μνημείων; Ὑπάρχει βέβαια καὶ ἡ ἐξήγηση πὺ δίνει ἡ γνωστὴ παροιμία γιὰ κείνους πὺ ἐκτελοῦν ἐργασία μὲ τὸ σεληνόφως.

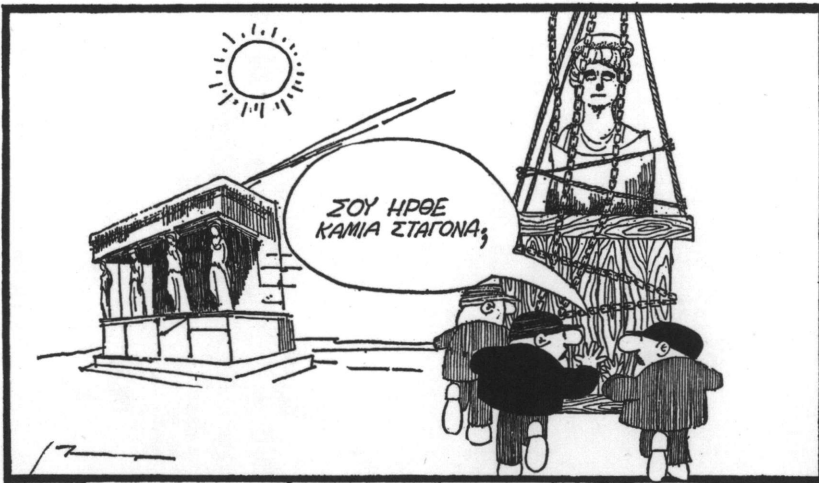
Ἡ Καρυάτις πὺ κλαίει ὑπονοεῖ τὴ μεταφορὰ, στὸ μουσεῖο τῆς Ἀκροπόλεως, τῶν Καρυατίδων τοῦ Ἐρεχθείου γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴ μόλυνση τῆς ἀτμόσφαιρας (75). Θρύλος τοῦ 19ου αἰῶνα μνημονεύει τὸν θρῆνο τῶν Καρυατίδων γιὰ τὴν ἀπαγωγή ἀπὸ τὸν Elgin τῆς ἀδελφῆς τους, πὺ βρίσκεται ἔκτοτε στὸ Βρετανικὸ Μουσεῖο.

74

Ο ΛΟΓΟΣ ΠΟΥ ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΑΝΕΒΑΙΝΟΥΝ ΣΤΟΝ ΛΥΚΑΒΗΤΤΟ ΠΑΡΑ ΣΤΟΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ, ΕΙΝΑΙ ΟΤΙ Ο ΛΥΚΑΒΗΤΤΟΣ ΔΙΑΘΕΤΕΙ ΚΑΦΕΤΕΡΙΑ !

Τοῦ Γιάννη Κυριακόπουλου (Καστρί, ἐνταῦθα, Κάκτος. 1983).

75

Τοῦ Γιάννη Κυριακόπουλου (Ἐλευθεροτυπία, 11 Ὀκτωβρίου 1978).

Νέες διατάξεις περί άσέμων, τὸ 1982, ἐνέπνευσαν τὸν Βαγγέλη Παυλίδη, ὁ ὁποῖος εἰκονίζει τὸν φύλακα τοῦ μουσείου νὰ καλύπτει τὰ «ἄσεμνα» μέρη τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων (76).

Τῆς ἐπιχείρησης κατασκευῆς αὐθαιρέτων κτισμάτων σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἀττικὴ, τὴν ἀκρότατη δυνατότητα εἰκονογραφεῖ ὁ Γιάννης Κυριακόπουλος τὸ 1983 καὶ τὸ 1989 (77 καὶ 78). Ἕνα ἐξοχικὸ ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη καὶ πιθανὸ καὶ δυνατό εἶναι. Μπορεῖ νὰ μὴ χτίστηκε ἀκόμη, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια πού χτίστηκαν ἀλλοῦ κανένα δὲν γκρεμίστηκε. Γιατί ὄχι λοιπόν;

Παρατηρητέο ὅτι οἱ δύο εἰκόνες χωρίζονται ἀπὸ διάστημα 6 ἐτῶν καὶ ἡ αὐθαιρεσία συνεχίστηκε, καὶ συνεχίζεται, καὶ μετὰ τὸ 1989.

76

Τοῦ Βαγγέλη Παυλίδη (Ἐλευθεροτυπία, 17 Σεπτεμβρίου 1982).

77

Τοῦ Γιάννη Κυριακόπουλου (Ἐλευθεροτυπία, 5 Φεβρουαρίου 1983).

78

Τοῦ Γιάννη Κυριακόπουλου (Ἦξι σέ ὄλα, Κάκτος, 1989).

Τὴν πυρκαγιά, γιὰ τὴν ὁποία ρωτᾶει ὁ Κλάδεος τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας, δὲν τὴν ἐμπόδισε τὸ Σύνταγμα, ὅπως πολὺ ἄνοστα μᾶς πληροφοροῦσε ἡ κρατικὴ ἀπειλὴ στὴν τηλέραση τὰ χρόνια ἐκεῖνα τοῦ 1988 καὶ 1989. Τοὺς ἐμπρησμοὺς στὴν Ἡλεία, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1989, σχολιάζει ὁ Στάθης μὲ τὴ γεμάτη πικρία εἰκόνα του (79).

Τὰ ἔντονα πολιτικὰ γεγονότα τοῦ 1989 ὑπονοεῖ καὶ σχολιάζει πάλι ὁ Στάθης, δείχνοντας τὸν Ἑρμῆ τοῦ Πραξιτέλους νὰ ζητεῖ καταφύγιο γιὰ νὰ κρυφτεῖ (80).

Τὸ πρόσωπο τῆς προηγούμενης γελοιογραφίας ὑπονοεῖ καὶ ὁ Γιάννης Ἰωάννου καὶ παραλληλίζει τὴν κομματικὴ τύχη του μὲ ἀνθρωποθυσίες τῶν ἀρχαίων, πού εἶχαν ἔλθει στὴν ἐπικαιρότητα μὲ τὴν ἀνασκαφὴ τῶν Ἀρχαίων (81).

79

Τοῦ Στάθη Σταυρόπουλου (Ριζοσπάστης, 15 Σεπτεμβρίου 1989).

80

Τοῦ Στάθη Σταυρόπουλου
(Τὰ χρωματιστά,
Καστανιώτης. 1989).

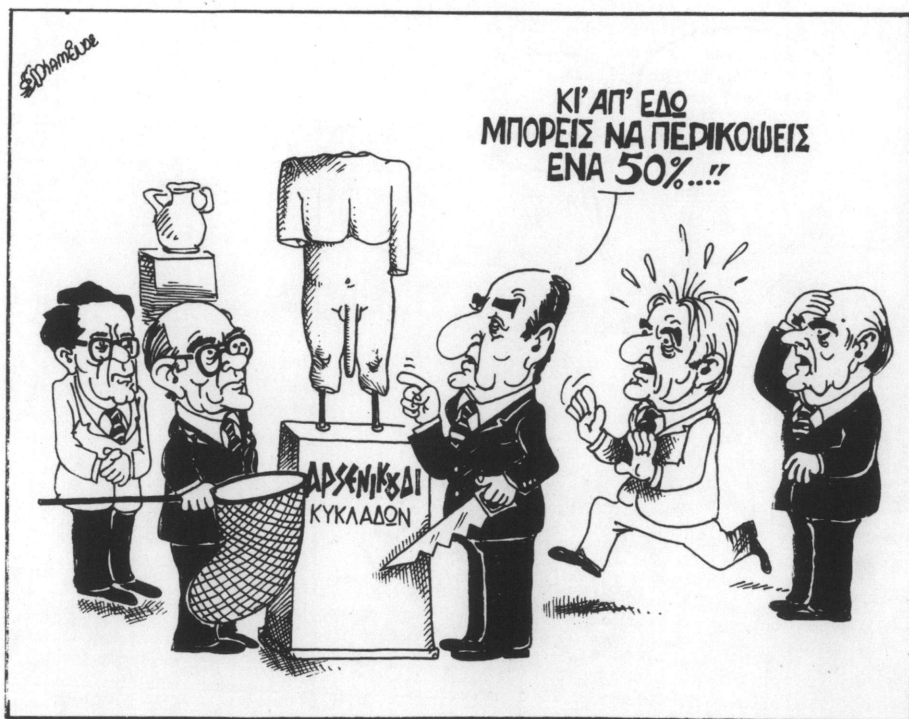

81

Τοῦ Γιάννη Ἰωάννου
(Ταχυδρόμος 45
[1852] 1989).

Οί περικοπές δαπανῶν στὸν κρατικὸ προϋπολογισμό, μόνιμη πολιτικὴ ἐδῶ καὶ δεκαετίες, ὑπονοῦνται μὲ τὸν μελετώμενο ἀκρωτηριασμὸ τοῦ κυκλαδικοῦ εἰδωλίου μὲ τὸ προσωνόμιο «ἀρσενικούδι» ποὺ ἀγόρασε ἡ κυρία Ντόλλη Γουλανδρῆ γιὰ τὸ Μουσεῖο Κυκλαδικῆς καὶ Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης τὸ 1989. Τὸ εἰδῶλιο αὐτό, μεγάλου μεγέθους, ἀνήκε στὴ Συλλογὴ Erlen Meyer ἢ ὁποῖα ἐκποιήθηκε (82).

Οἱ μονότονες καὶ συνεχεῖς αἰτήσεις ἀμερικανικῶν μουσείων γιὰ τὸν δανεισμὸ ἀρχαίων τῶν μουσείων μας γιὰ ἔκθεση στὶς ΗΠΑ δηλώνονται μὲ τὴν ἐκφραστικὴ εἰκόνα τοῦ Στάθη (83). Ὁ ἴδιος καλλιτέχνης ἀναμιγνύει ἀρχαῖες μορφές καὶ μπάλλα ποδοσφαίρου, γιὰ νὰ ἀποδώσει τὴ νίκη τῆς ὁμάδας τοῦ Αἴαντος (84).

82

Τοῦ Διογένη Καμένου (Ἐλευθεροτυπία, 9 Σεπτεμβρίου 1990).

Τοῦ Στάθη Σταυρόπουλου (Τὰ Νέα, 11 Ἰουλίου 1991).

Ἀπ' το 3-0 τοῦ Λιάγτος ἐπὶ τοῦ Βυζαντίου (φοβερὴ ραφωδιά)

Τοῦ Στάθη Σταυρόπουλου (Τὰ Νέα, 27 Μαρτίου 1992).

Στὰ ἀρχαῖα ἐρείπια, πού ἀποδόθηκαν στὸ Λύκειο, ὅπου δίδαξε ὁ Ἄριστοτέλης, οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνακαλύπτουν ἐπιγραφή στὴν ὁποία λέγεται ΑΠΕΡΓΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ. Μὲ αὐτὴν ὑπονοῦνται τὰ μόνιμα καὶ ἀνεκπλήρωτα αἰτήματα τῶν ἐκπαιδευτικῶν (85). Θὰ ἦταν σημαντικό, πραγματικά, νὰ βρισκόταν ἐκεῖ κάποιο ἀρχαῖο χάραγμα, ἂν ὄχι καθηγητῆ, τουλάχιστον μαθητῆ. Saxa loquuntur!

85

Τοῦ Γιάννη Κυριακόπουλου
(Ἐλευθεροτυπία,
26 Ἰανουαρίου
1997).

ΟΙ «ΑΡΧΑΙΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ» ΚΙ ΕΜΕΙΣ

Ἄρκετὲς φορές ἐπεσήμανα τὴ διάσταση ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στοὺς λόγους καὶ τὶς πράξεις τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων, σὲ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὸ τοπίο, τὸ περιβάλλον. Ὑπηρεσίες ποὺ ἔργο τους εἶναι ἡ προστασία τῶν μνημείων δίνουν, χωρὶς να πιεστοῦν, τὴ συγκατάθεσή τους γιὰ τὴν καταστροφή ἀρχαίων λειψάνων ἢ γιὰ τὴν ἀλλαγὴ χρήσης ἑνὸς ἱστορικοῦ χώρου, ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν πλήρη καταστροφή του. Θὰ μπορούσε νὰ ἀντεῖπει κανεὶς, ὅτι τὰ ζητήματα τῶν μνημείων καὶ τοῦ τοπίου καὶ τοῦ περιβάλλοντος συνδέονται ἄρρηκτα μὲ μεγάλα οἰκονομικὰ συμφέροντα τὰ ὁποῖα ἀκόμη καὶ θεσμοὺς αἰωνόβιους, σεβαστοὺς ἀπ' ὅλους, καὶ παραδεικτοὺς, ὅπως τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, ἔχουν τὴ δύναμη νὰ προσβάλλουν. Τὰ ἴδια συμφέροντα προσπαθοῦν νὰ ταπεινώσουν τοὺς θεσμοὺς, ὅπως τὸν λόφο Σάγανι, ἕως τὸ ὕψος τους.

Αὐτὲς τὶς ἡμέρες κύριο θέμα ποὺ ἐνδιαφέρει ἀρκετοὺς Ἕλληνες δὲν εἶναι τὸ χωρὶς καμιά ἀπολύτως σημασία ζήτημα τῆς ἐκλογῆς προέδρου τῶν ΗΠΑ, ἀλλὰ τῆς ριζικῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἀρθροῦ 24 τοῦ Συντάγματος μὲ τὸ ὁποῖο προστατεύονται τὰ δάση καὶ τὸ περιβάλλον.

Αὐτὲς τὶς ἴδιες ἡμέρες στὴ Γαλλία ἓνας εὐρὺς κύκλος ἀνθρώπων ἀγωνίζεται γιὰ ἓνα θέμα ποὺ ἀφορᾷ ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνες, περισσότερο ἀπὸ τοὺς Γάλλους ποὺ ἔχουν ξεσηκωθεῖ. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀντίδραση ποὺ ἐκδηλώνουν οἱ Ἐπιτροπὲς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς, κατὰ τῶν μέτρων τῆς Γαλλικῆς Κυβέρνησης γιὰ τὸν ἀκόμη μεγαλύτερο περιορισμὸ τῆς διδασκαλίας τους στὰ γυμνάσια καὶ στὰ λύκεια.

Ὅλοι γνωρίζουμε τὴν ἀκμὴ ποὺ εἶχε στὴ Γαλλία, στὴν Ἀγγλία καὶ στὴ Γερμανία, κυρίως, ἡ καλλιέργεια τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ τῶν λατινικῶν. Ἀπόδειξη ἡ ἀνάπτυξη τῆς κλασικῆς φιλολογίας καὶ οἱ ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων συγγραφέων, πέραν τῶν μελετῶν, τῶν βιβλίων καὶ τῆς λοι-

πῆς δραστηριότητας τῶν ξένων φιλολόγων πού ἀφορᾶ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά. Μοῦ φαίνεται λοιπὸν ἐντελῶς φυσικὴ ἡ ἀντίδραση τῶν Γάλλων κατὰ τῶν μέτρων τῆς Κυβέρνησής τους. Γνωρίζουν ὅτι ἡ ἐκπαίδευση πού στηρίζεται στὰ κείμενα καὶ στὶς ἀξίες τοῦ ἀρχαίου κόσμου ὑπῆρξε ὠφέλιμη στὴ χώρα τους καὶ ὅτι ὁ περιορισμὸς τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν στὴ μέση ἐκπαίδευση ἔχει ἤδη ἐπιδράσει δυσμενῶς στὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν Γάλλων.

Στὴν Ἑλλάδα τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά ὑπῆρξαν, ἐξ ἀρχῆς, ζήτημα σφοδρῶν πολιτικῶν καὶ κομματικῶν ἀντιθέσεων, πού ἔσβησαν μετὰ τὸ 1974 ἐντελῶς. Ἀπὸ τὴ χρονιά αὐτὴ ἄρχισε ὁ συστηματικὸς παραμερισμὸς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, ὅχι μόνο στὴ μέση ἐκπαίδευση, μὲ τίς συνεχεῖς μεταρρυθμίσεις πού οἱ ἐμπνευστὲς τους πολιτικοί, παιδαγωγοὶ καὶ ἄλλοι εἰδικοί ὑμνοῦσαν ὡς ἐκείνες πού θὰ ἔλυναν τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ στὰ πανεπιστήμια, τῶν ὁποίων οἱ ἀπόφοιτοι τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν δὲν γνωρίζουν οὔτε τὸν παλαιὸ τονισμὸ τῶν λέξεων! Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς καθηγητὲς τῶν ἴδιων σχολῶν, ὅσο μπορῶ νὰ κρίνω ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τους, τίς ἐπιστολὲς καὶ τὰ ἔγγραφα πού φθάνουν ἔως ἐμένα καθημερινῶς.

Δὲν μοῦ προκάλεσε ἐκπληξὴ ἡ ἐπιστολὴ πού ἔλαβα ἀπὸ τὴ Γαλλία καὶ τὴν ὁποία δημοσιεύω αὐτούσια, ὅπως ἐπίσης δημοσιεύω καὶ τὴν ἐπιστολὴ πού στέλλουν στὸν ὑπουργὸ Παιδείας κ. Jack Lang ὅσοι ἐπιθυμοῦν τὴ συνέχιση τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν στὰ γυμνάσια καὶ τὰ λύκεια. Δείχνουν καὶ οἱ δύο ἐπιστολές, ὅτι πολλοὶ Γάλλοι δὲν θεωροῦν, ὅπως οἱ Ἕλληνες σχεδὸν στὸ σύνολό τους, τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά βλαπτικά καὶ πιστεύουν ὅτι ἡ γνώση τους ὠφελεῖ καὶ αὐτοὺς ἀτομικῶς καὶ τὴ χώρα τους. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες καὶ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά ὅμως μοιάζουμε σήμερα μὲ δύο καράβια στὸ πέλαγος, πού λίγο λίγο ἀπομακρύνονται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, χαμένα μέσα στὰ προγράμματα ἐνὸς χυδαίου ἐκσυγχρονισμοῦ.

Strasbourg, le 27 octobre 2000

Monsieur Vassilis Petracos
Membre de l'Institut

Monsieur,

Ces deux dernières années, de nombreuses sections de latin et de grec ont été fermées dans les collèges et les lycées.

A la suite des protestations tant des syndicats que des associations de spécialistes, le Ministre a rétabli l'option Langue ancienne au Brevet des collèges et permis aux lycéens de choisir à nouveau deux options facultatives.

Mais les mesures dont nous souhaitons le retrait restent en place: le seuil de 15 élèves en dessous duquel il est prévu de fermer une section de latin ou de grec en collège ou en lycée, et la "rationalisation de la carte des options", qui prévoit que seuls quelques établissements offriront ces options.

C'est à ce sujet que nous nous permettons de vous alerter. En effet les récentes réponses du Ministre à des questions écrites aussi bien du député Yves BUR que du député Patrick LEROY, ce dernier au nom du groupe parlementaire communiste, indiquent que ces seuils, délégués aux Recteurs et aux chefs d'établissement, sont maintenus. Le nouveau Recteur de l'Académie de Strasbourg le confirme dans sa circulaire de rentrée du 24 août 2000. Veuillez trouver ci-joint l'extrait de cette circulaire relatif aux options. Selon lui, le seuil de 15 élèves a été "mûrement réfléchi".

Comme ce sont les orientations du Ministère qui déterminent la politique académique des options, nous venons solliciter de votre part une éventuelle intervention

auprès du Ministre Jack LANG afin qu'il fasse assurer l'enseignement du latin et du grec **dans tous les établissements en dehors de toute considération de seuil, compte tenu de leur proximité à la langue et à la culture françaises.**

Si l'on prétend en effet renforcer efficacement chez les élèves la connaissance et la maîtrise du français, il faut, croyons-nous, lever toute restriction à l'enseignement des Langues anciennes.

Pour le grec, en particulier, il est rare que les effectifs dépassent les dix élèves. Faut-il alors fermer cette option hautement formatrice parce qu'il y n'y a qu'un nombre limité, estimé insuffisant, d'élèves inscrits, pourtant motivés et venant de tous les milieux sociaux?

La véritable égalité des "chances" n'implique-t-elle pas, au contraire, que l'accès aux Langues anciennes soit offert à tout élève en tout point du territoire?

En vous remerciant par avance de bien vouloir relayer auprès du Ministre nos alarmes et nos vœux, nous vous prions d'agréer, Monsieur, l'expression de notre haute considération.

La Commission Langues anciennes
du SN.FO.LC. de Strasbourg.

Lettre ouverte à M. Jack Lang, Ministre de l'Éducation, pour la défense et la promotion des Langues anciennes

Comme des centaines de milliers de nos collègues, nous avons participé aux grèves et aux manifestations qui ont soulevé les personnels de l'Éducation nationale au printemps dernier.

Une de nos motivations était de lutter contre la politique de destruction des langues anciennes entreprise par votre prédécesseur.

Nous souhaitons que les langues anciennes soient remises à la place qui doit être la leur, au fondement de la culture que l'école républicaine doit dispenser à la jeunesse.

Pour cela et comme préalable, nous vous demandons d'abroger certaines mesures dont les effets se sont révélés particulièrement destructeurs.

Nous vous demandons

- de supprimer les seuils académiques d'ouverture et de fermeture d'options, délégués à la responsabilité des recteurs par la circulaire de rentrée 2000,
- de faire rouvrir les options de grec et de latin fermées ces dernières années,
- de faire assurer ces enseignements, notamment le grec dès la classe de troisième, dans tous les collèges et les lycées afin de garantir à tous les élèves un accès égal à la culture.

Soyez assuré, Monsieur le Ministre, de notre entier dévouement à la cause de l'école républicaine.

Φαίνεται παράξενο ότι πολλοί Γάλλοι, από τους πλέον καλλιεργημένους, ενεργούν τόσο έντονα για τη διατήρηση της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών, μιᾶς γλώσσας με τὴν ὁποία τοὺς συνδέουν μόνο δεσμοὶ μακρᾶς ἐκπαιδευτικῆς παράδοσης καὶ ὄχι καταγωγῆς, ἱστορίας, γλωσσικῶν καὶ ἰδεολογικῶν ἀγώνων, πολιτικῶν διχασμῶν, ὅπως ἐμᾶς.

Ἐνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ δρῶν στὴ Γαλλία ὑπὲρ τῶν αρχαίων ελληνικῶν καὶ τῶν ελληνικῶν πραγμάτων εἶναι ὁ ἐταῖρος μας κ. Πάνος Σαριάνος, ὁ ὁποῖος μὲ ὁμιλίες σὲ πανεπιστημιακὲς σχολές, σὲ ἐπιστημονικὲς ἐταιρεῖες, σὲ γυμνάσια καὶ σὲ λύκεια, συμβάλλει στὴ διατήρηση τοῦ πνεύματος τῆς μελέτης τοῦ ελληνικοῦ πολιτισμοῦ στὴν παιδεία, μὲ τὴ βαθιὰ γνώση ποὺ ἔχει τῶν ελληνικῶν καὶ γαλλικῶν πραγμάτων. Πρὶν ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια ὁ κ. Σαριάνος μὲ εἶχε ἐνημερώσει γιὰ ἓνα βιβλίο γιὰ νέους ποὺ εἶχε ἐκδοθεῖ στὴ Γαλλία συνταγμένο στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά καὶ εἶχα δημοσιεύσει ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο αὐτό (ΕΔΑΕ 6, 1989, 13), ἔργο μαθητῶν ἐνὸς μικροῦ λυκείου τῆς Ἀλσατίας. Ὑποθέτω ὅτι τώρα δὲν θὰ διδάσκονται τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά στὸ λύκειο αὐτό, διότι τότε οἱ μαθητὲς ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ αὐτὰ ἦσαν ἑπτὰ!

Ὅταν τὸ 1964 δημιουργήθηκε στὴν Ἑλλάδα τὸ ζήτημα τῆς κατάρτησης τῆς διδασκαλίας τῶν αρχαίων ελληνικῶν στὰ γυμνάσια καὶ τῆς ἀντικατάστασης τῶν αρχαίων κειμένων μὲ νεοελληνικὲς μεταφράσεις τους, ἡ Ἀκαδημία ἐξέτασε τὸ θέμα σὲ συνεχεῖς συνεδριάσεις τῆς Ὀλομελείας. Τὴν Πέμπτη 28 Μαΐου μίλησε ὁ Χρῆστος Καροῦζος, τοῦ ὁποῖου τὸ προοίμιο τῆς ὁμιλίας ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἀρχίζω μὲ μίαν ὁμολογίαν πίστεως κατηγορηματικὴν καὶ ἀπερίφραστον: θεωρῶ ἀνεκτίμητον ἀγαθὸν καὶ ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν ἀξιοζήλευτον, τὸ νὰ ἔχη μάθει κανεὶς τόσα ἀρχαῖα ἑλληνικά, καὶ ἀρκετὰ λατινικά, ὥστε νὰ παίρῃ στὰ χέρια του ἓνα ἀρχαῖον συγγραφέα μὲ τὸ αὐτὸ θάρρος ὅπως καὶ ἓναν νεώτερον. Συμβαίνει νὰ μὴ μῶ εἶναι ὀλωσδιόλου ἄγνωστος ἢ ἐξαιρετικὴ αὐτὴ εὐτυχία,

καὶ ἐπειδὴ εἶμαι δημοκρατικὸς ἄνθρωπος, εὐχομαι διακαῶς νὰ τὴν ἐγνώριζαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Ἡ πραγματικότητα ὅμως εἶναι ὅτι τὰ 90% τοῦ ἔθνους, ἂν μὴ περισσότεροι, μένουν ἀμέτοχοι τῆς εὐτυχίας αὐτῆς. Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν οἱ τυχεροὶ ἐκεῖνοι νὰ γίνουν περισσότεροι; Καὶ πῶς θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ βοηθήσωμεν καὶ τοὺς ὑπολοίπους, ὥστε νὰ μὴ μείνουν ἐντελῶς ἀπόκληροι τῆς εὐδαιμονίας αὐτῆς; Θὰ ἔλεγα μάλιστα ὅτι τὰ δύο αὐτὰ βασανιστικά ἐρωτήματα εἶναι ἡ σοβαρώτερα ἀπόδειξις, ὅτι οἱ σχετικῶς ὀλίγοι ἐκεῖνοι προνομιούχοι συναισθάνονται ἀληθινὰ τὸ μέγεθος τῆς εὐτυχίας των».

Ἐκτοτε, ἀπὸ τὸ 1964, πέρασε πλέον τοῦ τρίτου τοῦ αἰῶνα καὶ τὰ πράγματα συνέχισαν μιὰ προκαθορισμένη πορεία, ὅχι μόνο στὴ γλῶσσα καὶ στὴν παιδεία ἀλλὰ καὶ στοὺς ἄλλους τομεῖς ὅπου φαίνεται ἢ ὅπου ἀναπτύσσεται ὁ πολιτισμὸς τοῦ κάθε τόπου: στὴν καταστροφή τῆς φύσης, στὴν καταστροφή τῶν πόλεων, στὴ φθορὰ καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τῶν μνημείων. Μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπεῖ: μὰ αὐτὰ γίνονταν πάντοτε! Ὅχι ἀκριβῶς ὅπως σήμερα. Τότε, τὰ παλαιότερα χρόνια, γίνονταν μεταβολές καὶ βελτιώσεις. Ἡ νεοελληνικὴ, λ.χ., καλλιεργήθηκε καὶ ἔγινε ὠραιότερη χάρις στοὺς ποιητὲς καὶ πεζογράφους μας, τὰ περισσότερα καὶ σημαντικότερα μνημεῖα μας ἀποκαλύφθηκαν καὶ προστατεύθηκαν, τὰ πανεπιστήμια ἀπαλλάχτηκαν, κάποια στιγμή, ἀπὸ δεσμὰ πού σκότωναν τὸ πνεῦμα. Σήμερα, μὲ μιὰ βιασύνη ἀνεξήγητη, ιδέες παλιές ἀλλὰ σωστὲς παραμερίζονται καὶ ὅ,τι ἐκπροσωποῦν, ἢ ὅ,τι περιγράφουν, καταστρέφεται, παύει νὰ ὑπάρχει καὶ στὴ θέση του τοποθετοῦν ἀνόητες ἀναβιώσεις οἰκολογικοῦ τύπου.

B.X.II.

Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

Ἀπὸ τὸ 1989 τὸ Συμβούλιο φρόντισε νὰ δημοσιεύσει, σὲ ξεχωριστὸ φυλλάδιο, *Κανονισμὸ Δημοσιευμάτων* τὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ἀκολουθοῦν οἱ συνεργάτες τῆς Ἑταιρείας, ἐκεῖνοι ποὺ δημοσιεύουν μελέτες καὶ ἐκθέσεις τοὺς στὰ περιοδικὰ μας ἢ ἐκεῖνοι ποὺ ὑποβάλλουν γιὰ δημοσίευση μονογραφίες τοὺς στὴ *Βιβλιοθήκη*. Στὸν κανονισμό αὐτὸν λίγοι ἔδωσαν σημασία, καὶ χρόνον μὲ τὸν χρόνον τὰ χειρόγραφα ποὺ ὑποβάλλονται στὴν Ἑταιρεία παρουσιάζουν ὀλοένα καὶ περισσότερες ἀτέλειες καὶ ἐλλείψεις, γλωσσικὲς, ἐννοιολογικὲς καὶπραγματικὲς.

Οἱ συνεργάτες τῆς Ἑταιρείας ποὺ ἔχουν τὴν ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια τῶν δημοσιευμάτων τῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γραμματικὴ καὶ τὴ συντακτικὴ διόρθωση τῶν χειρογράφων, οὔτε νὰ ὑποδεικνύουν τίς ἄλλες ἀτέλειες καὶ ἐλλείψεις τοὺς, οὔτε νὰ τονίζουν ὀρθὰ τὰ κείμενα, ἐργασία τὴν ὁποία καὶ ὁ τυπογράφος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κάνει. Ὅλες αὐτὲς οἱ διορθώσεις, ἀναγκαῖες γιὰ τὴν εὐπρεπή, ἀπὸ κάθε ἄποψη, παρουσίαση τῶν δημοσιευμάτων μας, πρέπει νὰ γίνονται ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ἐγκαίρως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παράδοση τῶν χειρογράφων.

Ὅταν ἓνα χειρόγραφο ὑποβάλλεται στὴν Ἑταιρεία γιὰ δημοσίευση, διαβάζεται πρῶτα ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα καὶ κατόπιν δίνεται σὲ ἓνα ἢ δύο πρόσωπα, ἐπιστημονικῶς ἀρμόδια, γιὰ δεύτερη, καὶ τελικὴ, κρίση. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ κρίνουν τὴν ἐπιστημονικὴ ὀρθότητα τῶν κειμένων καὶ ποτὲ τὴ γλωσσικὴ ἢ ἐκδοτικὴ μορφή τοὺς καὶ δὲν προβαίνουν σὲ ὑποδείξεις γιὰ αὐτόνοητα πράγματα. Ἡ Ἑταιρεία βοηθεῖ μὲ συμβουλὲς καὶ ὑποδείξεις τοὺς νέους ἐπιστήμονες, δὲν διορθώνει ὅμως τὰ κείμενα προσώπων, τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τοῦ ὑπηρεσιακοῦ, ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου τὸ ὁποῖο ἐπιτελοῦν, πρέπει νὰ ὑποβάλλουν χειρόγραφα ἄψογα ἀπὸ κάθε ἄποψη.

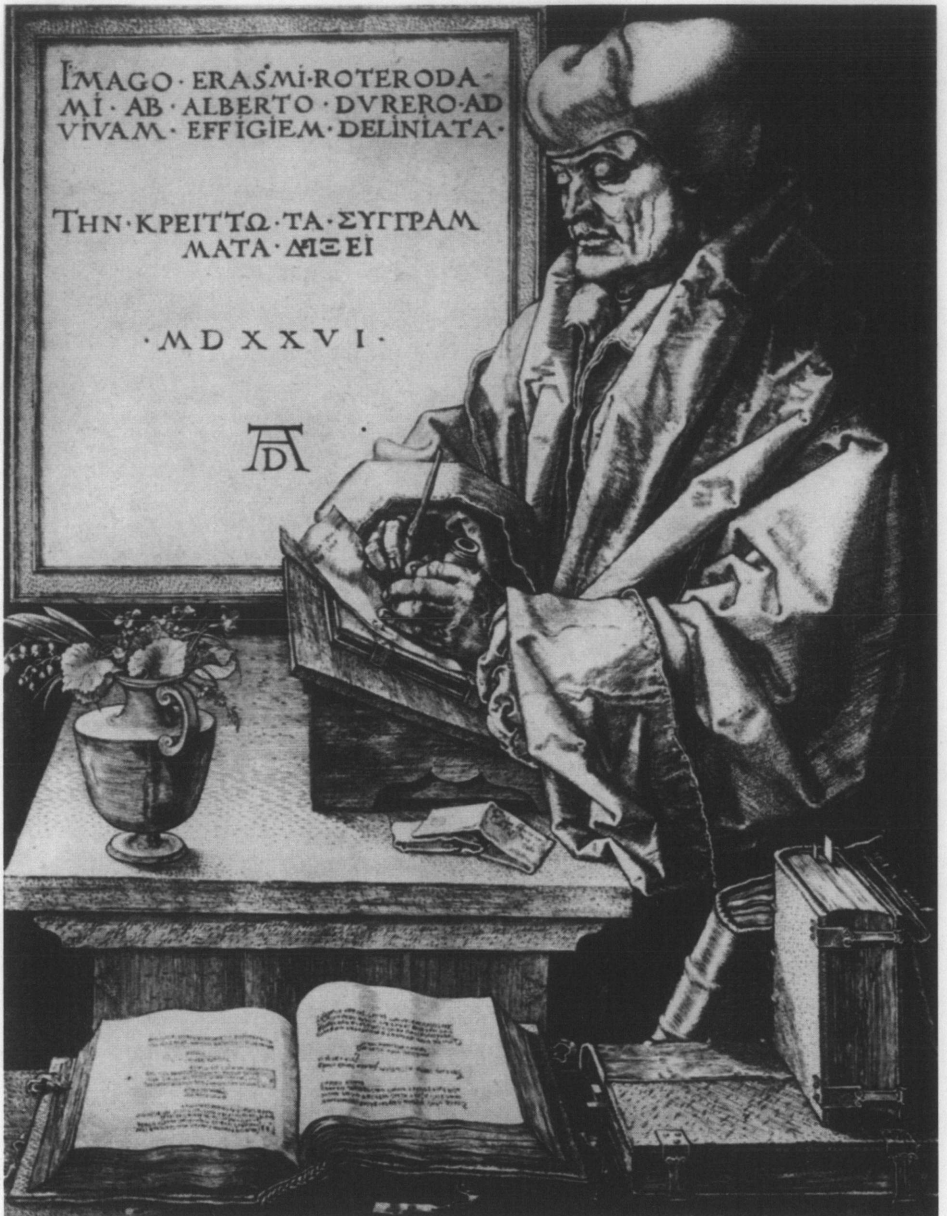
Ἡ Ἑταιρεία δέχεται γιὰ δημοσίευση κείμενα συνταγμένα εἴτε στὴ νεοελληνικὴ εἴτε στὴν καθαρεύουσα, τὰ ὁποῖα ὅμως

πρέπει νὰ εἶναι ἀμιγῆ γλωσσικῶς καὶ ὀρθὰ γραμματικῶς, συντακτικῶς καὶ ἐννοιολογικῶς. Θὰ ἐπιθυμοῦσε τὰ κείμενα σὲ καθαρῆουσα νὰ ἦσαν τόσο καλογραμμένα ὅσο ἦσαν τοῦ Ροῖδη ἢ τοῦ Τσουντα καὶ τὰ κείμενα στὴ νεοελληνικὴ ὅπως τοῦ Μυριβήγη ἢ τοῦ Καρούζου. Γνωρίζουμε ὅμως ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀνέφικτο, καὶ ἀρκούμεθα σὲ κείμενα σαφῆ, χωρὶς λανθασμένους νεολογισμοὺς μεταφρασμένους ἀπὸ τὰ ἀγγλικά, χωρὶς σκοτεινὲς περιφράσεις, χωρὶς μεταμοντέρνο ὕφος. Τὰ ἐπιστημονικὰ κείμενα πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἴδιο καλογραμμένα, ὅπως τὰ λογοτεχνικά. Βεβαίως τὸ ἐπίτευγμα αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκόλο, ἢ προσπάθεια ὅμως πρέπει νὰ γίνεταί, ὅσο κι ἂν γιὰ ἀρκετοὺς εἶναι ἀνιαρὴ καὶ χωρὶς νόημα.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀγνοοῦν τὴν ὑπαρξὴ τοῦ *Κανονισμοῦ*, ἀναδημοσιεύεται στὸ τεῦχος τοῦτο (σ. 205 κέ.), γιὰ νὰ εἶναι προσιτὸς σὲ ὅλους τοὺς συνεργάτες τῆς Ἑταιρείας.

B.X.II.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΑ

Τὰ χειρόγραφα παραδίδονται δακτυλογραφημένα, με διπλό διάστημα, στή μία ὄψη τοῦ χαρτιοῦ, σὲ σελίδες τῶν 30 στίχων με περιθώριο στὴν ἀριστερὴ πλευρά. Κάθε στίχος ἔχει τὸ πολὺ 60 κτυπήματα. Τὰ χειρόγραφα εἶναι πλήρη καὶ ὀριστικά καὶ ὀρίζεται καθαρὰ ποῦ τελειώνουν ἢ ἀρχίζουν οἱ παράγραφοι, καθὼς καὶ ποῦ χωρίζονται οἱ ἐνότητες.

Οἱ σημειώσεις, ἐπίσης δακτυλογραφημένες με διπλό διάστημα, παραδίδονται ὀλοκληρωμένες, χωρὶς κενά, σὲ συνεχὴ ἀρίθμηση (καὶ ὄχι κατὰ κεφάλαιο) καὶ σὲ ξεχωριστὲς σελίδες (ὄχι ὑποσελίδες).

Στὰ κείμενα ποῦ κατατίθενται γιὰ δημοσίευση στὶς διάφορες ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρείας, εἴτε στή νεοελληνικὴ εἴτε στὴν καθαρὴ ρεῦσα, ἀκολουθοῦνται οἱ οἰκειοὶ γραμματικοὶ κανόνες ὥστε ἡ γλώσσα νὰ εἶναι ἐνιαία καὶ ἀμιγῆς.

Τὰ κείμενα τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑταιρείας δημοσιεύονται κατὰ τὸ πολυτονικὸ σύστημα, με βαρεῖες καὶ ὀξεῖες.

Δακτυλόγραφα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εὐκρινῆ, καθὼς καὶ ὅσα εἶναι γραμμένα κατὰ τὸ μονοτονικὸ σύστημα, ἐπιστρέφονται.

Μονογραφίες ἢ ἄρθρα στὴν ΑΕ, ἢ σὲ τιμητικούς τόμους, χρήσιμο εἶναι νὰ συνοδεύονται ἀπὸ σύντομη ξενόγλωσση περίληψη, ὄχι ἐκτενέστερη τοῦ $\frac{1}{15}$ τοῦ κειμένου.

Οἱ συγγραφεῖς διατηροῦν ὅπωςδήποτε ἀντίγραφο τοῦ κειμένου τους.

Τὰ σχέδια καὶ οἱ φωτογραφίες ἔχουν συνεχή, ὀριστική, ἀρίθμηση (χωριστὰ τὰ σχέδια καὶ οἱ φωτογραφίες, γιὰ τὴν ΑΕ ὅμως με ἐνιαία ἀρίθμηση) καὶ σημειώνεται ἡ θέση τους στὸ κείμενο. Τὰ σχέδια ἀναφέρονται ὡς εἰκόνες (εἰκ.) καὶ οἱ φωτογραφίες ὡς πίνακες (πίν.). Σὲ ὅσα χειρόγραφα προορίζονται γιὰ τὴν

ΑΕ δὲν γίνεται διάκριση εἰκόνων καὶ πινάκων, παντοῦ (εἰκ.). Μὲ τὸ εἰκονογραφικὸ ὑλικὸ παραδίδονται κατάλογοι (σὲ κείμενο δακτυλογραφημένο) τῶν ὑποτίτλων τῶν σχεδίων καὶ τῶν φωτογραφιῶν σὲ συνεχῆ ἀρίθμηση. Τὰ σχέδια φέρουν γραμμικὴ κλίμακα καὶ σημειώνεται ὁ Βορράς. Τὸ Γραφεῖο Δημοσιευμάτων καθορίζει, κατὰ τὴ σελίδωση τῶν κειμένων, τὴ μορφή τῶν κλιμάκων στὰ σχέδια καὶ τοῦ δείκτη τοῦ Βορρᾶ. Τὸ Γραφεῖο φροντίζει ἐπίσης, ἐφόσον κριθεῖ ἀναγκαῖο, γὰρ τὴν ἀνασχεδίαση τῶν ὑποβαλλομένων σχεδίων, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθεῖ ὁμοιομορφία καὶ καλύτερο, ἐκδοτικῶς, ἀποτέλεσμα.

Οἱ ὑπότιτλοι τοῦ εἰκονογραφικοῦ ὑλικοῦ πρέπει νὰ εἶναι σύντομοι καὶ περιεκτικοί, ὥστε νὰ ὀρίζεται τὸ εἰκονιζόμενο μὲ ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια.

Οἱ ἀναγκαῖες φωτογραφίες καὶ τὰ σχέδια στὸ σύνολό τους καὶ χωρὶς ἐλλείψεις παραδίδονται ταυτοχρόνως μὲ τὸ χειρόγραφο. Ἄλλιῶς δὲν γίνεται δεκτὸ τὸ χειρόγραφο.

Μετὰ τὴ δημοσίευση τὰ χειρόγραφα καὶ τὸ εἰκονογραφικὸ ὑλικὸ κατατίθενται στὸ Ἄρχεῖο τῆς Ἑταιρείας.

Τὰ κείμενα ποὺ στέλλονται γιὰ δημοσίευση στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία κρίνονται ἀπὸ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ. Ἀπὸ τὴν κρίση τῆς ἐξαρτᾶται ἢ δημοσιευσθῆ τους ἢ ὄχι. Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἑταιρείας δὲν ἐξετάζει αἴτημα δημοσίευσης ὁποιοῦδήποτε κειμένου χωρὶς αὐτὸ νὰ ἔχει ὑποβληθεῖ πλήρες κατὰ τὰ ὀριζόμενα στὶς προηγούμενες παραγράφους.

Ὁ ἀριθμὸς τοῦ δημοσιεύματος, ἐφόσον πρόκειται γιὰ μονογραφία, δίνεται ἀπὸ τὸ Συμβούλιο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτύπωση τοῦ ἐξωφύλλου.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ὡς ἐκδότης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδείξει στοὺς συγγραφεῖς περικοπές καὶ ἀλλαγές, καθὼς καὶ γλωσσικὲς βελτιώσεις, ἐφόσον κρίνει ὅτι ἔτσι ἐπιτυγχάνεται καλύτερο ἀποτέλεσμα ἀπὸ ἐπιστημονικὴ καὶ τυπογραφικὴ ἄποψη. Ἡ ὑποβολὴ πρὸς δημοσίευση χειρογράφου, συνεπάγεται καὶ τὴν πλήρη ἀποδοχὴ τῶν τυχόν τροποποιήσεων τοῦ ἐκδότη, οἱ ὁποῖες ποτὲ δὲν θίγουν τὴν οὐσία τοῦ κειμένου.

Τὸ Γραφεῖο Δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας δὲν ἐλέγχει τὴν ὀρθότητα τῶν βιβλιογραφικῶν παραπομπῶν καὶ τῶν τυχόν παρατιθέμενων χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων, οὔτε καὶ τὴν ἐγκυρότητα τῶν ἐκδόσεων ποὺ χρησιμοποιοῦνται, ἐκτὸς καὶ ἂν πρόκειται γιὰ ἐκδόσεις οἱ ὁποῖες ἔχουν ἐπιστημονικῶς ἀχρηστευθεῖ. Ἀπαραίτητη εἶναι ἡ μνεία τοῦ φιλολόγου ἐκδότη. Συνιστᾶται ἀκόμη νὰ ἀποφεύγεται ἡ παράθεση μακροσκελῶν χωρίων.

Οἱ συγγραφεῖς θεωροῦν τὰ δοκίμια μόνο μιᾶς σελιδωμένης διόρθωσης, τὰ ὁποῖα τοὺς παραδίδονται χωρὶς τὰ χειρόγραφα. Προσθήκες, ἀλλαγές κλπ. τοῦ κειμένου, ἢ ἀνασελιδώσεις, δὲν γίνονται δεκτές, καὶ σὲ καμιὰ περίπτωση γλωσσικὲς ἀλλαγές. Τὰ χειρόγραφα πρέπει νὰ εἶναι ἐντελῶς ἔτοιμα γιὰ δημοσίευση στὴν ὀριστικὴ τους μορφή, ὡς καὶ τὴν τελευταία λέξη, καὶ μὲ τὴν ὀριστικὴ στίξη. Τὰ δοκίμια ἐπιστρέφονται μέσα στὴν προθεσμία ποὺ ὀρίζεται κάθε φορά, μία ἐβδομάδα ὅταν πρόκειται γιὰ μελέτη σὲ περιοδικό, σὲ εἴκοσι ἡμέρες ὅταν πρόκειται γιὰ μονογραφία. Πάροδος τῆς προθεσμίας χωρὶς νὰ ἐπιστραφοῦν τὰ δοκίμια λογίζεται ὡς πλήρης ἔγκριση τοῦ κειμένου ποὺ στάλθηκε στὸν συντάκτη του. Ἐκφραση εὐχαριστιῶν πρὸς τρίτους δὲν ὑπερβαίνει τοὺς τρεῖς στίχους τοῦ χειρογράφου.

Ἡ Ἑταιρεία δὲν ἀναλαμβάνει ὑποχρέωση γιὰ τὴν ἐντὸς ὀρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, κατὰ τίς ἐπιθυμίες τοῦ ἐνδιαφερομένου, δημοσίευση τῶν μελετῶν ποὺ ὑποβάλλονται. Κείμενα, ἀπὸ τὴ δημοσίευση τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ὑπηρεσιακὴ πρόοδος τῶν συγγραφέων, δὲν τυγχάνουν ἰδιαίτερης μεταχείρισης, ἢ ὁποῖα θὰ ἀνέτρεπε τὸν ρυθμὸ ἐργασίας τοῦ Γραφείου Δημοσιευμάτων.

Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους δὲν χορηγοῦνται βεβαιώσεις κατάθεσης μελετῶν γιὰ δημοσίευση πρὶν ἢ ἐκδοτικὴ διαδικασία φθάσει στὴν τρίτη διόρθωση.

Συνιστάται στους συγγραφείς να στέλλουν για δημοσίευση στην *Αρχαιολογική Έφημερίδα* σύντομες, κατά τὸ δυνατόν, μελέτες. Σὲ ἐξαιρετικές περιπτώσεις γίνονται δεκτές μελέτες ἔκτασης μέχρι 30-35 σελίδων. Ὑπερβολικῆς ἔκτασης κείμενα προκαλοῦν καθυστέρηση δημοσίευσης ἄλλων μελετῶν, ἐνῶ ταυτοχρόνως καθίσταται δυσχερὴς καὶ ἡ ἔνταξή τους σὲ τόμο τῆς ΑΕ, μὲ πιθανὴ συνέπεια τῆ ματαιώση τῆς δημοσίευσής τους.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Δημοσιευμάτων ἀποφασίζει τελικὰ τὴν κατάταξη τῶν κατατιθέμενων ἐργασιῶν στὶς *Μελέτες* ἢ στὰ *Χρονικά* τῆς *Αρχαιολογικῆς Έφημερίδος*, καθὼς καὶ τὸν τόμο ὅπου θὰ δημοσιευθοῦν.

Ἄν, λόγω τῆς ἐνδεχόμενης καθυστέρησης τῆς ἔκδοσης, ἔχουν προκύψει νεώτερα εὐρήματα ἢ δημοσιεύματα, τῶν ὁποίων ἡ μνεία κρίνεται ἀναγκαία, γίνεται δεκτὴ, κατ' ἐξαιρέση, σύντομη προσθήκη. Ἄν δὲν ἔχει ἀρχίσει ἡ ἐκτύπωση τῆς μελέτης, ὁ συγγραφέας μπορεῖ νὰ συμπληρώσει τὰ νεώτερα στοιχεῖα στὴν κατάλληλη θέση. Στὴν ἀντίθετη περίπτωση, μόνο στὸ τέλος τοῦ κειμένου εἶναι δυνατόν νὰ μπεῖ ἡ συμπλήρωση, ὡς ἐπίμετρο. Προσθηκὲς βιβλιογραφικῶν παραπομπῶν σὲ δημοσιεύσεις ποὺ εἶχαν ἐκδοθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν κατάθεση τοῦ χειρογράφου δὲν γίνονται δεκτές.

Ὁ συγγραφέας πρέπει νὰ ἔχει ἐπεξεργαστεῖ ἐξαντλητικὰ τὸ θέμα καὶ μὲ ἄνεση χρόνου καὶ νὰ ἔχει καταλήξει σὲ ὀριστικὰ συμπεράσματα, καὶ νὰ μὴν ἀλλάζει γνώμη κατὰ τὴ θεώρηση τῶν δοκιμιῶν. Ἡ βιαστικὴ συγγραφὴ δὲν ἀποτελεῖ δικαιολογία γιὰ τὴν ἐκ μέρους τῆς Ἐταιρείας ἀποδοχὴ διορθώσεων ἐκ τῶν ὑστέρων.

Οἱ πρὸς δημοσίευση μελέτες πρέπει νὰ συνοδεύονται ἀπὸ περὶληψη μιᾶς σελίδας, γιὰ χρῆση ἀποκλειστικῶς τῶν κριτῶν καὶ τοῦ ἐκδότη, ὅπου νὰ φαίνεται σαφῶς τί τὸ καινούργιο προσθέτει ἡ νέα μελέτη στὶς γνώσεις μας.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Οι εκθέσεις που προορίζονται για τὰ Πρακτικά δὲν ὑπερβαίνουν, σὲ καμιὰ περίπτωση, τὶς 25 δακτυλογραφημένες σελίδες. Συνοδεύονται ἀπαραιτήτως ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα μόνο σχέδια καὶ φωτογραφίες.

Οἱ εκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν δὲν ἀποτελοῦν πλήρεις καὶ τελικὲς δημοσιεύσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου περιπεύει ὁ φόρτος τῶν κειμένων μὲ σχοινοτενεῖς περιγραφές καὶ παραπομπές προκειμένου γιὰ ἀρχαῖα τῶν ὁποίων ἡ εὔρεση εἶναι συνηθέστατη. Σύντομες περιγραφές μὲ τὶς διαστάσεις τῶν ἀρχαίων, ὅταν χρειάζονται, ἀκριβὴ τρόπο εὔρεσης καὶ ἀνάλογου μήκους ὑπομνήματα μὲ τὶς χρονολογήσεις, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἐκπληροῦν τὸν προσωρινὸ σκοπὸ τῆς δημοσίευσης. Καλὸ εἶναι, γιὰ τὰ γλυπτὰ καὶ τὶς ἐπιγραφές, νὰ δίνεται ἀριθμὸς καταλόγου μουσείου ἢ ἀποθήκης.

Ἡ δημοσίευση τῶν εκθέσεων στὰ Πρακτικά γίνεται κατὰ τὴν καθιερωμένη γεωγραφικὴ τάξη, γιὰ λόγους ἐπιστημονικοῦς εὐνόητους.

Συνιστᾶται στοὺς ἀνασκαφεῖς νὰ στέλλουν σχέδια, τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὸ σχῆμα τῶν σελίδων τῶν ΠΑΕ καὶ τὰ ὁποῖα νὰ ἔχουν εὐκρινεῖς γραμμές, ὥστε κατὰ τὴ σμίκρυνση νὰ μὴν ὑφίστανται ἀλλοιώσεις. Ἀποφεύγονται ἐπίσης μεγάλου μεγέθους σχέδια, τὰ ὁποῖα συνεπάγονται αὐξημένες τυπογραφικὲς δαπάνες γιὰ τὴν κατασκευὴ παρένθετων πινάκων. Οἱ ἐνδεικνυόμενες διαστάσεις σχεδίων εἶναι 35×60 ἐκ.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Οἱ εκθέσεις γιὰ τὸ Ἔργον δὲν ὑπερβαίνουν, σὲ καμιὰ περίπτωση, τὶς 2¹/₂ δακτυλογραφημένες σελίδες, συνοδεύονται ἀπὸ τὶς ἀναγκαῖες φωτογραφίες, σχέδια, διαφάνειες καὶ τὰ ἀπαραίτητα ὑπομνήματά τους καὶ στέλλονται στὴν Ἑταιρεία ἕως 15 Νοεμβρίου κάθε ἔτους. Καὶ τὰ σχέδια καὶ οἱ φωτογραφίες ἀνα-

φέρονται ως εικόνες, γιατί δημοσιεύονται ἐντὸς κειμένου. Οἱ διαφάνειες τῶν 36 χιλ. χρησιμεύουν μόνο γιὰ προβολή κατὰ τὴν ἐτήσια ἔκθεση τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα.

Γιὰ κάθε διαφάνεια ἀντιστοιχεῖ στὴν ἔκθεση τοῦ ἀνασκαφέως σχετικὸ κείμενο τουλάχιστον τριῶν στίχων. Ἀποφεύγονται οἱ λεπτομερεῖς περιγραφές, ἡ μνεῖα ἐπουσιωδῶν μετρήσεων καὶ γενικά κάθε στοιχεῖο ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὸν ἐντελῶς συνοπτικὸ χαρακτήρα τῆς ἔκθεσης.

Γιὰ τὴ δημοσίευση ἐνδεχομένως ἑγχρωμῶν φωτογραφιῶν καὶ σχεδίων ἀπαιτοῦνται ἑγχρωμες διαφάνειες διαστάσεων 6x6 ἐκ. τουλάχιστον. Ἀνεξαρτήτως τῆς δημοσίευσης ἢ ὄχι σχεδίου στὸν τόμο τοῦ Ἔργου, ἀπαραίτητη εἶναι ἡ ὑποβολή σχεδίου τῆς ἀνασκαφῆς, ἀναγκαίου γιὰ τὴ σύνταξη τῆς ἔκθεσης ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ ΜΕΝΤΟΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΑΙΡΟΥΣ

Δημοσιεύσεις και δημοσιεύματα, 1-21· Ένα μεγάλο πνευματικό γεγονός, 49-50· Τὰ πρόσωπα που επιδρουν στην ελληνική αρχαιολογία ΙΙΙ, 81-91· 121-122

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ

Τὰ πρόσωπα επιδρουν στην ελληνική αρχαιολογία ΙΙ, 22-24· Β.Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ: Ο αρχαιολογικός νόμος, 92-93· S. REINACH: Τὰ μνημεία τῆς ἀρχαιότητος ἐν Ἑλλάδι, 94-114· Β.Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ: Ἡ ἱστορία ἐνὸς θώρακα, 115-120· Β.Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ: Ἡ σάτιρα καὶ τὰ μνημεία, 123-203 [Οἱ Ἀρχαῖοι, τὰ μνημεία καὶ ὁ πόλεμος τοῦ '40, 127-131· Οἱ Ἀρχαῖοι καὶ τὰ σύγχρονα ὄπλα, 132-134· Τὸ μυστήριον τοῦ Ἐφέβου τῶν Ἀντικυθέρων, 135-147· Ὁ λύκος θὰ φύλαγε τὰ πρόβατα, 148-151· Ἡ ὀριστικὴ λύση, 152-153· Ἡ περιφρόνησις τῶν γειτόνων καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν Ἑλλήνων, 154-157· Ὁ σημερινὸς δρόμος γιὰ τὴν πρόοδο, 158-159· Ἡ μόλυνσις τοῦ περιβάλλοντος 160-165· Τὰ μάρμαρα τῆς Ἀκροπόλεως, 166-169· Οἱ ἐκθέσεις ἀρχαίων στὸ Ἐξωτερικόν, 170-180· Ἡ Ἱερά Ὀδός, 181· Τὸ Μουσεῖο τῆς Λωζάννης, 182-183· Ποικίλα, 184-194]· Β.Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ: Οἱ «ἀρχαῖες γλῶσσες» καὶ ἐμεῖς, 195-201· Β.Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ: Ὁ Κανονισμὸς Δημοσιευμάτων, 202-203· Κανονισμὸς Δημοσιευμάτων, 205-210

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΝΤ. ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ: Ἐρρίκος Schliemann, 25-37· ΝΤ. ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ: Ἐρρίκος Schliemann (συμπλήρωμα), 82-84

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Β.Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ: Ὁ Παναγιώτης Σταματάκης καὶ ἡ ἀνασκαφὴ τῶν Μυκηθῶν, 38-47

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

Εἰδήσεις, 48· Ἐπέτειοι, 48· Δωρεές, 48, 81· Α' Τακτικὴ Συνέλευσις τοῦ 2000, 51-73· Παρεπόμενα τῆς Α' Τακτικῆς Συνέλευσης, 74-75· Β' Τακτικὴ Συνέλευσις τοῦ 2000, 76-77· Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον τῆς τριετίας 2000-2003, 78· Ἡ Σχολὴ Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης, 78-81

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Γ.Σ. ΔΟΝΤΑ: Homer A. Thompson, 85-88

I.M. AKAMATHI
 ΕΝΣΦΡΑΓΙΣΤΕΣ ΛΑΒΕΣ ΑΜΦΟΡΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ
 ΤΗΣ ΠΕΛΛΑΣ
 ΑΝΑΣΚΑΦΗ 1980-1987
 ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ ΚΑΙ ΡΟΔΟΥ

Ἡ ἐργασία αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἐνσφράγιστες λαβές. Δημοσιεύονται 217 λαβές ἀμφορέων ἀπὸ τὴν Ἀγορὰ τῆς Πέλλας (ἐνενήντα τρεῖς τῆς ομάδας Παρμενίσκου καὶ ἑκατὸν εἴκοσι τέσσερις τῶν ἐργαστηρίων τῆς Ρόδου) καὶ παρέχονται στοιχεῖα περὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς διάρθρωσης τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου.

Ἡ ομάδα Παρμενίσκου ἔχει τὶς ἀρχές τῆς στὴν ὕστερη κλασικὴ περίοδο ἢ τὰ πρῶμα ἑλληνιστικὰ χρόνια. Μαζὶ μὲ τὰ εὐρήματα παλιότερων ἀνασκαφῶν τῆς Πέλλας ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερο ὡς σήμερα γνωστὸ σύνολο τῆς ομάδας ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο κόσμο. Μὲ τὴ δημοσίευση τῶν εὐρημάτων τῆς Ἀγορᾶς τῆς Πέλλας ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀνομάτων τῆς ἀρχικῆς παρουσίας σχεδὸν διπλασιάζεται καὶ μὲ βάση τὰ ἀνασκαφικὰ στοιχεῖα γίνεται ἀκριβέστερη χρονολόγησις μερικῶν ἀπὸ αὐτά.

Ἡ ομάδα τῶν ροδίτικων ὀρθογώνιων καὶ κυκλικῶν ἐνσφράγιστων λαβῶν περιλαμβάνει ὀνόματα ἐπωνύμων ἀρχόντων καὶ κατασκευαστῶν. Ἐξετάζονται ζητήματα ἐρμηνείας τῆς σφράγισης τῶν ἀμφορέων, μορφῆς τῶν σφραγίδων, χρήσης συμβόλων, παρουσίας συμπληρωματικῶν σφραγισμάτων καὶ γίνεται ἡ χρονολογικὴ κατάταξις. Τέλος διατυπώνονται ἀπόψεις γιὰ τὴ συχνότητα εὑρεσης τῶν ροδιακῶν ἀμφορέων μὲ κριτήριον τὴν πολιτικὴν κατάστασις στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μακεδονίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ὁμάδα Παρμενίσκου
2. Ἐνσφράγιστες λαβές Ρόδου

Β. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

1. Ὁμάδα Παρμενίσκου
  2. Ἐνσφράγιστες λαβές Ρόδου
- Περίοδοι I-VI: Ἐπωνυμοί - Κατασκευαστῆς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Στοιχεῖα τῶν ἐνσφράγιστων λαβῶν τῆς ομάδας Παρμενίσκου
2. Στοιχεῖα τῶν ροδιακῶν ἐνσφράγιστων λαβῶν

Σχῆμα 28×21 ἐκ., 243 σελίδες, 15 πίνακες φωτογραφιῶν,
 15 πίνακες σχεδίων

Διατίθεται στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Ἀθῆναι 106 72,
 τηλ. (01) 3625531, FAX (01) 3644996 ἢ ἀποστέλλεται, ἐπὶ ἀντικαταβολῇ,
 κατόπιν παραγγελίας.

ΕΠΑΝΕΚΔΟΘΗΚΕ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΟΡΛΑΝΔΟΥ

ΑΡΧΕΙΟΝ
ΤΩΝ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΙ

Α' 1935 - Β' 1936 - Γ' 1937

Δ' 1938 - Ε' 1939/40 - ς' 1948

Ζ' 1951 - Η' 1955/56 - Θ' 1961

Ι' 1964 - ΙΑ' 1969 - ΙΒ' 1973

ΕΚΔΟΘΗΚΕ

JOHN D. BEAZLEY

Η ΕΞΕΛΙΞΗ
ΤΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ
ΜΕΛΑΝΟΜΟΡΦΟΥ ΡΥΘΜΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΗΛΕΚΤΡΑΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗ

ΕΠΑΝΕΚΔΟΘΗΚΕ

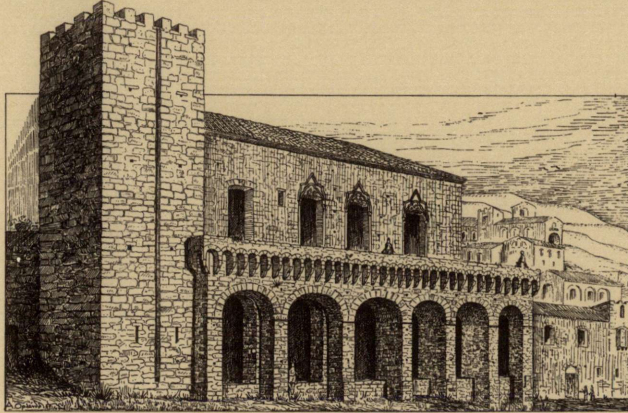
ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΣΟΥΝΤΑ

ΑΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΚΡΟΠΟΛΕΙΣ
ΔΙΜΗΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΕΣΚΛΟΥ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ

ΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

Ὁ μέγας ἐρευνητὴς τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος (1887-1979) εἶχε ἀφιερῶσει στὰ μνημεῖα τοῦ Μυστρά περιοπούδαστες μελέτες οἱ ὁποῖες, συγκεντρωμένες γιὰ πρώτη φορὰ σὲ ἓναν τόμο, ἀπαρτίζουν ἐξαίρετη εἰσαγωγή γιὰ τὴ γνώση ἑνὸς σημαντικοῦ κέντρου τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὕλη, μεθοδικὰ καταταγμένη, εἶναι διαιρεμένη σὲ κεφάλαια ὡς ἑξῆς:

Γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πόλεως τοῦ Μυστρά

Τὰ παλάτια

Γενικὴ διάταξις -

Κτίσματα τῆς α' περιόδου (1250-1350) - Κτίσματα τῆς β' περιόδου (1350-1400) -

Κτίσματα τῆς γ' περιόδου (1400-1460)

Τὰ ἀστικὰ σπίτια

Γενικὴ μορφή -

Ἰσόγειον - Κλίμακες - Ἀνώγειον - Παράθυρα - Θύραι - Ἀρμάρια -

Προσκυνητάρια - Ἡλιακοί - Ἑστίαι - Μαγειρεῖα - Ἀποχωρητήρια - Στέγαι -

Προσόψεις - Πλίνθινα διακοσμήσεις - Πλαστικὴ διαμόρφωσις τοῦ ἐξωτερικοῦ -

Ἰδιορρυθμία

Χαρακτηρισμὸς τοῦ τύπου

Εἰδικὴ ἐξέτασις τῶν κυριωτέρων οπιτιῶν

Τὸ ἀρχοντικὸν Α - Τὸ σπιτί Β - Τὸ σπιτί Γ - Τὸ σπιτί Δ -

Τὸ σπιτί Θ «τοῦ Φραγκοπούλου» - Τὸ σπιτί Λ «τοῦ Λάσκαρη» - Τὸ σπιτί Ξ

Συμπληρωματικὰ παρατηρήσεις περὶ τῶν παλαιολογείων οἰκιῶν
τοῦ Μυστρά